

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Politologie

**Koaliční politika malých stran v České republice po
volbách 2017**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Dominika Sobotková

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: PhDr. Kamil Švec, Ph.D.

Rok obhajoby: 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31. 7. 2019

Dominika Sobotková

Bibliografický záznam

SOBOTKOVÁ, Dominika. *Koaliční politika malých stran v České republice po volbách 2017*. Praha, 2019. 61 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut Politologie. Katedra Politologie. Vedoucí diplomové práce PhDr. Kamil Švec, Ph.D.

Rozsah práce: 155 457 znaků

Abstrakt

Tato práce se zabývá postavením malých stran v českém parlamentním systému po volbách do Poslanecké sněmovny na podzim roku 2017 se zaměřením na období od oficiálního zahájení předvolební kampaně 2. května 2017 do vydání tiskového prohlášení vybraných stran k podpisu koaliční smlouvy dne 10. července 2018. Konkrétně se zaměřuje na strategie malých politických subjektů při vyjednávání o vládě za situace, kdy se vítězem voleb stalo hnutí ANO a jediným kandidátem na premiéra je trestně stíhaný Andrej Babiš. Pozornost je věnována strategii malých ve chvíli, kdy jsou postaveny před rozhodování, zda upřednostní posty ve vládě a možnost prosadit svůj politický program nebo se rozhodnou dodržet slib voličů a zůstat v opozici. Problematika je zkoumána z pohledu nejmenších politických subjektů na půdě Poslanecké sněmovny – KDU-ČSL, TOP 09 a STAN. Důraz je kladen také na uvedení problematiky do kontextu českého stranického systému a schopnost malých stran prosazovat svůj program v minulosti. Cílem diplomové práce je především vytvoření případové studie podávající výklad o koaliční strategii malých politických stran a hnutí, které se dostaly do poslanecké sněmovny po volbách v roce 2017.

Annotation

This thesis deals with the position of small parties in the Czech parliamentary system after the elections to the Chamber of Deputies in autumn 2017. The main focus is holding on the period from the official start of the election campaign on 2 May 2017 until the press release of selected parties after signing Coalition on 10 July 2018. At the same time this paper focuses on the strategies of small political entities in the negotiations on the government in a situation where the election winner became the ANO movement and the only candidate for the prime minister is the prosecuted Andrej Babiš. Attention is paid to the strategy of the small political subjects, when they are faced with deciding whether to give priority to offices in the government and the opportunity to push through their political agenda or decide to keep the voters' promise and remain in opposition. The issue is examined from the perspective of the smallest political entities in the Chamber of Deputies - KDU-ČSL, TOP 09 and STAN. Emphasis is also placed on putting the issue into the context of the Czech party system and the ability of small parties to promote their program in the past. The aim of the thesis is to create a case study giving an explanation of the coalition strategy of small political parties and movements, which got into the Chamber of Deputies after the elections in 2017.

Klíčová slova

Malé politické strany, teorie koalic, parlamentní volby, vláda, opozice

Keywords

Small political parties, theory of coalition, parliamentary elections, government, opposition

Title/název práce

Strategy of small parties' negotiation after parliamentary election in 2017

Poděkování

Mé upřímné poděkování patří PhDr. Kamilu Šveci, Ph.D pomoc, cenné připomínky a v neposlední řadě vstřícný přístup při vedení této diplomové práce.

Obsah

<u>ÚVOD</u>	2
1. <u>Teorie politických stran</u>	5
1.1 <u>Velikost politických stran a vymezení malé politické strany</u>	6
1.1.1 <u>Definiční a numerické vymezení malé politické strany</u>	6
1.1.2 <u>Numerické vymezení malé politické strany</u>	10
2. <u>Teorie koalic</u>	11
2.1 <u>Dvě tradice teorie koalic</u>	13
2.1.1 <u>Vyjednávací strategie (office-seeking, policy-seeking, vote-seeking)</u>	14
2.2 <u>Typologie koaličního vládnutí</u>	16
3. <u>Česká politická scéna a malé politické strany</u>	20
1.1 <u>Historický vývoj českého stranického systému a postavení malých stran</u>	25
4. <u>Předvolební koaliční vývoj</u>	36
4.1 <u>Malé politické subjekty v současném stranickém systému</u>	36
4.1.1 <u>KDU-ČSL</u>	36
4.1.2 <u>TOP 09</u>	38
4.1.3 <u>Starostové a nezávislí</u>	40
4.2 <u>Předvolební spolupráce TOP 09 s hnutím Starostové a nezávislí</u>	43
4.2 <u>Předvolební spolupráce KDU-ČSL a STAN</u>	46
5. <u>Povolební koaliční vývoj</u>	49
<u>Závěr</u>	58

ÚVOD

Od počátku České republiky v roce 1993 lze stranický systém považovat za stabilní politické prostředí. Dva dominující politické subjekty, ODS a ČSSD střídající se u moci po více než dvacet let udržovaly svou neotřesitelnou pozici. Parlamentní volby v říjnu 2017, ale potvrdily změnu v českém stranickém uspořádání, jejíž počátky lze sledovat již v předchozích parlamentních volbách v roce 2013. V tomto roce se naplno projevila krize voličské důvěry v tradiční pravicové strany, což se projevilo propadem voličské podpory ODS, která s výsledkem 7,72 % hlasů skončila až na pátém místě. Prostor tak dostala již v minulých volbách etablovaná TOP 09 se svým výrazně pravicovým programem a nově vzniklá hnutí, především ANO 2011 a Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury, prezentující pravicově nacionální a populisticky orientovaný program. Do Poslanecké sněmovny se tak dostal, do té doby, nejvyšší počet stran a hnutí v celkovém počtu sedmi politických uskupení.

Krize v politickém systému tradičních stran však v plné síle propukla až v následujících volbách na podzim roku 2017, kdy pětiprocentní volební práh překročilo devět politických subjektů, z nichž tři se parlamentu etablovaly vůbec poprvé. Dalším ojedinělým úkazem, ke kterému po sečtení hlasů došlo je situace, kdy volby představily jasného vítěze s výrazným náskokem před všemi ostatními. Hnutí ANO 2011 díky zisku 29,64 % hlasů obsadilo 78 mandátů, přičemž druhá ODS získala 11,32 % hlasů a 25 mandátů a dalších pět politických subjektů zůstalo pod hranicí osmi procent.

V takto roztržitém politickém prostředí vznikl velký prostor pro vyjednávání o budoucí vládní koalici, který však zužovala osoba Andreje Babiše, jako jediného kandidáta na post předsedy vlády. Při koaličních jednání, tak získaly na důležitosti právě malé strany a hnutí, pro něž by podpora vítěze představovala cestu k prosazení volebního programu. Podobně jako ODS však většina stran při prvním vyjednávání odmítla účast ve vládě s trestně stíhaným předsedou. I přes tyto proklamace prezident Miloš Zeman pověřil poprvé 31. října 2017 poprvé a 24. ledna 2018 podruhé Andreje Babiše sestavením vlády. Tento krok hlavy státu nejspíše zapříčinil, že ustavení vlády trvalo nejdéle v historii českého

parlamentarismu. Podpisu koaliční smlouvy předcházelo téměř devítiměsíční vyjednávání, ukončené podpisem koaliční smlouvy mezi ANO 2011 a ČSSD, doplněnou o toleranční dohodu s KSČM.

Cílem diplomové práce je především vytvoření případové studie podávající výklad o koaliční strategii malých politických stran a hnutí, které se dostaly do poslanecké sněmovny po volbách v roce 2017. Pro analýzu politického jednání byly zvoleny tři subjekty, které dosáhly výrazně méně než 10 % získaných hlasů – STAN, TOP 09, KDU-ČSL. Časové vymezení práce spadá do období od oficiálního zahájení předvolební kampaně 2. května 2017 do vydání tiskového prohlášení vybraných stran k podpisu koaliční smlouvy dne 10. července 2018.

Ve vymezeném časovém období práce zkoumá aplikovatelnost teorie koalic a konkrétní případy povolebního vyjednávání malých politických subjektů. V první řadě, je však potřeba teoreticky uchopit pojem malá strana v politickém prostředí a kontextu České republiky. Ze zahraničních autorů se touto problematikou zabývá Peter Mair ve sborníku *Small Parties in Western Europe* (Müller-Rommel, 1991) definující malou politickou stranu jako subjekt s volebním ziskem do 15 % hlasů. Tuto definici ve svých pracích přejímají a dále rozvíjejí také čeští politologové, předně Michal Kubát (Cabada, 2007) a Miroslav Novák (Novák, 1997). Oba autoři doplňují Mairovo numerické kritérium, také o definiční, jak jej ve sborníku *Small Parties in Western Europe. Comparative and National Perspectives* (Müller-Rommel, 1991) představil G. Smith. Ve svém příspěvku *In search of Small Parties* upozorňuje, že velikost ve smyslu důležitosti strany nelze měřit pouze počtem získaných volebních hlasů nebo mandátů. Potenciál malých politických subjektů se tak ukáže až při sestavování koalice a schopnosti zajistit rozhodující počet hlasů při rozhodování.

Koaličním chováním politických subjektů v západních demokraciích se zabývá kniha Lavera a Schofielda *Multiparty government: the politics of coalition in Europe* (Schofield, 1991), kladoucí si za cíl vytvořit most mezi americkou i evropskou tradicí vnímání koalic. Jejich práce tak shrnuje díla autorů americké školy, především *The theory of political coalitions* (Riker, 1984) amerického politologa Williama H. Rikera zabývajícího se

aspektem velikosti při utváření koalic. Důraz je kladen na stanovení principu minimální vítězné koalice jako jediného racionálního východiska při utváření vlády za situace, kdy žádná strana není dostatečně silná, aby vládla sama. Teorii minimální vítězné kolice rozvíjí ve světovém měřítku Arend Lijphart (Lijphart, 2012) vytvářející doplňující kritéria, umožňující snazší aplikovatelnost teorií v praxi.

Na Rikera navazuje také norský politolog Kaare Strøm zabývající se menšinovým vládnutím stran ve své knize *Minority Government and Majority Rule*. (Strøm, 1990b) Pro účely své práce využiji také článek *A Behavioral Theory of Competitive Political Parties* (Strøm, 1990a), kde autor rozebírá svou teorii motivace stran. Ve zkoumaném období formování vlády jsou politické strany postaveny do situace, kdy jsou nuceny rozhodovat o svých politických prioritách. Strany mohou aspirovat na získání podpory elektorátu, prosazení volebního programu nebo získání politické funkce. Za využití teoretického konceptu Kaare Strøma odpovídám v práci na první výzkumnou otázku – do jaké míry u konkrétních stran převládaly v průběhu koaličního vyjednávání výše uvedené aspirace.

Všechny výše uvedené teorie je potřeba vnímat v kontextu českého politického prostředí, kde se teorii koalic věnuje Stanislav Balík (Balík, 2008). Pro komplexní zpracování tématu je věnován prostor také českému parlamentnímu vývoji od jeho vzniku v roce 1993 do konce volebního období v roce 2013. Následně je detailně rozebírána povolební politická situace se zaměřením na zodpovězení výzkumných otázek a ověření hypotéz. Práce se zaměřuje na to, jakých prostředků malé strany v českém parlamentu využívají k prosazení svého programu. Druhou výzkumnou otázkou je to, zda mají malé strany v parlamentu tendence kooperovat nebo jsou jejich zájmy antagonistické? Třetí výzkumná otázka se dotýká problematiky jednotlivých policíes ve vztahu k politickým postům. Je pro malé strany prioritou získání postu nebo prosazení vlastní politiky?

První ověřovanou hypotézou je, že povolební uspořádání ve sněmovně povede k ideovému semknutí malých politických stran. Druhá hypotéza rozvíjející hypotézu první, tedy že politické strany budou spolupracovat, ve snaze podílet se na moci a budou společně vytvářet krátkodobá partnerství s většími stranami, které jsou jim ideově vzdáleny, za účelem prosazení konkrétních bodů svého programu.

1. Teorie politických stran

Teoretické vnímání politických stran prošlo především ve 20. století výraznou proměnou a vytvoření jediné a správné definice tohoto fenoménu věnovalo svou energii velké množství politologů. Samotný význam latinského slovesa *partire*, který v mírných obměnách přijala angličtina, němčina, francouzština, italština i španělština, znamená „dělit“ (společnost) na části. Francouzština v etymologii zachází ještě dál a svůj výraz *parti* (strana) odvozuje také od *partager*, překladu participovat. Původ slova ale není tak důležitý, jako význam, který mu v následujících stoletích přisoudili sociologové a především politologové.¹ (Sartori, 2005, s. 17–19)

Definice Edmunda Burkeho² z roku 1770 politickou stranu představuje jako *organizovaný celek lidí, kteří se sdružují k společnému dílu v národním zájmu podle zvláštního principu, na němž se shodli*.³ Burkeho optimistickou definici potvrzuje o téměř dvě století později Raymond Aron (Aron, 1993), když ve své knize Demokracie a totalitarismus o politických stranách hovoří jako *více či méně organizovaných dobrovolných seskupeních, která vyvíjejí více či méně stálou činnost, a ve jménu jistého pojetí obecného společenského zájmu se ucházejí o to, aby samy nebo v koalici převzaly funkce vlády* (Aron, 1993, s. 115). Všechny tyto jednoduché definice politické strany však narážejí na problém, že jejich platnost se vztahuje i na další subjekty veřejného života, jako jsou například zájmové skupiny. Zároveň ale složité definice s příliš mnoha kritérii často neplatí ani pro etablované politické strany. Giovanni Sartori si problematiku nedostatečné definice uvědomoval a vytvořil minimální definici politické strany: *strana je jakákoliv politická skupina*

¹ Definice politických stran je dle současných českých autorů (Říchová, 2002), (Novák, 1997), (Fiala, 2009) přetrvávajícím problémem. Nejen čeští, ale také světoví autoři (M. Duverger, Karl von Beyme) se tomuto úkolu záměrně vyhýbají (Říchová, 2002, s. 87–88).

² E. Burke, Thoughts on the Cause of the Present Discontents, 1770, I, s. 530 a násl. Cituji podle: Sartori 2005, s. 18.

³ Na tuto definici navázal o několik století později J. A. Schumpeter (Schumpeter, 2004) s názorem, že politická strana je skupina lidí, kteří se sjednocují s cílem získat politickou moc.

identifikovaná pomocí oficiálního názvu, která se představuje ve volbách a je schopna umístit své kandidáty prostřednictvím voleb (svobodných nebo ne) do veřejných úřadů (Sartori, 2005, s. 72). V českém prostředí naopak převládá teorie shrnující nejdůležitější poznatky o politické straně do tří bodů. Jedná se o: 1) dobrovolnou, trvalou, otevřenou organizaci, jejíž členové mají společné představy a zájmy; 2) usilují o získání politické moci; 3) této moci dosahují prostřednictvím voleb (Říchová, 2002, s. 89)⁴.

1.1 Velikost politických stran a vymezení malé politické strany

Problematika vymezení velikosti politických stran v politologickém prostředí je silně provázána se zkoumáním stranických systémů. Smith podotýká, že „malost“ strany nelze určit bez přihlídnutí k danému stranickému systému. V systému dvou stran považuje vliv malých stran za nulový, protože vítězná strana automaticky získává postavení, v němž je jakkoliv velká strana pro vládu zbytečná. Větší vliv naopak strany získávají v systému dvou a půl stran, kdy se mohou stát pomyslným jazýčkem na vahách politického rozhodování. Za výhodný systém pro malé strany Smith považuje také multipartismus, kdy se malá strana může stát významným koaličním partnerem straně dominantní (Smith, 1991, s. 36–38). Přední autoři, jako Duverger, Sartori, Blondel, Mair a Smith zabývající se vytvářením stranických modelů, v rámci svého zkoumání vymezují předmět svého zkoumání. V rámci tohoto vymezení dochází k oddělení relevantních politických subjektů od irelevantních, kterým je věnována jen okrajová pozornost. V rámci vymezování relevantních zkoumaných subjektů se ale ukázalo, že kritérium velikosti politické strany

⁴ Ze světových autorů lze využít také definici Joseph La Palombara a Myron Weiner na čtyřech kritériích: „1. Trvalá organizace, tj. organizace, která pravděpodobně přežije své současné vůdce. 2. Dobře zařízená a zjevně trvalá místní organizace, udržující pravidelné a rozmanité vztahy na celostátním měřítku. 3. Rozhodná vůle celostátních a místních vůdců organizace dosáhnout a vykonávat moc, ať už sami nebo s jinými, a nikoli pouze moc ovlivňovat. 4. Snaha vyhledávat lidovou podporu ve volbách nebo jiným způsobem. (La Palombara, 2015, s. 6), převzato z (Novák, 1997, s. 22)

nebo hnutí se zcela neshoduje s jeho relevancí.⁵ V politickém prostředí, tak i strany s menším volebním ziskem mohou nabýt na důležitosti a stát se předmětem zkoumání. Předně je však důležité představit, jakým způsobem od sebe velké a malé strany rozlišujeme.

1.1.1 Definiční a numerické vymezení malé politické strany

Klasifikace na základě velikosti jsou vždy jen věci názoru (Duverger, 2016 s. 309). V souladu s tímto tvrzením dělí Duverger strany do tří kategorií. Strany s většinovým posláním, velké strany a malé strany. Strana s většinovým posláním označuje takovou stranu, která buď v parlamentu absolutní většinu má, nebo jí může dosáhnout normálními institucionálními postupy. V multipartijních systémech se strany s většinovým posláním vyskytují jen zcela výjimečně, běžně se vyskytují v bipartijním systému. V něm mají většinové poslání obě strany, ledaže je rozdíl mezi nimi tak velký, že by jedna z nich byla odsouzena k roli parlamentní menšiny (Duverger, 2016 s. 310).

Strana s většinovým posláním má v Duvergerově pojetí jasně vymezené kritérium absolutní většiny, kterého lze snadno dosáhnout v systému dvou stran. V multipartismu se potřebný volební výsledek objevuje jen ojediněle, což se projevuje na politické psychologii stran při sestavování volebního programu. Pokud má strana jen minimální šanci na získání většiny, není ve svých předvolebních slibech omezena realistickým uvažováním, protože se neocitne v situaci, kdy by byla nucena je plnit. I v případě, že se stane vítěznou stranou voleb, vládní odpovědnost se z pravidla dělí mezi koaliční partnery. Tato snížená politická odpovědnost, vycházející primárně ze stranického systému, nejlépe vystihuje rozdíl mezi stranami s většinovým posláním a velkými i malými stranami (Duverger, 2016, s. 311–313).

Méně jasný je rozdíl mezi velkými a malými stranami, ačkoliv jeho relevanci to nijak nesnižuje. Velké strany dosahují absolutní většiny jen za mimořádných okolností, které

⁵ Třetím způsobem, kterým lze nahlížet na velikost strany je také z hlediska počtu členů strany. Tento způsob zkoumání však odpovídá spíše organizační struktuře strany, tak jak se jimi zabýval M. Duverger ve svém dělení na strany mas a strany kádrů (Duverger, 2016). Počet členů však Novák (1997, s. 140) nepovažuje za všeobecně měřitelný, protože strany mas necharakterizují své členy stejně a strany kádrů je vůbec nemají (Novák, 1997, s. 140).

neodpovídají povaze českého stranického systému. I v případě, že jim volební výsledek umožňuje samostatné vládnutí, neobejdou se bez podpory dalších stran a jejich vláda je zpravidla podmíněna vytvořením koaličního kabinetu. Ve vzniklých aliancích mají velké strany významnou úlohu, která jim umožňuje dosáhnout na klíčové posty. V případě, že se velká strana rozhodne působit v opozici, je i tato role silná a dosahuje v ní výsledků. Malé strany oproti tomu, ať v koalici nebo v opozici, hrají pouze podpůrnou roli. Jejich relevance však narůstá, pokud je rozdíl mezi vládoucí koalicí a opozičními silami vyrovnaný a strana se tak stává rozhodujícím elementem. Matematické vyjádření rozdílu mezi velkou a malou stranou není možné obecně vyjádřit, neboť lze předpokládat, že je v každé zemi individuální. Hlavní rozdíl tak Duverger nachází opět v jejich psychologii. Malé strany se ve svých programech často zabývají originálními tématy, zasahujícími omezený okruh voličů (Duverger, 2016, s. 315–316).

Na rozdíl od Duvergera, který velikost strany měří primárně podle její schopnosti prosadit svůj volební program, Sartoriho dělení stran bere v potaz dva aspekty nezbytné pro určení relevance stran. Prvním měřitelným aspektem, který dle Sartoriho vymezuje velikost strany, je její síla. Sílu strany určujeme v první řadě ve smyslu volebního zisku, kdy jsou voličské hlasy proměněny na počet mandátů v poslanecké sněmovně. Sartori však podotýká, že tento přístup není zcela neomylný a je potřeba doplnit ještě druhý způsob vymezení síly a tím je kritérium irelevance. Při hodnocení relevantnosti strany je nutné, zaměřit se na stranu z hlediska vládního, respektive koaličního potenciálu. Velikost strany v tomto případě není určována pouze volebním výsledkem, ale také hodnotou jejího umístění v pravolevé dimenzi. Strana může být sice malá na počet mandátů, ale díky svému středovému umístění vzrůstá její relevance díky vysokému koaličnímu potenciálu. Extrémně vyhraněná strana dosahující 10 % hlasů tak může mít mnohem menší sílu, než středová strana s 3 % hlasů. Právě druhé kritérium vytváří rozdíl mezi uskutečnitelnými koalicemi, které jsou založeny na podobném ideologickém základě, od všech možných početních většin v parlamentu (Sartori, 2005, s. 126–127).

Z hlediska relevance stran Sartori stanovuje pro malé strany podmínky, za kterých je nelze ze zkoumání vyřadit jako irelevantní. Malou stranu je nutno zahrnout, pokud se nachází

v pozici, kdy může v nějakém čase rozhodnout o vládní většině. Samotná účast ve vládě tedy pro malou stranu nemusí nutně znamenat, vyšší důležitost na politickém poli. V případě, že je strana v rámci koaliční většiny nadbytečná, je bez ohledu na počet získaných mandátů, považována za irelevantní. Oproti tomu strany ideologického středu s koaličním nebo vyděračským potenciálem svou pozici v rámci politického soupeření nabývají na velikosti (Sartori, 2005, s. 127–128).

Na základě kritérií relevance a síly vytváří Sartori sedm tříd stranických systémů, v rámci kterých malé strany získávají určité postavení: 1) třídu jedné strany, kdy je politická moc v rukou pouze jedné existující strany; 2) třídu hegemonní strany, která připouští existenci dalších stran v podobě satelitů nebo v podřízeném postavení, ale sama má absolutní většinu; 3) třídu predominantní strany, kdy je alternace u moci možná v rámci voleb, ale jeden politický subjekt získává opakovaně absolutní většinu; 4) třídu dvou stran soupeřících o absolutní většinu⁶; 5) třídu omezeného pluralismu s přítomností 3–5 (6) relevantních⁷ politických subjektů v legislativním orgánu; 6) třídu extrémního pluralismu s 6–8 politickými stranami či hnutími; 7) třídu atomizovanou vytvořenou pro systémy, kde přesný počet stran již nehraje roli (Sartori, 2005, s. 130–133).

Jak vyplývá z rozlišení výše, ne všechny stranické systémy podporují fungování malých stran, přestože většina umožňuje jejich existenci. V rámci zkoumání malých stran logicky vyloučíme třídu jedné strany, ale také hegemonickou stranu, predominantní stranu a třídu svou stran. Přestože ve všech případech mimo prvního, jsou strany přítomny, především kvůli absenci vyděračského potenciálu, je jejich vliv omezen natolik, že nejsou schopny prosazovat svůj politický program. Největší důležitosti malé strany nabývají v případě omezeného a extrémního pluralismu, pro které je charakteristické koaliční vládnutí.

⁶ Přestože se Sartori brání pojmenování systému dvou a půl stran, v podstatě připouští jeho zařazení do třídy stanovením mírných podmínek: 1) dvě strany jsou v postavení, v němž mohou soupeřit o absolutní většinu křesel; 2) jedna s těchto stran skutečně uspěje a získá dostatečnou parlamentní většinu; 3) tato strana *si přeje* vládnout sama; 4) alternace u moci zůstává věrohodným očekáváním (Sartori, 2005, s. 202). Vzhledem k Sartoriho typologii bychom však zemi s funkčním systémem dvou a půl strany řadili mezi umírněné pluralismy.

⁷ Stanovení početní hranice mezi umírněným a extrémním pluralismem nelze pevně určit pro všechny systémy. Autor zdůrazňuje, že při počítání stran v daném systému zahrnujeme pouze relevantní politické subjekty s koaličním nebo vyděračským potenciálem, nikoliv všechny strany, které překročily volební klauzuli (Sartori, 2005, s. 136).

V případě umírněného pluralismu dochází k vytváření bipolární struktury, jež se projevuje vznikem jak vládní, tak opoziční koalice (Sartori, 2005, s. 191).

Duverger i Sartori svým vymezením velikosti stran v podstatě reprezentují definiční přístup k určování velikosti stran tak, jak je představují v českém prostředí například Michal Kubát (Cabada, 2007) nebo Miroslav Novák (Novák, 1997) a další politologové. Tento přístup klade důraz na postavení malé politické strany v kontextu konkrétního stranického systému. Zastáncem definičního přístupu je také Gordon Smith, zabývající se postavením malých stran. Hlavním znakem Smithovy definice je vnímání velikosti stran především jako důsledek stranického systému, kdy „malost“ strany je určena vždy až na základě kontextu, ve kterém se politické strany nacházejí. Ve svém příspěvku *In Search of Small Parties: Problem of Definition, Classification and Significance* v publikaci zabývající se problematikou malých stran *Small Parties in Western Europe. Comparative and National Perspectives* (Smith, 1991, s. 36–38) stanovuje tři kategorie malých stran multipartismu: marginální, pantová a odtržená. Mezi tři rozhodující kritéria patří: umístění v prostoru politické rivality, postavení v rámci opozičního nebo koaličního vládnutí a vliv na proces změny v rámci stranického systému.

Za *marginální* neboli okrajovou, stranu považuje Smith ten politický subjekt, který se nachází v extrémní pozici vůči středově orientovaným ideologiím pravice-levice. Přestože strana může být ve smyslu počtu získaných mandátů silná, její omezený koaliční potenciál ji řadí mezi strany na okraji zájmu. Oproti tomu *pantová strana* těží ze svého umístění v blízkosti levice-pravice. Ve chvíli, kdy se malá strana nachází ve středu mezi pravíci a levíci a pro obě strany, nebo skupiny stran, je ideologicky akceptovatelná, vzrůstá její koaliční potenciál. Nejsilnějšího postavení pantová strana získává v systému dvou a půl stran, kdy fakticky rozhoduje o vytvoření nebo rozbití koalice. Na důležitosti strana naopak ztrácí, v případě, že se v daném stranickém systému vyskytuje pantových stran více. *Održená strana*, jak už její název napovídá, je vytržena z tradiční pravolevé osy a často také tradiční témata politické soutěže. Orientuje se na vlastní regionální, etnickou nebo společenskou problematiku a má úzce vymezený okruh stálých voličů. Održené strany se díky specifiku svých volebních programů zapojují do koaličního vládnutí jen

zřídka (Smith, 1991, s. 36–38).

1.1.2 Numerické vymezení malé politické strany

Všechny výše uvedené teorie lze zařadit do definičního přístupu k rozlišování malých stran, který vztahuje svou platnost ke stranickému uspořádání v dané zemi po konkrétních volbách. Numerický přístup Petera Maira oproti tomu striktně rozlišuje mezi velkými a malými stranami na základě výzkumu analyzujícímu volby v zemích západní Evropy v letech 1947–1987. Ačkoliv hlavním cílem Mairovy práce zůstává klasifikace stranických systémů, nemalým přínosem je také definice malé strany, která z této analýzy vzešla. Za malou stranu můžeme považovat takový politický subjekt, který ve třech po sobě jdoucích parlamentních volbách získal více než 1 % všech hlasů, ale nepřekročil hranici 15 % hlasů (Mair 1991, 41–70).

Podmínky uváděné Mairem pro zařazení subjektu mezi malé politické strany jsou v českém politickém prostředí vzhledem k jeho nestálosti jen těžko aplikovatelné. Samotná Mairova studie se zaměřuje na etablované západoevropské demokracie na přelomu 80. a 90. let a v českém prostředí mají stanovené hranice zisku jen velmi malou oporu. Zaměřím se nejprve na spodní hranici malé strany, stanovenou Mairem na 1 % volebního zisku. Její aplikovatelnost je i vzhledem ke sběru dat poměrně omezená, vzhledem k tomu, že hranice nemá žádnou právní ani statistickou oporu. Nejčastěji sbíraná data se týkají subjektů, které překročily volební klauzuli 5 % sečtených hlasů a získaly tak mandáty v poslanecké sněmovně, případně dosáhly na státní příspěvek po překročení hranice 1,5 % platných hlasů získaných hlasů.

Zcela mechanicky nelze, vzhledem k povaze diplomní práce, převzít ani horní hranici stanovenou na 15 % hlasů. V souladu se třetím požadavkem na opakování volebního úspěchu s maximálně třemi odchylkami by mezi velké strany mohly být v českém politickém systému zařazena pouze ČSSD a ODS. V případě malých stran by se pak jednalo pouze o KSČM a KDU-ČSL. Zbýlých pět stran, včetně vítěze voleb by pak kvůli svému relativně nedávnému vzniku nemohly být do zkoumání zařazeny. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla od Mairovy numerické definice částečně odklonit a zcela vynechat

kritérium opakovatelnosti volebního výsledku. Vzhledem ke zkoumanému časovému úseku byly pro práci vybrány pouze strany, které ve volbách na podzim roku 2017 dosáhly na mandáty v Poslanecké sněmovně, a zároveň nepřekročily hranici 10 % hlasů. Do této kategorie spadají následující subjekty: ČSSD, KSČM, KDU-ČSL, TOP 09 a STAN. Vzhledem k výraznému odklonu od numerické klasifikace, bude další zkoumání koaličních strategií prováděno v souladu s výše uvedenými definičními přístupy.

2. Teorie koalic

Vymezení pojmu koalice je náročným teoretickým úkolem, především proto, že politologové na tuto tematiku nahlízejí z různých úhlů pohledu. Přestože se nabízí základní pochopení pojmu jako partnerství alespoň dvou hráčů, nejčastěji politických stran, které získaly zastoupení v parlamentu (Říchová, 2000, s. 119), v odborné literatuře bývá tento pojem zaměňován s aliancí. Považuji proto za důležité vymezit tento rozdíl, tak jak jej uvedl Miroslav Novák (Novák, 1997) ve své knize *Systémy politických stran*⁸. Podle Duvergera do definice aliance spadá spojenectví politických stran trvalejšího rázu. Oproti tomu koalice představuje spíše přechodná spojenectví. Do rozporu s tímto tvrzením se naopak dostává Sartori, který používá pojem aliance pro přechodná spojenectví politických stran, zatímco koalice je podle něj stabilní, déle trvající pakt na lokální nebo celostátní úrovni.

V případě aliancí rozlišujeme mezi volebními, parlamentními a vládními, přičemž první se týkají kandidátů, druhé poslanců a třetí pouze ministrů. V politickém prostředí nabývají aliance různých forem v závislosti na volebním systému, v jakém byly uzavřeny a také vzájemné provázanosti stran. Aliance mohou být uzavírány mlčky nebo výslovně. Nejlépe lze rozdíl pozorovat v případě dvoukolových voleb, kdy ve druhém kole kandidát mlčky odstoupí a přenechá potenciální voliče svému partnerovi bez komentáře nebo otevřeně vyjádří svou podporu. Aliance uzavřená mlčky dává politickým představitelům před voliči

⁸ Koaličnímu vládnutí v praxi se věnuje především sborník L. Cabady *Koalice a koaliční vztahy České republiky v evropském kontextu* (Cabada, 2006).

větší svobodu, nevýhodou ale je nízká účinnost. Volební aliance mohou být dále děleny na místní a celostátní. Podobně jako v předchozím případě jsou pro strany méně svazující místní aliance, které obvykle vznikají na regionální úrovni, bez vytváření centrálních závazků. Koalice oproti tomu Duverger definuje jako parlamentní uskupení dělící se pouze ideologicky na provládní a protivládní. Zatímco vládní koalice vzniká ve většině případů (pokud není vytvořena menšinová vláda nebo jedna strana nezíská nadpoloviční počet mandátů), opoziční strany vytvářejí koalici jen v některých případech, kdy se snaží nalézt společný postup proti vládnoucí většině (Novák, 1997, s. 175–177). V kontextu českého politického prostředí se používá spíše termín koalice, zastřešující vše výše uvedené a český právní systém pojem aliance ve volebním zákoně vůbec nevyužívá.

Samotná teorie koalic navazuje na teorii her nejčastěji využívané na určení podmínek a okolností, za jakých jsou vytvářeny vlády v demokratických parlamentních systémech. Nedílnou součástí teorie koalic se stal požadavek racionality, zajišťující, že vytvořená koalice poskytne svým aktérům dostatečnou legislativní podporu, nutnou pro prosazování své policy. Koalice se však stávají méně stabilními a v posledních letech, kdy je teorii koalic věnován čím dál větší prostor, se vědecká pozornost upřela také na podmínky vzniku nových vlád, potažmo koalic. Za novou koalici považujeme každou vládu, jež vznikla na základě jednání dvou a více parlamentních stran, kdy nové volby jsou pouze jednou z možných příčin. Za další faktory, z nichž lze usoudit, že ve stranickém systému vznikla nová koalice, považujeme změnu premiéra, změnu uvnitř stranického složení vlády/koalice, a přeformulování koalice, což je situace, kdy v důsledku pádu vlády dochází k rozpadu koalice, ale je utvořena nová koalice se stejnými partnery a stejným premiérem (Schofield, 1991, s. 145).

2.1 Dvě tradice teorie koalic

V současné době v teorii koalic rozeznáváme dva naprosto odlišné přístupy k jejich zkoumání, americký a evropský⁹. Obě tyto tradice se rozvíjely po dlouhá léta zcela

⁹ Rozdělení výzkumu teorie koalic na dvě autonomní školy je všeobecně uznáváno, jak ve světové, tak české politologii. Viz *Parties and democracy: coalition formation and government functioning in twenty states* (Budge, 1990).

nezávisle jedna na druhé, až se od sebe vzdálily svým přístupem natolik, že již není možné jejich práce srovnávat, ani vzájemně obohacovat. Tento problém si uvědomují M. Laver a N. Schofield (Schofield, 1991), kteří se pokusili, mezi oběma směry nalézt most, posunující teorii koalic ve svém poznání dále.

Evropská tradice studia koalic staví do popředí svého zájmu pečlivý empirický výzkum a obsáhlou znalost evropské politiky. Cílem evropské školy je rozšiřování znalostí o konkrétních případech koalic v daných státech a především hodnocení již existujících modelů s aplikací na nadnárodní úroveň politiky. Přednosti evropské tradice spočívají v komplexním zpracování tématu, zahrnujícím do svého výzkumu také politickou kulturu a historickou perspektivu. Díky zahrnutí politického pozadí do svých studií, se teoriím lépe daří vysvětlovat chování politických aktérů a interpretovat častý vznik velkých koalic a menšinových vlád. Tyto „vše vysvětlující“ snahy bývají ale také cílem kritiky, především ze strany americké školy. Nedostatkem evropské tradice zůstává snaha o zpětné vytváření teorií na základě zobecnění konkrétního příkladu, kdy předmět zkoumání vytváří premisu, která ale slouží jako důkaz (Schofield, 1991, s. 7–9).

Oproti tomu americká tradice jako hlavní alternativní přístup k evropským výzkumům, staví své zkoumání na teorii her. Hlavním představitelem americké tradice je William H. Riker, který ve své knize Teorie politických koalic navázal na klasickou teorii her Oskara Morgensteina a Johna von Neumanna (Říchová, 2000 s. 120–121). Rikerova teorie koalic stojí na dvou předpokladech fungování modelu: podmínce racionality a hře s nulovým součtem. První z podmínek lze nejlépe vysvětlit jako techniku maximalizace. Hráči jsou motivováni snahou o získání co největšího maxima, tedy podílu na exekutivním rozhodování s nejmenším vynaloženým úsilím. V tomto případě Riker odkazuje na Downs a jeho teorii minimální koalice, kdy racionální partnerství obsahuje přesně takový počet stran, který zajistí členům nejmenší možnou, ale dostatečnou většinu při hlasování o zákonech a současně také největší počet funkcí. Druhým principem je hra s nulovým součtem, kdy hlavním a jediným cílem všech účastníků je konflikt, kdy vítěz získá vše, co poražený ztratil. V případě koalic se jedná o účast na vládě, která je v souladu s teorií minimax početně limitována (Riker, 1984 s. 14–31).

2.1.1 Vyjednávací strategie (office-seeking, policy-seeking, vote-seeking)

Americká strategie staví především na modelech, které předpokládají numerické znázornění úspěchu vyjednávání. Aktéři mohou své politické směřovat k různým politickým cílům. Teorie racionální volby představuje tři základní modely zaměřující se na politické aspirace stran: vote-seeking, office-seeking a policy-seeking. Anthony Downs koalice vnímá jako tým skládající se z jednotlivců, které se pokoušejí získat maximální politickou podporu.¹⁰ Týmy skrze politické posty usilují o největší možnou kontrolu nad vládním aparátem. Funkcí týmu je formulovat a nést vládní politiku voličům i dalším stranám za účelem jejího prosazení. Každý jednatel skládající tým je však motivován k zisku postu také svými osobními tužbami zaměřenými na příjem, prestiž a moc vycházející z obsazení postu. Aby byl obsazen vládní post, je však potřeba získat podporu ve volbách a hlavním cílem by tedy mělo být vítězství ve volbách maximalizací volebních hlasů. Na poslední místo se tak dostává program strany, skrze který týmy mohou dosáhnout maximalizace voličů (Downs, 1957, s. 296). Downs do čistě numerického pojetí racionální volby přináší sociální aspekt osobních ambicí politiků, čímž propojuje normativní a deskriptivní modely.¹¹ Dělení stran dle jejich motivů, které okrajově naznačil Downs, převzal a podrobil analýze Kaare Strøm, který využívá již známé pojmy vote-seeking, office-seeking a policy-seeking.¹²

Vote-seeking model původně vznikl z teorie racionální volby Anthonyho Downse a předpokladu, že politické strany lze chápat jako týmy snažící se maximalizovat podporu voličů za účelem prosazení vlastní politiky. *Vote-seeking* strany, dle Strøma nacházíme pouze v systému dvou stran, kde voličská podpora vede přímo k obsazení pozic a posílení

¹⁰ Downs svou teorii podmiňuje předpokladem, že cílem každé vládnoucí strany je maximalizace volební podpory pro budoucí volby. Teorie je tedy aplikovatelná pouze ve stabilních demokratických systémech, předpokládajících pravidelnou alternaci ve vládě, (Downs, 1957, s. 11–12).

¹¹ Jedním z kritiků Downsovy teorie je také G. Sartori, který nesouhlasí s Downsovým pojetím strany jako koherentního týmu, ale zastává názor, že politická strana se spíše podobá mnohostranné koalici (Sartori, 2005, s. 329).

¹² I. Budge a H. Keman vytvořili vlastní typologii možných přístupů politických stran na základě kompromisu mezi strategiemi office-seeking a policy-seeking: 1) prioritou je obsazení postu samo o sobě; 2) post je žádoucí pro prosazení politického programu; 3) politický program slouží k získání postu; 4) cílem je prosazení samotného programu (Budge, 1990, s. 27). Autoři, ale zcela vynechávají vote-seeking přístup.

vlivu strany na politický vývoj. Do této kategorie lze zařadit také strany, které ve vícestranickém systému aspirují na získání nadpoloviční většiny hlasů, které jim umožňují samostatné vládnutí. Pro malé strany model není příliš vhodný, protože je často spojen s vysokými náklady na získání voličské podpory. Často jej však využívají strany se silnými vůdci, nízkým stupněm vnitrostranické demokracie a propustnými náborovými kanály. Strøm zastává názor, že tento typ stran má největší šanci úspěch v prostoru s nízkou politickou fragmentací¹³ (Strøm, 1990a, s. 567-568).

Oproti předchozímu modelu *office-seeking* strany cílí na kontrolu nad maximálním množstvím politických úřadů. Zisk postu v tomto typu odráží individuální potřeby aktérů a přesahuje jejich reálnou politickou hodnotu. Politici svou aspiraci po postech obhajují vírou, že úřad napomůže volebnímu úspěchu v příštích volbách a zefektivní politiku. Aby byl *office-seeking* model funkční, musí strana existovat ve volebně nekonkurenčním politickém prostředí vícestranického systému. Podmínkou je také stabilita volebního systému, institucionální omezení vyjednávání a v neposlední řadě znatelný rozdíl mezi obsazením pozice a reálným politickým vlivem. Úspěch podporuje také nízký stupeň demokracie v rámci strany a propustné náborové struktury. V posledních letech však pozorujeme, že aktéři od tohoto modelu spíše odstupují, případně se vzdávají nabytých pozic před koncem volebního období. Příčinu Strøm vidí především v podceňování výhod plynoucích z držení postu na úkor programu. Důsledkem sníženého zájmu o politické funkce je častější výskyt menšinových vlád vzniklých v důsledku neochoty menších stran účastnit se koaličního vládnutí (Strøm, 1990, s. 567-568).

Policy-seeking strany se snaží maximalizovat svůj vliv na veřejnou politiku. Model vznikl jako odpověď na ideovou slepotu první generace herních teoretiků a především předpoklad, že všechny možné koalice jsou v praxi proveditelné. Tyto teorie vycházejí z předpokladu, že koalice vznikají na základě ideového spojení nebo alespoň blízkosti. Typicky však dochází k zaměňování motivu prosazení politiky a získání postu. S tím souvisí také Strømova kritika, neboť strana zaměřená výhradně na prosazení svého

¹³ Jednotlivé modely se však v čisté formě nacházejí velmi obtížně. Alan Ware (Ware, 1992) v reakci na Strøma dodává, že strana pro aktivizaci svých voličů potřebuje podporu lidských zdrojů pro své zviditelnění nejen před volbami. V případě, že není schopná své aktivisty „odměnit“ finančními prostředky, přichází na řadu „příslib budoucí politiky“ a systém darů a výměny, čímž se do popředí dostává *policy-seeking*.

programu se stává obtížným vládním partnerem, neboť při utváření koalice nelze vyjednat pouze své podmínky. Faktem také je, že ryzí policy-seeking strana nemá zájem na institucionalizaci korporativismu, rozšiřování stranického systému ani demokratickém referendu, neboť všechny tyto procesy snižují politický vliv stran. Strany, zaměřené na prosazení politických cílů, podporuje několik institucionálních rysů, které také napomáhají stranám soustředěným na postoje: nekonkurenční volby, vícestranické systémy, volební zákony vedoucí k nepředvídatelným výsledkům a prostorově omezené vyjednávání mezi stranami. Avšak výrazná prostorová omezení mohou vést k vyšší podpoře policy-seeking chování, spíše než office-seeking. V neprospěch těchto politických stran naopak pracují režimy s velkým rozdílem v politickém vlivu ve vztahu k administrativním výhodám. Dvě organizační vlastnosti odlišují tento typ strany od předchozího: 1) vysoká míra demokracie v rámci strany a 2) nepropustné náborové struktury (Strøm, 1990a, s. 567-569).

2.2 Typologie koaličního vládnutí¹⁴

Z americké školy vzešlo dělení na dva typy koaličního vládnutí. V závislosti na počtu členů dělíme koalice do tří základních tříd. 1) Minimální vítězné koalice, jejichž cílem je vytvoření koalice s nejmenším počtem členů. 2) Nadměrné koalice obsahující více členů, než jim zajišťuje parlamentní většinu a 3) menšinové vlády s minoritní podporou.

Minimální vítězná koalice je tvořena přesně takovým počtem členů, zajišťující vítězství. Z hlediska racionality Riker stanovil dvě podmínky, za kterých můžeme koalici považovat za minimální vítěznou: a) koalice je tvořena dvěma nebo více stranami zajišťujícími nadpoloviční většinu hlasů a tím získá kontrolu v parlamentu; b) koalice se neúčastní žádný nadbytečný člen, doplňující parlamentní většinu. V případě, že koalice opustí člen, ztrácí legislativní většinu. Při utváření minimální vítězné koalice Riker předpokládá, že všichni aktéři vycházejí z principů teorie racionální volby. Volby a následný zisk postů pro aktéry znamenají pouze prostředek k dosažení cíle. Tím je v tomto případě vládnutí skrze obsazené exekutivní postoje. Koaliční vládnutí vzhledem k vyššímu počtu členů vyžaduje

¹⁴ V českém prostředí vytvořili souhrnnou typologii koalic Blanka Řichová (Řichová, 2000), Miroslav Novák (Novák, 1997). Stanislav Balík (Balík, 2008) vytvořil vlastní typologii koalic, v práci jí však není věnován prostor, protože autor předpokládá její využití pouze na lokální úrovni.

složitější pravidla hry, kdy nelze předpokládat, že vítěz získá pouze to, co soupeř ztratí. Na rozdíl od hry se dvěma aktéry, kdy dochází pouze k volbě strategie, jsou nejdřív volení spojenci pro budoucí hru a až následně vhodná taktika soupeření o posty. Cílem všech politických subjektů je snaha o maximalizaci postů ve vládě, a tím podíl na moci, obsazením nejvyššího možného počtu křesel za nejvýhodnějších podmínek. Nejvýhodnějšími podmínkami Riker rozumí účast nejmenšího možného počtu politických stran ve vládnoucí koalici, které tak získají větší podíl při rozdělování podílu na moci (Riker, 1984 s. 47). Rikerův koncept minimální vítězné koalice a celkové rozdělení koalic pouze na dva typy je považováno za snadno aplikovatelné, ale příliš zjednodušené. Lijphart proto teorii rozšířil vytvořením doplňujících ideologických kritérií na základě kterých, vznikly další podkategorie minimální koalice, umožňující lépe předvídat, jaká vláda bude po volbách sestavena.

Druhou podkategorií, po Rikerově minimální vítězné koalici, je koalice s nejmenším počtem křesel (*minimum size coalition*). Důsledkem této strategie vznikají nejtěsnější parlamentní většiny (Lijphart, 2012, s. 81). Třetí typ koalice zaměřený na nejmenší počet stran vychází z práce Michaela Leisersona a jeho konceptu vyjednávání (*bargaining proposition*). Předpokládá, že strany mají tendence uzavírat koaliční smlouvy, s potenciálem nejdelšího trvání. Rozhodujícím faktorem se tak stává vzájemné vyjednávání, které by mělo být snadné, rovné a mezi menším počtem stran. (Leiserson, 1968, s. 90), (Swaan, 1973, s. 65–70) Dalším kritériem je ideologická vzdálenost stran vytvářející koalici s nejmenší programovou vzdáleností stran (*minimal range coalition*). Tento typ je dle Lijpharta i de Swaana nejvýhodnější a současně také nejracionálnější. Teorie staví na předpokladu, že subjekty s podobnými politickými preferencemi a cíly se snáze vyhne budoucím konfliktům. Není tedy možné vytvořit minimální koalici, ve které by se současně nacházely politické subjekty z krajní škály pravého i levého politického spektra (Lijphart, 2012, s. 81), (Swaan, 1973, s. 71–79). Konečně pak posledním z běžně užívaných konceptů je teorie minimální vítězné ideologicky propojené koalice (*Minimal connected winning coalitions*) Roberta Axelroda. Podle něj je koalice životaschopná a trvalá pouze v případě, že si je programově blízká, ale zároveň se vymezí vůči nadbytečným členům. Základním předpokladem této teorie je, že strany se snaží spojit

se svými bezprostředními ideologickými sousedy. Tento okruh sousedů může zahrnout také nadbytečný subjekt, v případě, že je nepostradatelný z ideologického hlediska¹⁵ (Axelrod, 1970, s. 165–175).

Posledním minimálním konceptem v teorii koalic, který již většina autorů nepřebírá je politicky životaschopná koalice (*policy-viable coalition*). Teorie předpokládá, že primárním zájmem politických subjektů je prosazení vlastní policy, nikoliv obsazení politického postu a jádro politické moci leží v legislativě. Podle Lavera a Schofielda (Schofield, 1991, s. 80–81) není podstatné, kolik stran se nachází v koalici, protože nejdůležitějším členem parlamentu je středová strana bez ohledu na její velikost. Autoři vycházejí z předpokladu, že pro formování životaschopné koalice je vždy nutné získat podporu středového uskupení, tzv. „jádra“. Tato stěžejní strana může prakticky diktovat politiku, protože žádná strana, ani uskupení na pravici nebo levi, nemají většinu nezbytnou pro přijetí politického rozhodnutí, v rozporu s jejím přáním.

Mimo minimální vítězné koalice rozlišuje politická věda také koalici velkou.¹⁶ Jedná se o typ stranické spolupráce, která obsahuje jednoho nebo více nadbytečných členů (Říchová, 2002, s. 133)¹⁷. Mezi odborníky¹⁸ je výskyt velkých koalic považován za deviantní, vzhledem k požadavku na racionální rozhodování a maximalizaci zisků. Nadbytečný koaliční partner neposkytuje žádnou vyjednávací výhodu na poli legislativy, ale naopak přináší další náklady na vládnutí. Přítomnost nadbytečné strany způsobí snížení počtu křesel, které může získat každý koaliční partner ve vládě. Také vyjednávání koaličních v rámci koalice se s přibývajícím členy komplikuje, neboť strany mohou mít i přes ideologickou blízkost odlišné zájmy. I přes tyto nevýhody se velké koalice v politickém prostředí vyskytují poměrně často. Toto tvrzení B. Říchová přebírá na základě

¹⁵ Stanislav Balík uvádí, že tento typ koalic může být eventuelně řazen také mezi velké koalice (Balík, 2008, s. 37).

¹⁶ V českém prostředí je možné nalézt také pojem „nadměrná koalice“ vycházející z překladu *Surplus majority coalition* (Schofield, 1991) jako velký (Balík, 2008). V angličtině se lze setkat také s názvem *Oversized coalition* (Riker, 1962) nebo *Oversized cabinet* (Lijphart, 1984, s. 85; Říchová, 2000, s. 133).

¹⁷ Nadbytečný člen je každá politická strana, která není nutná k obsazení nadpoloviční většiny mandátů. V případě, že tento člen koalici opustí, neznamená to nutně rozpad koalice (Švec, 2010, s. 192).

¹⁸ (Schofield, 1991; Riker, 1984; Říchová, 2002)

studie Lavera a Schofielda o četnosti různých typů koaličních vlád v Evropě v letech 1945–1987. Tato studie ukázala, že ze 196 zkoumaných vlád, 46 obsahovalo nadbytečného člena (Schofield, 1991, s. 70–71). Motivaci stran pro uzavírání velkých koalic dělí do těchto kategorií: 1) zdůraznění programových priorit a spolupráce mezi stranami; 2) obavy z nedostatku stranické disciplíny¹⁹; 3) plánování ústavních změn, pro které je potřeba získat kvalifikovanou většinu; 4) obava z vydírání při vytvoření minimální vítězné koalice s malou stranou (Říchová, 2002, s. 133–134).

Posledním typem, se kterým se setkáváme v rámci zkoumání typologie vládnutí²⁰, jsou menšinové vlády (*minority government*). Termín označuje situaci, kdy na rozdíl od předchozích výše uvedených modelů, žádná strana nezíská více než 50 % poslaneckých mandátů, ani není schopná sestavit koalici, která by tuto hranici překonala. Menšinové vlády nejčastěji nalezneme v zemích, uplatňujících negativní parlamentarismus²¹, nebo v případech, kdy vládě stačí pro získání důvěry souhlas většiny přítomných poslanců (Švec, 2010, s. 193). Menšinové vlády opět lze zařadit mezi iracionální způsob vládnutí, vzhledem k nízkému počtu politických aktérů, ochotných se podílet na moci Strøm v knize *Minority government and majority rule* (1990b, s. 44–47) zdůrazňuje, že při vzniku menšinových vlád je nutné vzít v potaz rozhodnutí stran v perspektivě času. Předpoklad, že strana se snaží získat moc prostřednictvím účasti ve vládě, považuje za správný, ale nelze předpokládat, že strana vstoupí do koalice za jakýchkoliv podmínek. Politický subjekt se může domnívat, že zbavení se vládní odpovědnosti na jedno volební období může vést k vyšším volebním ziskům v budoucnosti. Strøm také zdůrazňuje, že i v konkrétním povolebním rozdělení moci, může být pro stranu za daných okolností výhodnější být politicky výrazným členem opozice než nenápadným koaličním partnerem. Neúčast na vládě však nikdy nelze automaticky vysvětlovat jako neochotu vládnout (Strøm, 1990b, s.

¹⁹ Stranická nedisciplína je sama o sobě o sobě považována za deviantní a chování (Říchová, 2002, s. 133).

²⁰ Menšinové vlády, přestože bývají zahrnuty do teorie koalic (Cabada, 2006), (Schofield, 1991), (Riker, 1984), (Říchová, 2002) bývají jen výjimečně tvořeny koalicí stran (Švec, 2010, s. 193).

²¹ Typ vládnutí, kde neexistuje formální hlasování o důvěře pro novou vládu. Po volbách se vláda ujímá funkce, ve které zůstává, dokud sama nerezignuje nebo jí není vyslovena nedůvěra absolutní většiny poslanců. Tento systém je mimo Finsko typický pro Skandinávské země, kde umožňuje fungování menšinových vlád (Brunclík, 2011, s. 92).

44–45).

3. Česká politická scéna a malé politické strany

Pro pochopení významu a funkce malých parlamentních stran v České republice, je potřeba se seznámit se specifiky českého parlamentního systému, jeho historií a především politickou a parlamentní kulturou²² země. Teprve v tomto kontextu můžeme dospět k pochopení, proč se politické strany v rámci koaličního vyjednávání rozhodují pro spolupráci s konkrétními stranami a ne jinak. Jan Wintr (Wintr, 2010, s. 19) rozlišuje mezi dvěma typy parlamentní kultury: usměrněnou, jak ji nalézáme například v Německu nebo Velké Británii, kde je parlament místem, kde se odehrávají politické debaty, kterým je uzpůsobeno vnitřní uspořádání, řídicí se striktními pravidly. Druhým typem je improvizovaná parlamentní kultura, jak ji známe z České republiky. Půda parlamentu se nestává jevištěm, jako v předchozím případě, ale bojištěm. Vnitřní pravidla se řídí zásadou demokracie, kdy každý poslanec má právo se vyjádřit se k tématu v pořadí, v jakém se přihlásil.²³ O programu Poslanecké sněmovny rozhoduje na začátku jednacího dne většina. V rámci české politické scény má Poslanecká sněmovna Ústavou jednoznačně nejsilnější garantované pravomoci (Gerloch, 2013, s. 256–258). Výše popsaný systém parlamentního vládnutí je typický především v postkomunistických státech střední a východní Evropy (Vodička, 2011, s. 196). Specifické je také silné postavení tradičních politických stran na pravici i levici, které ve druhém až pátém volebním období zpravidla vytvářely velmi těsné většiny menšiny se středovými stranami jako, ODA a KDU-ČSL, nebo menšinové vlády (Gerloch, 2013, s. 259).

²² Přestože pojmy politická kultura a parlamentní kultura mohou znít obdobně, je potřeba mezi nimi rozlišovat. Politickou kulturou rozumíme relativně ustálený a sociálně sdílený soubor hodnot a norem v oblasti politického jednání a myšlení v určité sociální skupině (Skalník, 2004, s. 71–72). Parlamentní kultura „představuje pravidla, zvyklosti, mravy a způsoby chování, jimiž se parlamentní dění vyznačuje a jež jsou konkrétní parlament typické. Podoba parlamentní kultury závisí především na chování osob, které se parlamentního jednání aktivně účastní, avšak významnou roli hrají též instituce, pravidla, zvyklosti a způsoby chování, které se v tom, kterém parlamentu vyvinuly. Ty způsobují, že parlament si svoji specifickou tvářnost zachovává v čase bez ohledu na to, že se personálně zčásti nebo zcela obmění“ (Wintr, 2010, s. 6).

²³ Podobné členění na „parlament proslovů“ a „pracovní parlament“ předložil dříve V. Klokočka (Klokočka, 2006).

S charakteristikou politického prostředí souvisí také pojem politická kultura, který využíval v českém prostředí již od 20. let ve svých sociologických pracích Edvard Beneš²⁴ (Beneš, 2013) a již tehdy měla silnou vazbu na psychologii, skrze chování stran a straníků (Pecka, 2000, s. 112). Ve světě tento pojem do politické vědy zavedli a teoreticky vymezili G. A. Almond a S. Verba (Almond, 1989, s. 57) upozorňující, že politická kultura neznamena něco nového. Jedná se o spojení starých tradic s modernitou vyjadřující specifické politické postoje k politickému systému.²⁵ Přestože pojem politická kultura spadá spíše do oblasti sociologie, vycházejí z něj charakteristické rysy a stereotypy české politické scény. Počátky vzniku stereotypů přetrvávajících až do dnešních dní musíme hledat již v národním obrození, přesněji od osmdesátých let 18. století. Během tohoto vývoje trvajících až do dnešního dne postupně vznikaly stereotypy ve vnímání politické scény i samotného národa. Cabada politickou kulturu v kontextu českého prostředí definuje jako: „*složitý komplex stereotypů formujících se v průběhu historického vývoje českého národa. Tyto stereotypy jsou pak východiskem pro obsah i vnější formu prezentace požadavků a očekávání jednotlivců i skupin v českém politickém systému, kteří se podílejí na politickém procesu. Tyto stereotypy bychom pak – s jistým zjednodušením – mohli pojmenovat jako národní vlastnosti*“ (Cabada, 2011, s. 206).

Hledání základních znaků české politické kultury začíná se vznikem českého nacionálního hnutí a jako takové je poznamenáno česko-německým soužitím na přelomu 18. a 19. století. Český národ těžící z výhod mnohonárodnostní Rakousko-Uherské monarchie zde získal několik svých typických rysů. Neustálé soupeření s nepoměrně silnější německou většinou se projevilo ukotvením pragmatismu a vlažným nacionalismem mezi českým obyvatelstvem. Přesto však v české národní společnosti zůstávaly zakořeněny protiněmecké tendence, projevující se především opouštěním tradičních společenských

²⁴ Z českých autorů se pojmem politická kultura a vývoj české občanské společnosti zabývá Marek Skovajsa (Skovajsa, 2010), sociolog Emanuel Pecka (Pecka, 2000), Martina Klicperová-Baker (Klicperová-Baker, 2007) zaměřující na demokratickou kulturu psychologii vlastenectví.

²⁵ Almond podle těchto postojů rozlišuje tři politické kultury: 1) tradiční (*parochial*), rozvinutou spíše v premoderních společnostech, kdy se občané o politiku nezajímají, nepřemýšlejí o ní a neočekává se jejich účast; 2) poddanská (*subject*) nejčastěji pozorovatelnou v autoritářských režimech, ve kterých obyvatelé přijímají svou podřízenost vládnoucím institucím, které poslouchají i v případě, že jsou zákony v rozporu s jejich přesvědčením; 3) posledním typem je participační (*participatory*) politická kultura převládající ve většině států moderního světa, kde se občané aktivně účastní politického života a podílejí se na rozhodování (Almond, 1989, s. 5–30).

přístupů. Zformovala se tak moderní česká společnost se zaměřením na privátní sféru a omezeným pocitem sounáležitosti k národu a nezájmem o veřejnou sféru života.

Se vznikem samostatného Československého státu v roce 1918 se začal objevovat další typický rys politické kultury, a to pocit početní slabosti národa a s tím související spíše pasivní přijímání vnějších zásahů. Toto pragmatické přizpůsobování se okolní politické situaci bylo jen posíleno přijetím Mnichovské dohody v roce 1938 ze strany Velké Británie, a především Francie a částečně také pasivitou západních demokracií při sovětské okupaci v létě roku 1968. Pocit osamocení uvnitř Evropy, společně s přetrvávající snahou odlišit se od útočného Německa vedl osobnosti českého veřejného života k vyloučení charakteristik, které byly vnímány negativně. Zrodil se tak mýtus výjimečnosti českého národa, jako nositele zcela ojedinělé politické kultury. Tento kulturní stereotyp provází českou politickou kulturu po celou dobu trvání Československa. V letech 1918–1938 výjimečnost státu představoval její demokratický základ, který dle mínění vrcholných představitelů státu, včetně Edvarda Beneše, neměl ve střední Evropě obdoby (Cabada, 2011, s 207–209). Co se týče volebního systému a výsledků, měla První republika několik svých specifíků. Přestože počet stran kandidujících ve volbách do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Československé republiky²⁶ ve třetím a čtvrtém volebním období výrazně poklesl,²⁷ počet politických stran, které získaly mandát v letech 1920–1935 se pohyboval v rozmezí 14–16 stran. Celé období První republiky je díky neexistující volební klauzuli provázeno velkým počtem malých stran v Poslanecké sněmovně a vysokou fragmentací politického spektra. V roce 1920 si čtyři politické strany rozdělily 166 mandátů z celkových 281 možných.²⁸ Zbýlých 115 mandátů se rozdělilo mezi zbývajících jedenáct stran. Z těchto subjektů se do Tusarovy vlády dostala pouze Československá strana (národně) socialistická, která ve volbách získala 8,5 % hlasů, což jí vyneslo dvě ministerská křesla z šestnácti. V období První republiky docházelo k častým změnám

²⁶ Národní shromáždění vzniklo 14. listopadu 1918

²⁷ V roce 1920 kandidovalo 24 politických subjektů, o pět let později v roce 1925 dosáhl počet vrcholných 28 stran, aby následně v roce 1929 klesl na 19 kandidujících stran. Sestupný trend zůstal zachován i ve volbách v roce 1935, kdy kandidovalo jen 16 politických stran. Příčinnou snižování počtu bylo časté slučování menších stran typické pro toto období (czso.cz, 2019a).

²⁸ Počet mandátů byl ponížěn, protože v roce 1920 neproběhly volby na území Těšínska a na Podkarpatské Rusi, ve volebním kraji Moravská Ostrava se rozdělovalo o 1 mandát méně. (czso.cz, 2019a)

vlády, obecně se však nejmenší strany k prosazování svého programu dostávaly jen zřídka. Jednou z výjimek byla Československá národní demokracie, která se svými třinácti mandáty byla součástí Všenárodní koalice Edvarda Beneše a později také vlády Antonína Švehly v letech 1921–1925. Svůj status vládní strany obnovila i po volbách v roce 1925, kdy se připojila také k Panské koalici (Czso.cz, 2019a). Souhrnem lze uvést, že silně proporční systém s vázanými kandidátními listinami ve výsledku posílil fungování velkých stran, které se po celou dobu První republiky pokoušely systém „zabetonovat“ ve svůj prospěch na úkor malých politických stran reprezentujících národnosti menšiny (Novák, 2004, s. 182) Některým politickým subjektům, jako například Československé straně (národně) socialistické a především Československé straně lidové se však dařilo v koaličních vládách První republiky prosazovat. Jejich podíl na vládě byl umožněn především širokým koaličním potenciálem vycházejícím z umírněného politického programu. Poté co prezident republiky Emil Hácha 21. března 1939 rozpustil obě komory Národního shromáždění, přesunula se oficiální česká vláda do exilu v Londýně, díky čemuž přežila idea parlamentní demokracie až do roku 1948 (Kolář, 2013, s. 65).

S koncem druhé světové války se ojedinělost národa začala vztahovat k jeho výhodnému umístění na politické mapě a Československo se mělo stát neutrální půdou pro sblížení ideologických bloků východu a západu. Po neúspěchu této politiky a nástupu komunistického režimu již nebylo možné svou výjimečnost hledat na úkor západních států, za kterými Československo zaostávalo. Pocit jedinečnosti však přetrvával v rámci sovětského bloku, jako „výkladní skříň socialismu“, kdy k nám bylo dováženo kvalitnější zboží (Cabada, 2011, s. 206–215). I v době trvání totalitního režimu se ve stranickém systému dokázala udržet Československá strana lidová, její vedení však bylo zcela pod vlivem vedoucí KSČM a strana tak existovala pouze jako satelit. (Novák, 2004, s. 263)

Po revolučním roce 1989 prošla politická scéna státu mnoha významnými změnami, avšak charakteristické vlastnosti národa získané v předchozích desetiletích, jako pocit jedinečnosti, nově vztahovaný k úspěšné transformaci režimu v právní, ekonomické i kulturní oblasti, zůstaly i nadále zachovány. V politické oblasti veřejného života však i nadále zůstaly zakořeněny stereotypy, jež do ní zanesl komunistický režim. Především se jedná o minimální zájem o účast na veřejném životě, jako jsou občanské spolky

a organizace jako pozůstatek komunistické kontroly všech těchto aktivit. Vzhledem k trvajícím přesvědčení, že veřejná činnost souvisí s politikou, je ochota občanů participovat v dobrovolných organizacích velmi nízká. Ještě menšímu zájmu se však těší aktivní účast v politických stranách nebo odborech. Pozorujeme zde, že podobně jako v minulém režimu společnost vnímá dělení na „my, obyčejní občané“ a „oni, politici. Přestože je politickým institucím připisován vysoký vliv na život jednotlivce, není zde zájem do politiky vstupovat, protože je stále vnímána jako něco „nečistého“ a elitářského. Mezi českým obyvatelstvem do dnešní doby přetrvává názor, že problémy, s nimiž si potýkají, může vyřešit pouze politik, neboť volič sám nemůže nic ovlivnit. Hlavními aktéry politického života se tak staly politické strany, které se však těší nízké míry důvěry voličů. Ti se často nedokážou identifikovat s volebním programem stran, což vede ke stále se snižující volební účasti. Dalším prvkem dlouhodobě ovlivňujícím důvěru občanů zůstává korupce, jejíž přítomnost v české politice nacházíme už v období První republiky a politickou scénu provází skrze komunistický režim až do dnešních dní (Cabada, 2011, s 215–224).

S pádem komunistického režimu roku 1989 se na české politické scéně objevilo několik typů politických subjektů, které M. Novák v publikaci *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání* (Novák, 2004) dělí do šesti typů. Prvním politickým útvarem je bývalá hegemonická komunistická strana, která v Československu a následně i České republice na rozdíl od jiných států nezměnila své jméno, ani se jinak výrazně neproměnila. Tradičně dosahují ve volbách do Poslanecké sněmovny 10–20 % mandátů.²⁹ Za druhý typ Novák označuje bývalé historické, tradiční strany s historií sahající do období První republiky, které po roce 1948 hrály roli satelitních stran. Se změnou režimu strany obměnily vedení a vstoupily do demokratického systému. Do této skupiny patří socialisté a především lidovci. Sociální demokracii, která spadá do samostatné kategorie, se odlišuje od bývalých historických stran pouze svým postavením před rokem 1989. Komunistická strana ze sociální demokracie nevytvořila satelit, ale spíše ji absorbovala, částečně proti její vůli. Čtvrtý typ zahrnuje početnější skupinu stran, které vznikly z malých neoficiálních nebo disidentských skupin existujících před revolucí, jako jsou ODA, KDS, HOS a LDS.

²⁹ Mimo zatím poslední volby na podzim v roce 2017, kdy KSČM obdržela 7,76 % hlasů

Později se ukázalo, že tyto strany hrály v rámci stranického systému spíše podružnou roli. Předposlední typ porevolučních politických útvarů zastává Občanské fórum a jeho nástupnické subjekty, předně ODS a Občanské hnutí. A konečně nově vzniklé strany, mezi které spadá extrémně pravicové hnutí SPR-RSČ Miroslava Sládka, Unie svobody a řada dalších uskupení, které však na parlamentní úrovni sehrály jen okrajovou roli (Novák, 2004, s. 263–267).

Prvních svobodných voleb v roce 1990 se zúčastnilo 13 kandidujících stran, z nichž pouze čtyři překročily pětiprocentní volební klauzuli³⁰. Tyto strany si následně ve dvou skrutiniích rozdělilo 200 poslaneckých mandátů. Volby vyhrálo s 49,5 % hlasů Občanské fórum, druhá skončila se 13, 2 % hlasů KSČ, následovalo Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko, které získalo 10% podporu. Posledním subjektem zvoleným do České národní rady byla KDU-ČSL s 8,4 % hlasů (Výsledky voleb do České národní rady v letech 1990 a 1992). Vzhledem k tomu, že cílem těchto voleb mělo být zajištění plynulého přechodu k demokracii, nedá se zde zcela hovořit o koaličním chování nebo velikosti stran.

1.1 Historický vývoj českého stranického systému a postavení malých stran

Počátky samostatného stranického systému a koaličního chování musíme hledat v červnu roku 1992, kdy v tehdejším Československu proběhly volby do České národní rady, která se později transformovala v Poslaneckou sněmovnu parlamentu České republiky (Šanc, 2006, s. 69). Volby probíhaly podle nového zákona České národní rady č. 94/1992 Sb., který mimo zvýšení volební klauzule pro koalice stran nepřinesl žádnou změnu. Druhých voleb do České národní rady se zúčastnilo 19 politických subjektů, z nichž 8 získalo mandáty v Poslanecké sněmovně. Vítězem voleb se stala koalice ODS a Křesťanské demokratické strany (KDS) se ziskem 29,7 % hlasů. Se 14 % hlasů následovala koalice Levý blok. Dále se umístila ČSSD a Liberálně sociální unie (LSU) shodně s 6,5 % hlasů, KDU-ČSL (6,3 % hlasů), SPR-RSČ (6 % hlasů). Jako poslední subjekty se do poslanecké sněmovny dostala ODA a HSD-SMS se shodným výsledkem 5,9 % hlasů (Czso.cz,

³⁰ Volební klauzule nerozlišovala, zda se jedná o politickou stranu nebo koalici stran.

2019b). Úkolem sestavit první koaliční vládu byl pověřen předseda vítězné ODS Václav Klaus. Jako premiér vytvořil koalici společně se svým předvolebním partnerem KDS a dále dvěma malými stranami KDU-ČSL a ODA, díky nimž ve sněmovně získala většinu 105 poslanců, která v průběhu volebního období ještě vzrostla. I přes ideologickou blízkost všech koaličních partnerů musela druhá česká vláda řešit několik vnitřních sporů, ve kterých se zpravidla dominantní ODS-KDS stavěla proti KDU-ČSL a ODA. Předmětem sporů byly rozdílné názory na církevní restituce, kde se rozcházely především ODS-KDS s lidovci (KDU-ČSL). Předmětem sporů, do kterých se zapojila také ODA, byly také otázky státní správy a samosprávy, především ustavení tzv. vyšších územně správních celků, a otázka ukotvení Senátu v ústavním systému. Vzhledem ke slabému postavení obou malých stran uvnitř koalice³¹ docházelo na jednáních vlády k pravidelnému přehlasování KDU-ČSL i ODA (Fiala, 2003, s. 21). I přes výrazně oslabený vyjednávací potenciál malých stran koalice vystupovala navenek jednotně a působila v neměnném složení až do řádných voleb v roce 1996. Neshody však netrvaly pouze uvnitř vládní koalice, kde byly navíc poměrně dobře skryty. Z malých opozičních stran v opozici se však dle Wintra dokázala velmi dobře prosazovat SPR-RSČ, která během prvního volebního období svým stylem vystupování dvakrát ovládla zasedání Poslanecké sněmovny. Poprvé to bylo svými celodenními výroky na adresu Václava Havla a jeho kandidatury na post prezidenta republiky 26. ledna 1993. Podruhé 25. července 1995 při projednávání návrhu na vydání poslance Jana Vika k trestnímu stíhání (Wintr, 2010, s. 69). Poslanecká sněmovna se během svého prvního volebního období potýkala s vysokou politickou fragmentací. Z původních 8 zvolených politických subjektů se vytvořilo až 11 politických klubů, což následně omezila úprava jednacího řádu v roce 1995. Důležitým poznatkem charakteristickým pro toto období je také absence nejvýznamnějších osobností jednotlivých stran, které ve velké míře kandidovaly do Federálního shromáždění (Wintr, 2010, s. 61-62).

³¹ ODS a KDS dohromady disponovaly 10 křesly ve vládě, KDU-ČSL společně s ODA měly ministerských postů pouze 9 (Šanc, 2006, s. 69–70).

Druhé volební období³² v letech 1996–1998 ukázalo, že situace na politické scéně po volbách na přelomu května a června už není zdaleka tak idylická. Do poslanecké sněmovny vstoupilo méně politických subjektů, což by politickou situaci zpřehlednil. Oproti minulým volbám se však tři uskupení rozpadla a jedno výrazné přibylo. ODS navzdory svému zaměření na již uskutečněnou ekonomicko-společenskou transformaci dokázala obhájit své vítězství, nedokázala ale sestavit parlamentní většinu. S povolebním rozložením politických sil: ODS³³ s 29,6 % hlasů, ČSSD s 26,4 % hlasů, KSČM (10,3 % hlasů), KDU-ČSL (8,1 % hlasů), SPR-RSČ (8 % hlasů) a ODA (6,4 % hlasů), dokázala sestavit s KDU-ČSL a ODA pouze menšinovou vládu s podporou 99 poslanců a tolerancí opoziční ČSSD. (Cabada, 2004, s. 71–72) Vznikla tak dohoda, kdy post předsedy Poslanecké sněmovny získal předseda opoziční ČSSD Miloš Zeman. Tato dohoda dala základ budoucímu pravidlu, kdy jsou ve vedení Sněmovny zastoupeni i opoziční poslanci.³⁴ (Wintr, 2010, s. 70) Volební výsledek prokázal, že české politické prostředí se konsoliduje a v průběhu minulého volebního období se ČSSD svou protivládní rétorikou dostala mezi relevantní politické strany nárůstem volební podpory o téměř 20 % hlasů. Druhým specifickým prvkem počátku 90. let je vysoká podpora antisystémových stran KSČM a SPR-RSČ, které získaly téměř 20 % všech hlasů, ale po dohodě ostatních stran, byly z koaličního jednání vyloučeny. Diskuzí o vládě se účastnily pouze čtyři politické subjekty s celkovým počtem 160 mandátů z 200. Po zavržení velké koalice ODS a ČSSD, na které by obě strany ideologicky tratily, se do popředí dostaly právě malé strany KDU-ČSL a ODA. V důsledku rozložení politických sil vyjednávací i vyděračský potenciál stran vzrostl a KDU-ČSL měla teoretickou možnost stát se v rámci vlády pantovou stranou.³⁵ Obě strany nakonec uplatnily svůj vyděračský potenciál k zisku rovného počtu

³² Jednalo se o druhé volební období v historii samostatné České republiky, ale o první volby do zastupitelského orgánu samostatné České republiky, protože podle nové Ústavy platil mandát poslanců, zvolených do ČNR v r. 1992, i pro nově ustavenou Poslaneckou sněmovnu (czso.cz, 2019b).

³³ Vzhledem ke klesajícím volebním preferencím se KDS v roce 1995 integrovala s ODS a definitivně zanikla o rok později. (Šanc, 2006, s. 71)

³⁴ Zde záleží na úhlu pohledu, protože hned v následujících volbách osadili pozice ve vedení Poslanecké sněmovny pouze poslanci za ČSSD a ODS a je diskutabilní, jestli ČSSD po uzavření opoziční smlouvy plnila funkci opoziční strany (psp.cz, 2019a).

³⁵ Proti možné koalici s ČSSD se postavilo konzervativní křídlo KDU-ČSL a možná spolupráce by eventuelně mohla způsobit vnitrostranickou krizi. (Šanc, 2006, s. 74)

ministerských křesel. ODS získala 8 ministerských postů, KDU-ČSL a ODA po čtyřech postech. V koaliční smlouvě byla nově začleněna podmínka, že všechna zásadní rozhodnutí budou přijímána po vzájemné dohodě. I přes snahy o napravení chyb minulé koalice, ve vládě narůstaly konflikty, které vyvrcholily v listopadu roku 1997 v kauze ohledně nejasného financování ODS a následnému odchodu KDU-ČSL a ODA z vlády, čímž způsobily její pád (Šanc, 2006, s. 74–79).

S počátkem třetího volebního období v roce 1998 až do voleb v roce 2010 lze v Poslanecké sněmovně pozorovat opakující se stranické uspořádání ukazující jistou stabilizaci parlamentního prostředí. Ve čtyřech po sobě jdoucích volbách se do Poslanecké sněmovny dostaly čtyři stejné politické strany – ODS, ČSSD, KSČM a KDU-ČSL, vždy doplněny pouze o jeden další politický subjekt. V předčasných volbách v červnu 1998 byl tímto pátým subjektem Unie svobody (US). Vítězem voleb se poprvé stala levicová ČSSD s 32,3 % hlasů, následovala ODS s 27,7 % hlasů, na třetím místě skončila KSČM se ziskem 11 % hlasů, KDU-ČSL získala 9 % hlasů a US, která jako poslední překonala volební klauzuli, získala 8,6 % hlasů (czso.cz, 2019c). Toto volební uspořádání umožňovalo vytvořit většinovou koaliční vládu jak levicově orientovanou za spolupráce ČSSD, KDU-ČSL a US se 113 mandáty, tak pravostředovou ODS, KDU-ČSL a US se 102 mandáty³⁶. Z vyjednávání nakonec vznikla tzv. opoziční smlouva³⁷ uzavřená mezi ČSSD a ODS, která vyřešila obtíže vycházející ze silného vlivu malých stran na politický proces. Podpis opoziční smlouvy byl podmíněn zvolením Václava Klause předsedou Poslanecké sněmovny a Miloše Zemana předsedou menšinové vlády. Smlouva byla naplněna 19. srpna 1998, kdy ČSSD se svými 73 poslanci získala většinu při hlasování o důvěře vlády, což bylo umožněno odchodem poslanců za ODS a snížením volebního kvora (Havlík, 2011, s. 60). Hlavním produktem vytvoření opoziční smlouvy měla být plánovaná změna volebního zákona doplněná a metody přepočtu hlasů, která by úpravou volebních obvodů a změnou

³⁶ ČSSD narážela na neochotu části KDU-ČSL k vytvoření dvoučlenné koalice, kvůli obavám z dominantního postavení ČSSD ve vládě, zapojení US však nebylo vzhledem k programové vzdálenosti možné. ODS oproti tomu odmítla sestavit vládu s KDU-ČSL a US kvůli jejich nepřiměřeným požadavkům (Balík, 2011, s. 59).

³⁷ Tzv. opoziční smlouva byl dokument s plným názvem „Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice uzavřená mezi Českou stranou sociálně demokratickou a Občanskou demokratickou stranou“ podepsaná Milošem Zemanem a Václavem Klausem 9. 7. 1998 (vláda.cz, 2019).

metody přepočtu hlasů slibovala zajistit snazší vytváření většin v Poslanecké sněmovně. Třetí volební období Sněmovny bylo díky opoziční smlouvě, ale také nepřítomnosti poslanců za SPR-RSČ z hlediska parlamentní kultury nejkřidnější v dosavadní historii. Vládnoucí ČSSD získávala podporu buď ve spolupráci s ODS nebo naopak s KDU-ČSL a US, což snížilo nervozitu na parlamentní půdě (Wintr, 2010, s. 86).

Nezanedbatelné politické změny se však odehrávaly mimo půdu Poslanecké sněmovny. Po faktickém vyloučení malých stran z politiky se KDU-ČSL, US a neparlamentní ODA a DEU sloučili pro senátní volby v listopadu 1998 v tzv. Čtyřkoalici. Hlavním smyslem a důvodem pro vznik koalice byla reakce na podpis koaliční smlouvy, kterou strany prezentovaly jako kartelovou dohodu uzavřenou za účelem omezení demokratických institucí republiky.³⁸ Ještě před volbami došlo na půdě Senátu ke sloučení klubů ODA a US, které následně vyústilo ve sloučení US a DEU v jeden politický subjekt (UD-DEU). V senátních volbách v roce 1998 se Čtyřkoalice s 13 získanými mandáty stala jasným vítězem. Po úspěšných senátních a komunálních volbách se strany rozhodly spolupráci prohloubit a v září 1999 podepsali tzv. svatováclavskou smlouvu. Podpisem dokumentu se strany zavázaly ke společnému postupu před parlamentními volbami v roce 2002 i po nich. Cílem smlouvy bylo nabídnout voličům alternativu schopnou překonat současný „*politický marasmus, účinně čelit silícímu vlivu komunistů, vyřešit stávající problémy země a přivést ji do Evropské unie*“ (Fiala, 2003, s. 38). Zastřešujícím orgánem koalice byla určena čtyřkoaliční rada, skládající se z pěti členů US a KDU-ČSL a jednoho zástupce za ODA a DEU. Poslanecké kluby však zůstaly odděleny. Mimo ostrou kritiku opoziční smlouvy a snahy o rychlý vstup do evropské unie se dalším z klíčových témat Čtyřkoalice stala také přímá volba hlavy státu. Rok od podepsání svatováclavské smlouvy strany uzavřely novou dohodu pod názvem *Společně pro změnu*, která určovala strategii pro blížící se volby včetně sestavení kandidátních listin. Spolupráce Čtyřkoalice byla končena před volbami v roce 2002, když KDU-ČSL odmítla kandidovat společně s ODA kvůli nejasnému financování strany (Fiala, 2003, s. 39-41).

Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2002 se vyznačovaly velmi těsným rozložením sil

³⁸ Strany narážely zejména na změnu volebního zákona, který měl posílit většinový volební systém. Čtyřkoalice na protest návrhu ČSSD a ODS vytvořila vlastní návrh novely zákona zachovávající stávající volební systém (Fiala, 2003, s. 36-37).

a také výrazným úspěchem KSČM, která dosáhla svého nejlepšího výsledku v porevolučních dějinách. Vítězem voleb se opět stala ČSSD s 30,2 % hlasů, následována ODS s 24,47 % hlasů, na třetím místě zmiňovaná KSČM s 18,51 % hlasů a posledním subjektem Koalice KDU-ČSL a US-DEU s 14,27 % hlasů (volby.cz, 2019c). Silná pozice KSČM komplikovala povolební vyjednávání, protože ČSSD ani ODS nebyly ochotny jít s ní do vlády. Oproti předchozímu období by druhá ODS v případě spolupráce s KDU-ČSL a US-DEU získala pouze 89 poslanců.³⁹ Po setkání s předsedy všech stran pověřil prezident Václav Havel 17. června jednáním o sestavení vlády předsedu ČSSD Vladimíra Špidlu. Následná jednání probíhala rychle a již 15. července 2002 byla představena nová vláda ve složení ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU⁴⁰, která získala potřebných 101 hlasů. Zbylých 98 zúčastněných poslanců za ODS a KSČM hlasovalo proti vládě. Jednání mezi budoucími koaličními partnery se však neobešlo bez komplikací. Nesoulad panoval především mezi ČSSD a US-DEU v otázce budoucího programu vlády, počítající s vysokým schodkem státního rozpočtu. Přestože vyděračský potenciál US-DEU byl v tuto chvíli na nejvyšší možné úrovni⁴¹, rozhodla se vládu podpořit především kvůli jejímu „proevropskému“ programu a zabránění účasti KSČM na vládě (Havlík, 2011, s. 63). Na místě je zdůraznit výjimečné postavení malé US-DEU v rámci koalice, které mimo jiné odráželo rozdělení ministerských postů ve vládě. ČSSD se svými 70 mandáty obsadila většinových jedenáct postů z devatenácti. KDU-ČSL (21 mandátů) a US-DEU (10 mandátů) si i přes nepoměr volebního zisku shodně rozdělily po třech postech. Tento krok vyjadřuje symbolické poděkování US-DEU za podporu vlády i přes nutnost programových ústupků. Díky těmto neshodám a komplikovaným, přestože krátkým jednáním, bývá Špidlův kabinet označován jako příklad minimální vítězné ideově nepropojené koalice⁴² (Černý, 2006, s. 90). Po pádu Špidlova kabinetu v srpnu 2004 byl jednáním o sestavení

³⁹ KDU-ČSL i US-DEU se programově přibližovaly spíše k ČSSD, neboť pro obě strany byl problematický silný euroskepticismus ODS, představovaný Václavem Klausem (Havlík, 2011, s. 61).

⁴⁰ Přestože na senátní úrovni obě strany působily v jednom senátním klubu, jednání o nové vládě probíhala v parlamentních klubech stran odděleně. KDU-ČSL a US-DEU tedy vnímáme jako samostatné aktéry (Havlík, 2011, s. 62).

⁴¹ Zisk 101 hlasů byl možný jen v případě souhlasu všech poslanců za ČSSD, KDU-ČSL i US-DEU.

⁴² Za využití strategií vyjednávání K. Ströma můžeme říct, že US-DEU po volbách 2002 upřednostnila strategii office seeking.

vlády za ČSSD pověřen Stanislav Gross. I přes Grossovu otevřenost vůči novým jednáním o koalici a případném vytvoření menšinové vlády, však zůstala zachována původní koalice. V dubnu 2005 se „staronová“ vláda dostala do další krize týkající se nevyjasněného financování bytu premiéra Grosse, která vyústila v nástup Jiřího Paroubka do čela vlády i ČSSD. V hlasování o důvěře vlády byla ČSSD opět podpořena všemi poslanci za KDU-ČSL i US-DEU (Havlík, 2011, s. 63–65).

Rozložení sil po řádných volbách v roce 2006 znamenalo pro Poslaneckou sněmovnu začátek do té doby nejbouřlivějšího období. Vítězem voleb se s 35,38 % hlasů stala ODS, následovala ČSSD s 32,32 % hlasů, na třetím místě skončila KSČM (12,81 % hlasů), následovala KDU-ČSL s 7,22 % hlasů. Posledním subjektem, který překonal volební klauzuli, byla, v Poslanecké sněmovně nově etablovaná, Strana zelených (SZ) s 6,29 % hlasů (Volby, 2019b). Těsný výsledek mezi ODS a ČSSD způsobil tzv. povolební pat, který trval sedm a půl měsíce, než byla vyslovena důvěra druhé sestavené vládě. Při stávajícím rozdělení mandátů v poměru: ČSSD 81 mandátů, ODS 74 mandátů, KSČM 26 mandátů, KDU-ČSL 13 mandátů, SZ 6 mandátů; nebylo možné utvořit parlamentní většinu. Součet mandátů na pravici a levici byl v obou případech rovných 100. (Wintr, 2010, s. 98)

Tabulka č. 1: Zisky stran po parlamentních volbách v roce 2006.

Politický subjekt	Počet hlasů (%)	Počet mandátů
ODS	35,38 %	81
ČSSD	32,32 %	74
KSČM	12,81 %	26
KDU-ČSL	7,22 %	13
SZ	6,29 %	6

Zdroj: (volby.cz, 2019a)

Po dlouhých diskuzích na půdě Poslanecké sněmovny pověřen sestavením vlády Mirek Topolánek za ODS, který se v říjnu 2006 pokusil neúspěšně prosadit přechodnou menšinovou vládu s KDU-ČSL a SZ, pro kterou hlasovalo pouze 96 poslanců ze 195 přítomných. O tři měsíce později premiér Topolánek představil opět koaliční kabinet

složený z KDU-ČSL a SZ⁴³, tentokrát však s tichou podporou dvou poslanců⁴⁴ za ČSSD, kteří se nezúčastnili hlasování, čímž snížili potřebné kvorum na 99 poslanců⁴⁵. Postavení nově vzniklé menšinové vlády bylo ve sněmovně poměrně nejisté, z čehož profitovala především SZ svým vyděračským potenciálem. Vláda za dobu svého trvání čelila celkem pěti pokusům o vyjádření nedůvěry a prosazování klíčových zákonů, např. o státním rozpočtu se uskutečňovalo pomocí přeběhlíků z opozičních stran. Krize politického prostředí se prohlubovala také uvnitř vládní koalice, nejprve obviněním Jiřího Čunka z braní úplatků a později také kauzou poslance Moravy⁴⁶, po které poslanecký klub ODS opustili dva poslanci (Havlík, 2011, s. 68–69). Následné hlasování o nedůvěře vládě, vyvolané opozicí dne 24. března 2009, již vláda neustála.⁴⁷ Nová úřednická vláda Jana Fischera zemi dovedla až do řádných voleb v roce 2010⁴⁸ (Wintr, 2010, s. 109–112, Havlík, 2011). Celé volební období 2006–2010 Jan Wintr (Wintr, 2010, s. 98) výstižně nazývá „obdobím zmatků“. Přestože můžeme polemizovat o tom, jakou roli ve zmatku na půdě Poslanecké sněmovny sehrál faktor velikosti stran, je zajímavé sledovat vnitřní vývoj uvnitř malých politických subjektů v tomto období. S ohledem na nejistou většinu vládní koalice, časté hlasování o důvěře/nedůvěře vládě, a především odchodu velké části poslanců ze svých poslaneckých klubů, lze v tomto období vysledovat motivace jednotlivých stran. Pro KDU-ČSL toto období znamenalo řadu změn, ať už v důsledku odlivu voličů nebo z hlediska vnitrostranických bojů. Strana během jednoho volebního období vystřídala celkem čtyři předsedy strany, což jen podpořilo vnitřní názorové pnutí,

⁴³ Zde je na místě poznamenat, že SZ, která získala oproti KDU-ČSL méně než polovinu mandátů, obsadila 4 křesla, čímž ODS symbolicky poděkovala nejmenšímu koaličnímu partnerovi za podporu vlády. Obdobně se v předchozích volbách v roce 2002 zachovala ČSSD vůči US-DEU.

⁴⁴ Konkrétně šlo o Michaela Pohanku a Miloše Melčáka, kteří byli následně ze strany vyloučeni a po zbytek volebního období zůstali jako nezařazení poslanci (Havlík, 2010, s. 13).

⁴⁵ ČSSD se po celé volební období potýkala s problémem soudržnosti, který se mimo jiné ukázal při volbě hlavy státu, kdy část ČSSD ve volbě nepodpořila vlastního kandidáta Jana Švejnara (Havlík, 2010, s. 13).

⁴⁶ Poslanec Jan Morava byl odhalen při sběru kompromitujících materiálů na některé poslance s cílem ovlivnit jejich hlasování (Havlík, 2011, s. 69).

⁴⁷ S ohledem na hrozbu nové patové situace na politické scéně a také pokračujícímu se drobení poslaneckých klubů se politické strany shodly na nutnosti sestavení úřednické vlády v čele s Janem Fischerem.

⁴⁸ Důvodem bylo rozhodnutí Ústavního soudu, které zrušilo původně přijatý ústavní zákon o zkrácení volebního období (Havlík, 2011, s. 71).

prezentované především J. Čunkem a M. Kalouskem ohledně dalšího směřování strany. Rozpory se týkaly nejen účasti na vládě, kdy před druhým hlasováním o důvěře v lednu 2007 tři poslanci v čele s Kalouskem opustili sál⁴⁹. Druhým tématem sporu uvnitř strany se stal postupný příklon k levému středu politického spektra, který vyvrcholil odchodem části poslanců ze strany a založením TOP 09⁵⁰ (psp.cz, 2019b). I přes časté neshody ohledně dalšího postupu strana dokázala KDU-ČSL využít svůj široký koaliční potenciál, což potvrdila ziskem pěti vládních křesel ve druhé Topolánkově vládě. Do jaké míry měla strana ve svém jednání podporu voličů, se ukázalo hned v následujících volbách, kdy KDU-ČSL poprvé za svou historii nepřekročila volební klauzuli (Havlík, 2010, s 20–22). Podobný osud čekal i SZ, která svůj politický program odmítala vyčlenit v rámci pravolevého stranického spektra a připouštěla jednání o vládě se všemi stranami kromě KSČM. Také u Strany zelených se do hlasování na půdě Sněmovny promítalo programové i personální štěpení, které vyústilo ve vznik tzv. antibursíkovského křídla. To však bylo na mimořádném stranickém sjezdu konaném 5.–7. září 2008 potlačeno. Strana se nedokázala sjednotit ani v otázce účasti ve vládě. Přestože v Topolánkově vládě získala SZ tři ministerské posty, část poslanců se domnívala, že strana nedostatečně prosazuje svůj program. Po pádu vlády, pro který hlasovaly i dvě bývalé členky poslaneckého klubu, strana podpořila také Fischerův úřednický kabinet, ve kterém získala 3 křesla. Kritický postoj vůči vládě nakonec zesílil až do té míry, že v březnu 2010 vládu opustil její poslední ministr za SZ Michael Kocáb (Havlík, 2010, s. 27–30).

V šestém volebním období trvajícím v letech 2010–2013 dosáhlo na vstup do Poslanecké sněmovny, tak jako v předchozích letech pouze pět politických subjektů. V praxi však voliči díky společným kandidátním listinám zvolili do dolní komory Parlamentu zástupce celkem 8 politických uskupení. Nejvíce hlasů získala ČSSD (22,08 % hlasů), těsně následována ODS s 20,22 % hlasů. Třetí místo obsadila nově vzniklá TOP 09 s předsedou Karlem Schwarzenbergem (16,7 % hlasů), za kterou kandidovali také Starostové a nezávislí (STAN) a Starostové pro Liberecký kraj. Následovala KSČM s 11,27 % hlasů

⁴⁹ Při posledním hlasování o nedůvěře vládě v březnu 2009 celý poslanecký klub i přes názorové neshody hlasoval jednotně pro zachování vlády. Při jednání o důvěře vládě J. Fischera se ale rozpolcenost strany ukázala na plno, když se většina poslanců hlasování zdržela a část hlasovala pro (Havlík, 2010, s. 20–21).

⁵⁰ Vzniku TOP 09 je věnován prostor dále.

a Věci veřejné (VV), ve spolupráci se stranou SNK Evropští demokraté, kteří pod vedením Radka Johna získali 10,88 % hlasů (volby.cz, 2019c). Přestože volby vyhrála ČSSD, prezident Klaus proti ústavním zvyklostem pověřil jednáním o sestavení vlády předsedu ODS Petra Nečase. Vzhledem k povolebnímu rozložení sil v Poslanecké sněmovně se oprávněně domníval, že pravicová ODS má větší šanci na sestavení vlády než levicová ČSSD, která ve volbách zvítězila. Necelých šest týdnů po volbách byla jmenována vláda tvořená minimální vítěznou ideově propojenou koalicí mezi ODS, TOP 09 a VV s podporou 118 poslanců. Spolupráce byla zajištěna „*Koaliční smlouvou o vytvoření koalice rozpočtové odpovědnosti, vlády práva a boje proti korupci*“ s následným rozdělením vládních postů ODS šest křesel ve vládě, TOP 09 pět křesel a VV čtyři vládní křesla (Vlada.cz, 2010). Přestože vláda měla ve Sněmovně pohodlnou většinu, pokusila se ji opozice během prvního roku fungování dvakrát neúspěšně svrhnout. Poprvé 21. 12. 2010 kvůli kauze údajné korupce na Státním fondu životního prostředí, podruhé 26. 4. 2011 kvůli skandálu okolo vnitrostranických praktik Víta Bárty, Kristýny Kočí a Jaroslava Škárky.⁵¹ Obě hlasování byla odsouzena k jasnému neúspěchu. Předseda ČSSD Bohuslav Sobotka se před schůzí sněmovny vyjádřil, že hlasování o nedůvěře je jediný opoziční nástroj, který má k dispozici (Novinky.cz, 2011). Druhé hlasování o vládě v plné síle ukázalo na krizi uvnitř VV, ze kterých se postupně odloučilo 8 poslanců. Tito odpadlíci pod vedením Karolíny Peake následně založili poslanecký klub⁵² i politickou stranu LDEM, která nahradila VV ve vládě a zavázala se plnit původní koaliční závazky (Novinky.cz, 2019a). Oslabená vláda u moci vydržela ještě více než rok, než 17. června 2013 premiér Nečas podal demisi kvůli aféře s podezřením na nezákonné sledování některých osob z premiérova okolí Vojenským obranným zpravodajstvím (Aktualne.cz, 2019). V červenci prezident Zeman jmenoval úřednickou vládu Jiřího Rusnoka, které se ale nepodařilo získat důvěru v Poslanecké sněmovně a vládla až do předčasných voleb na podzim roku 2013 v demisi. Sledovat postavení malých stran v tomto volebním období je především kvůli nestálosti stranického systému nesnadný úkol. Počáteční rozložení uvnitř koalice poměrně

⁵¹ Více např. v článku „*Sněmovna se chystá hlasovat o nedůvěře vládě*“ publikovaném na serveru novinky.cz; Dostupný z WWW: <https://www.novinky.cz/domaci/231759-snemovna-se-chysta-hlasovat-o-neduvere-vlade.html>

⁵² Fakticky však vystupovali jako nezařazení poslanci.

reflektovalo volební výsledek všech zúčastněných subjektů. Strany ODS a TOP 09 dohromady získaly 94 mandátů a pro vytvoření vládní většiny tedy stačilo získat pouze několik poslanců, což se po krizi uvnitř VV ukázalo jako výhoda velkých stran. Ve chvíli, kdy vláda v roce 2012 krizi ustála, se vyjednávací pozice poslaneckého klubu LIDEM měla výrazně zvýšit. Jak ale ukázala situace ohledně odvolání Kateřiny Peake z postu ministryně obrany⁵³, v praxi tento předpoklad nefungoval.

Zatím předposlední volby v roce 2013 pokračovaly v nastaveném oslabování dominantních stran devadesátých let na úkor nových politických subjektů. Stejně jako v minulých volbách se vítězem stala ČSSD s 20,45 % hlasů. Na druhém místě se překvapivě umístilo nově vzniklé hnutí ANO 2011 Andreje Babiše se ziskem 18,65 % hlasů. Oproti volbám v roce 2010 posílila KSČM, která dosáhla na 14,91 % hlasů. Na čtvrtém místě skončila strana TOP 09, která opět s podporou Starostů a nezávislých získala 11,99 % hlasů. Výrazný pokles na páté místo zaznamenala ODS s pouhými 7,72 % hlasů. Novým politickým subjektem na půdě Sněmovny byl také Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury s 6,88 % hlasů. Poslední parlamentní stranou se po tříleté odmlce stala KDU-ČSL 6,78 % hlasů. Vyjednáváním o budoucí vládě byl pověřen předseda vítězné ČSSD Bohuslav Sobotka, který k jednání přizval druhé hnutí ANO 2011 a KDU-ČSL. V rámci povolebního vývoje spolu obě menší strany uzavřely dohodu, že do vlády s ČSSD vstoupí buď společně, nebo vůbec. Po zdoluhavém vyjednávání, které protahovaly především spory o post premiéra a ministra financí⁵⁴, byla 13. ledna 2014 podepsána koaliční smlouva. Vládní posty si strany rozdělily v poměru 8:6:3 (Idnes.cz, 2019). Do samotného sestavování vlády výrazně zasahoval prezident republiky Miloš Zeman, který na tiskové konferenci vyjádřil své výtky vůči některým ministrům. Mimo jiné zdůraznil, že ministrem nejmenuje žádného kandidáta, který nemá lustrační osvědčení.⁵⁵ I přes četné připomínky

⁵³ Poté, co premiér Nečas odvolal Kateřinu Peake z pozice ministryně obrany, vyzvalo vedení LIDEM své ministry k demisi. Vláda ovšem neustoupila a ministrem obrany se stal premiér Nečas. Začátkem ledna LIDEM svou výzvu k demisi stáhla a dále pokračovala v účasti na vládě. Jedinou reakcí na odvolání Peake byla rezignace Victora Paggia na post místopředsedy strany. (Denik.cz, 2013)

⁵⁴ Na oba posty si činily nárok, jak ČSSD, tak ANO 2011. Situace byla nakonec vyřešena kompromisem, kdy se premiérem stal Sobotka a ministrem financí Babiš.

⁵⁵ Prezident narážel na soudní spor Andreje Babiše na Slovensku prověřující jeho možnou spolupráci s StB (Idnes.cz, 2019).

ze strany prezidenta, se vláda 29. ledna 2014 ujala svých povinností v nezměněné podobě. Vládě se pohodlnou většinou 116 poslanců se v případě její jednoty dařilo bez problémů prosazovat svůj volební program.⁵⁶ I v tomto volebním období ale docházelo uvnitř koalice k neshodám, především v oblasti zdravotnictví a církevních restitucí (Idnes.cz, 2019). Do krize se vláda dostala na jaře 2017, poté co byl Andrej Babiš obviněn z nezdaněných korunových dluhopisů firmy Agrofert, které Babiš nakoupil v letech 2013 a 2014. V reakci na aféru okolo ministra financí premiér Sobotka 2. května oznámil, že složí demisi vlády do rukou prezidenta. Po narůstajících obavách z dalšího prezidentova postupu, kdy hrozilo pouhé odvolání Sobotky z pozice předsedy a zachování vlády, změnil Sobotka názor a 5. května navrhl pouze odvolání Babiše z vlády. Na základě této žádosti byl Babiš odvolán a vláda dále pokračovala ve své práci až do prosince 2017. Nejvýraznější malou stranou tohoto období byla bezesporu vládní KDU-ČSL, která ale na důležitosti nabyla až s vládní krizí. V počátku koaličního vyjednávání si zástupci lidovců stěžovali na nedostatečnou pozornost věnovanou jejich požadavkům. Krize byla nejzřetelnější v době před podpisem koaliční smlouvy, která již byla připravena, ale strany se stále nedokázaly dohodnout na poměru rozdělení křesel. Sobotka zástupcům KDU-ČSL nabízel pouze ministerstvo zdravotnictví a kultury, přičemž lidovci trvali ještě na třetím postu s ohledem na volební zisk. Strana argumentovala také tím, že jejich volební program byl zaměřen na sociální politiku, rodinu, hospodářství, zemědělství a rozvoj venkova. Svě zástupce proto nabízela také na posty ministerstva zemědělství a práce nebo sociálních věcí (Idnes.cz, 2013). Strany nakonec dosáhly kompromisu, ČSSD se vzdala jednoho vládního postu a KDU-ČSL vyměnila ministerstvo zdravotnictví za post Místopředsedy vlády pro vědu, výzkum a inovace pro Pavla Bělobrádka (vláda.cz, 2019).

Jak ukázal stranický vývoj České republiky, malé strany měly ve většině volebních období svou nezastupitelnou pozici. Přestože po zavedení volební klauzule pro volby v roce 1992 se jejich zastoupení Poslanecké sněmovně výrazně snížilo, jejich koaliční potenciál tím, jako například u KDU-ČSL výrazně vzrostl. Ať už na malé strany ve vládě nahlédneme jako na pomyslný jazýček na vahách mezi opozicí a koalicí, nebo jistý stabilizátor uvnitř

⁵⁶ Výjimkou byl Zákon o státní službě, kdy vláda ustoupila opozici a schválila jimi navrhované řešení (Novinky.cz, 2014).

vládních koalic, nelze je z českého politického systému vyjmout. Z hlediska účasti na vládě byla nejúspěšnější malou stranou v dějinách od roku 1992 jednoznačně KDU-ČSL, která se vládní koalice účastnila celkem pětkrát.

4. Předvolební koaliční vývoj

4.1 Malé politické subjekty v současném stranickém systému

Do výčtu malých politických subjektů není možné zahrnout ČSSD, přestože ve zkoumaných volbách dosáhla na historicky nejnižší volební výsledek 7,27 % hlasů. Podobně není relevantní zkoumat KSČM vzhledem k jejímu nízkému koaličnímu potenciálu. Role obou těchto politických stran při utváření vlády, bude zohledněna v závěru práce.

4.1.1 KDU-ČSL

KDU-ČSL je jedním z mála politických subjektů, který se na politické scéně vyskytoval téměř nepřetržitě již od První republiky. Přestože kořeny strany se dají nalézt už v 19. století, strana vznikla sloučením několika katolických stran⁵⁷, pod názvem Československá strana lidová (ČSL), až v roce 1919. Od roku 1921, kdy se Jan Šrámek a Josef Dolanský stali ministry v Benešově vládě, byla ČSL členem všech koaličních vlád První republiky. Strana sama to považuje za „*důsledek nejenom volebních úspěchů, ale i stálé snahy o dohodu s demokratickými stranami*“ (kdu.cz, 2019). Důležitost ČSL v rámci státoporné politiky se projevila, kdy se strana stala součástí tzv. Pětky stran, které zákulisním jednáním určovaly politiku Československé republiky. V době Druhé světové války se ČSL přes odpor moravské větve stala součástí Strany národní jednoty a jako samostatný subjekt v Československu zanikla⁵⁸ (kdu.cz, 2019). Po druhé světové válce se ČSL mohla jako

⁵⁷ Křesťanskosociální strana, Katolicko-národně konzervativní strana a Konzervativní lidová strana (kdu.cz, 2019).

⁵⁸ Fungovala však v rámci exilové vlády Jana Šrámka (kdu.cz, 2019).

jeden ze čtyř⁵⁹ subjektů zúčastnit voleb do Národního shromáždění v roce 1946. Strana skončila s 20,2 % hlasů na druhém místě po Komunistické straně Československa (KSČ), která získala 40,2 % hlasů (czso.cz, 2019d). Komunisté měli již od začátku roku ve straně své agenty, kteří pracovali na postupném rozkladu ČSL zevnitř a následně převzali nad stranou moc. Zastánci demokratického křídla ztratili své mandáty a následně prchli do exilu nebo byli tvrdě stíháni režimem. Až na krátké období v roce 1968 byla strana po celou dobu totalitního režimu pod vlivem KSČ, která určovala její politiku navzdory členské základně (Kdu.cz, 2019).

Po revoluci v listopadu 1989 ústřední výbor Obrodného proudu ČSL přiměl odstoupit komunistické vedení strany. Své ideologické zátěže z minulých se strana začala zbavovat již v průběhu změny režimu, kdy se stranický deník Lidová demokracie stal vedle Svobodného slova mluvčím protikomunistické opozice. ČSL⁶⁰ se přihlásila ke svým předválečným ideálům křesťansko-demokratické strany a jako první započala svůj přerod, který usnadnil zásadní rozpor mezi komunistickou ideologií a křesťanským humanismem. Jak ukazuje tabulka, strana se stala v průběhu 90. let stabilním prvkem české politické scény.⁶¹

Tabulka č.2: Volební zisky KDU-ČSL ve volbách do Poslanecké sněmovny parlamentu České republiky.

Rok konání voleb	Zisk hlasů (%)	Počet získaných mandátů	Počet vládních křesel
1990	8,4	20	2
1992	6,3	15	6

⁵⁹ Dalšími povolenými stranami byly Československá sociálně demokratická strana dělnická (ČSDSD), Československá strana národně sociální (ČSNS) a Komunistická strana Československa (KSČ).

⁶⁰ Název strany byl od roku 1990 změněn dvakrát. Poprvé 1. 1. 2001 na Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová se zkratkou KDU-ČSL. Od 25. 6. 2019 je strana registrována pod názvem KDU-ČSL s totožnou zkratkou.

⁶¹ S ohledem na to, že působení KDU-ČSL na půdě Poslanecké sněmovny České republiky je věnována velká část předchozí kapitoly, jsem se rozhodla informace týkající se jeho působení v tomto orgánu znovu neuvádět.

1996	8,1	18	6
1998	9	20	0
2002*	14,3	22	3 (6)**
2006	7,2	13	6
2010	4,39	0	0
2013	6,78	14	3
2017	5,8	10	0

*) KDU-ČSL v koalici s US-DEU Zdroj: (psp.cz, 2019; vláda.cz, 2019)

**) Počet křesel pro KDU-ČSL, v závorce počet křesel pro koalici KDU-ČSL a US-DEU.

Programové prohlášení (kdu.cz, 2017a) KDU-ČSL před volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2017 nese název *Zodpovědně pro společný domov: Řešení pro tři generace a jednu společnou budoucnost České republiky*. Název podle strany odráží tři konzervativní hodnoty, s kterými se strana ztotožňuje: zodpovědnost za sebe a svou rodinu, solidarita s těmi, kteří si nemohou pomoci sami, a úcta k našemu domovu, České republice. V prohlášení tehdejšího předsedy strany Pavla Bělobrádka⁶² je politika strany právě k domovu přirovnávána: „*Naši zemi vidíme jako dům pro tři generace. Jeho základy tvoří naše hodnoty, tradice a kultura a střechu demokratické instituce, které nám zajišťují bezpečí, chrání naši svobodu a umožňují nám usilovat o štěstí a prosperitu. Politika KDU-ČSL začíná u člověka...*“ (kdu.cz, 2017a). Hlavní prioritou KDU-ČSL zůstala i v tomto volebním období rodina. Strana si klade za cíl podporovat pracující rodiče daňovým zvýhodněním, usnadnit slučitelnost práce s rodinným životem a zlepšení služeb péče o děti a seniory. Podpory by se měly dočkat především mladé rodiny, kterým by bylo umožněno získat zvýhodněné hypotéky. V oblasti ekonomiky je hlavním bodem přijetí eura, zefektivnění čerpání evropských dotací a zrušení EET pro malé podnikatele. KDU-ČSL se chce také do roku 2021 zasadit o zvýšení platů pedagogických pracovníků na 130 % průměrné mzdy, podpoření alternativních forem vzdělávání a nedostatek učitelů vyřešit

⁶² Pavel Bělobrádek nahradil v roce v listopadu 2010 na postu předsedy strany Cyrila Svobodu a sám ve funkci setrval až do března 2019. V současnosti je předsedou strany Marek Výborný (kdu.cz, 2019).

začleňováním odborníků v oborech do vzdělávacího systému (Kdu.cz, 2017a).

4.1.2 TOP 09

Název strany TOP 09 je zkratka složená ze tří hodnot odkazujících na ideový program zakladatelů strany – Tradice, Odpovědnost, Prosperita. Číslo 09 odkazuje nejen na založení strany, ale také na rok 1989 kdy proběhla Sametová revoluce. Registrace strany na ministerstvu vnitra proběhla 26. června 2009 a celostátní ustavující sjezd se konal v listopadu téhož roku. Na sjezdu byl předsedou jednomyslně zvolen Karel Schwarzenberg⁶³. Miroslav Kalousek jako hlavní iniciátor vzniku strany byl zvolen 1. místopředsedou (mvcr.cz, 2019). Počátky vzniku strany můžeme hledat již v roce 2006 uvnitř názorově rozdělené KDU-ČSL, kdy předsedu lidovců Kalousek, nahradil Čunek. Kalousek ztratil svou pozici ve vedení strany poté, co byl ochoten uzavřít koaliční dohodu s ČSSD s tichou podporou komunistů. Vnitřní spor uvnitř KDU-ČSL vyvrcholil poté, co Kalousek v červnu 2009 s dalšími spolustraníky vyjádřili podporu úřednické vládě Jana Fischera. (Havlík, 2011, s. 70)

S ohledem na to, že strana vznikla v podstatě na půdě Poslanecké sněmovny, měla své dobře viditelné kandidáty v obou komorách parlamentu.⁶⁴ Stranu reprezentovali především bývalí členové KDU-ČSL s pravicovým zaměřením a nezávislí kandidáti. Ještě před samotným vznikem strany Kalousek vyjednal s Petrem Gazdíkem podporu Starostů a nezávislých a skrze Karla Schwarzenberga také Strany zelených (Novinky.cz, 2019b). Ve svých prvních volbách strana získala 16,7 % hlasů a po uzavření koaliční smlouvy získala 5 ministerských křesel ve vládě Petra Nečase. Karel Schwarzenberg se stal ministrem zahraničí, Miroslav Kalousek ministrem financí, Leoš Heger ministrem zdravotnictví. Dále strana získala také ministerstvo práce a sociálních věcí a ministerstvo kultury. V následujících volbách v roce 2013 strana zaznamenala počátky poklesu voličské důvěry

⁶³ Strana TOP 09 byla v letech 2009–2015 na svého předsedu Karla Schwarzenberga silně navázána. V letech 2009–2011 se opakovaně umísťoval na druhém místě v žebříčcích důvěryhodnosti politiků, byl tváří volební kampaně v roce 2010 i 2013 a jeho, přestože neúspěšná, kandidatura na prezidenta stranu dále zviditelňovala (cvvm.soc.cas.cz, 2011).

⁶⁴ V Senátu vznikl devítičlenný TOP 09 a Starostové z původního Klubu otevřené demokracie.

vůči pravicovým stranám⁶⁵, když získala 11,99 % hlasů a s ohledem k rozložení sil v Poslanecké sněmovně se dostala do opoziční role. V následujících volbách v roce 2017 strana zaznamenala svůj historický propad, když jen těsně překročila volební klauzuli se ziskem 5,31 % hlasů⁶⁶ (Vlada.cz, 2010; volby.cz, 2019b).

Tabulka č.3: Volební zisky TOP 09 ve volbách do Poslanecké sněmovny parlamentu České republiky.

Rok konání voleb	Zisk hlasů (%)	Počet získaných mandátů	Počet vládních křesel
2010	16,7	41	7
2013	11,99	26	0
2017	5,51	7	0

Zdroj: (psp.cz, 2019; vláda.cz, 2019)

Programová východiska a principy TOP 09 vycházejí z ideového základu Tradice, Odpovědnost, Prosperita. Tradice odkazuje na konzervativnost strany vycházející z evropských tradic a křesťansko-judaistické kultury. Představuje úctu k duchovnímu odkazu a tradicím této kultury spočívající v demokratickém základu České republiky. Prosazuje individuální lidskou svobodu, vlastenectví, humanismus a právní stát. Odpovědnost spočívá odmítání nereálných volebních slibů, jejichž uskutečňování způsobuje vážné problémy do budoucna. Prioritou strany je snaha o udržení stability veřejného rozpočtu a nenavyšování veřejného dluhu, dále dodržování zásad trvalé udržitelného rozvoje, péče o životní prostředí a aktivní bránění klimatickým změnám. Jádrem politického programu spočívá především v hospodářské politice státu, reformě zdravotnictví a posílení sociální politiky státu. Stát je postaven na principu svobodného trhu, který odměňuje úsilí jednotlivce a je ohraničen srozumitelnými a jasnými pravidly. TOP 09 dále slibuje ekonomický nárůst o 3 % ročně, snížení odvodů z práce, které

⁶⁵ V těchto volbách se ODS jako druhý pravicově orientovaný subjekt dostala na své historické minimum 7,72 % hlasů.

⁶⁶ Odliv voličů částečně způsobilo ukončení spolupráce se STAN, kteří ve volbách na podzim roku 2017 poprvé kandidovali samostatně.

povedou ke zvýšení čisté mzdy až o 30 %. Hlavními prioritami státních výdajů by se měly stát investice do vzdělání, vědy a výzkumu, výdaje na obranu ve výši 2 % HDP, související s členstvím v NATO a snížením odvodového zatížení práce. Součástí tohoto bodu je také prosazení brzkého vstupu do eurozóny a zrušení EET. Daně a odvody by neměly být trestáním úspěšných a za nutnost strana považuje také zjednodušení daňového systému. Nově chce TOP 09 umožnit zavedení nadstandardní lékařské péče za spoluúčasti pacienta. V oblasti sociální politiky TOP 09 pracuje s předpokladem, že základem státu je rodina. TOP 09 považuje za zcela nedostačující poskytování služeb rodinám ze strany státu a plánuje jejich rozšíření. Prioritou je také podpora péče o seniory a chronicky nemocné pacienty a s tím související domácí péče. Reformy by se měla dočkat také státní správa, ve které je nutné bojovat proti korupci (top09.cz, 2019). Součástí programového prohlášení je také dokument Vize 2030⁶⁷.

4.1.3 Starostové a nezávislí

Hnutí Starostové a nezávislí (STAN) datuje svůj vznik 19. srpna 2004 jako původně regionální hnutí *Nezávislí starostové pro kraj* (NSK) s centrem svého působení ve Zlínském kraji. V čele stanul dnes již bývalý starosta obce Vysokého Pole, Josef Zicha. Když v roce 2009 došlo ke změně názvu na dnešní Starosty a nezávislé, byl prvním předsedou zvolen starosta Suché Loze, Petr Gazdík a místopředsedou Stanislav Polčák. V obci Suchá Loz měli STAN až do roku 2015 svou základnu, přestože změna názvu i vedení proběhla za účelem získání celostátního charakteru hnutí. Petr Gazdík na postu předsedy strany setrval s dvouletou přestávkou⁶⁸, až do prosince roku 2018, kdy sám

⁶⁷ Strana zde představuje 8 hlavních bodů své dlouhodobé strategie pro vývoj České republiky: 1) Vzdělaná společnost závisující na, rozvoji technologických dovedností dospělých. 2) Moderní stát, ve kterém se nezdůrazňují se jen lidská práva, ale i základní lidské povinnosti. 3) Bezpečí a zahraniční politika, která bude zajištěna aktivním členstvím v Evropské unii (EU) a Severoatlantické alianci (NATO). Současně je naplňován princip subsidiarity. 4) Moderní hospodářství spočívající v zavedení konceptu inteligentní výroby, která v budoucnu vyřeší nedostatek lidských zdrojů. 5) Sociálně soudržná společnost, jejíž základ tvoří stabilní a rozvinutá střední třída. 6) Zdravotnictví zůstává státem garantované v odpovídající kvalitě dostupné pro všechny s důrazem na potřebnou zdravotní péči včetně prevence. Pacient má nejen možnost připlatit za nadstandardní péči. 7) Bezpečné a udržitelné finance zajištěné snížením daňové zátěže a zjednodušením daňového systému. Důraz je kladen také na výuku finanční gramotnosti na školách. 8) Udržitelné životní prostředí podle TOP 09 zajistí co nejšetrnější obhospodařování zemědělských pozemků s využitím moderních poznatků a technologií. (top09.cz, 2019).

⁶⁸ V letech 2014–2016 jej nahradil Martin Půta (mvcr.cz, 2019a).

odstoupil a novým předsedou hnutí byl zvolen Vít Rakušan (mvcr.cz, 2019a). Hlavním cílem hnutí je od počátku vytvoření optimálních podmínek pro život občanů v právním a fungujícím státě, opírajícím se o rozvinutou místní a regionální samosprávu a princip subsidiarity. Po volbách v roce 2013 se ideová základna rozšířila také o celkovou decentralizaci moci, omezení byrokracie, potírání korupce a zneužívání moci. Strana také podporuje evropskou integraci, kvalitní vzdělávací systém a investice do vědy (Starostove-nezavisli.cz, 2019a). V roce 2009 hnutí vytvořilo samostatnou kandidátní listinu pro volby do Evropského parlamentu "Starostové a nezávislí – Vaše alternativa" v čele se senátorem Jaromírem Štětinou. Politický subjekt ale získal pouze 2,28 %, a tak v Evropském parlamentu nedosáhl na mandát (volby.cz, 2019f).

K výraznému rozvoji strany přispělo uzavření dohody o spolupráci s TOP 09 na všech úrovních politiky. Správnost tohoto rozhodnutí dokázaly již následující volby v roce 2010. Spojený politický subjekt získal 16,7 % hlasů, což mu vyneslo 41 mandátů. Zástupci STAN na společné kandidátce s TOP 09 tak získali devět svých poslanců a poslankyň: Josefa Cogana, Petra Gazdíka, Stanislava Polčáka, Václava Horáčka, Jana Farského, Ludmilu Bubeníkovou, Jiřího Bessera, Alenu Hanákovou a Luďka Jeništu, kterého později nahradil Petr Holeček. Petr Gazdík se současně stal předsedou nově vzniklého poslaneckého klubu TOP 09 a Starostové (psp.cz, 2019). S předčasnými volbami v roce 2013 byla uzavřena nová dohoda mezi oběma subjekty, tentokrát již omezena pouze na spolupráci na parlamentní úrovni. Společná kandidátní listina tentokrát získala 11,99 % platných hlasů a 26 mandátů, z nichž Starostům připadly pouze čtyři a to pro Jana Farského, Petra Gazdíka, Věru Kovářovou, Stanislava Polčáka, který byl po zvolení do Evropského parlamentu nahrazen Martinem Plíškem z TOP 09. Zlomovým se stal rok 2017, kdy se STAN po rozchodu s TOP 09 a neúspěšném pokusu o vytvoření koalice s KDU-ČSL, rozhodli kandidovat jako samostatný politický subjekt. Podporou jim v předvolebním boji vyjádřili nezávislí kandidáti a jejich místních sdružení. S těsným ziskem 5,18 % platných hlasů získali šest mandátů v Poslanecké sněmovně. Členy nově vytvořeného poslaneckého klubu se stali Jan Farský, Petr Gazdík, Jana Krutáková, Vít Rakušan, Věra Kovářová a Martin Půta (Volby.cz, 2019e). Poslední jmenovaný se vzdal poslaneckého mandátu ve prospěch Petra Pávka, z důvodu probíhajícího trestního stíhání

(idnes.cz, 2017b). Přestože zastoupení v dolní komoře parlamentu mají STAN nejnižší ze všech etablovaných stran, v Senátu tvoří největší senátorský klub, který čítá 19 senátorů.

Hlavními cílem hnutí je snaha o zajištění života občanů v právním a fungujícím státě, rozvíjení a zefektivnění regionální samosprávy, prosazování principu subsidiarity, omezení byrokracie, potírání korupce a zneužívání moci. Orientace strany, jak sama deklaruje, je prozápadní, proevropská a podporuje členství České republiky v NATO. Pro předvolební kampaň v roce 2017 si starostové zvolili motto: „Chceme vrátit stát zodpovědným občanům.“ „Umíme se postarat o naše obce, postaráme se i o náš stát“. V preambuli svého politického programu „*Stát jsme my*“ deklarují nejen závazky strany, ale současně se obracejí i na své voliče, od kterých žádají jistou míru odpovědnosti a zájmu o veřejné dění, protože především závazky svých voličů si přejí plnit. „*Program předkládáme lidem, kteří chtějí a jsou připraveni podílet se na rozhodování o veřejných záležitostech, kteří chtějí mít vliv na to, jak bude vypadat jejich život i život jejich potomků, a chtějí složení a následné rozhodování volených orgánů ovlivnit....*“. Zároveň zdůrazňují, že Česká republika po více než 25 letech svého působení potřebuje politickou reformu, která nejen zamezí korupci, ale současně také jasně vymezí pravomoci jednotlivých složek státu. (starostove-nezavisli.cz, 2019a).

Jak vyznívá z předvolebního sloganu strany, STAN voličům nabízí především přiblížení státu lidem, na čemž postavili velkou část svého programu. Přestože uznávají nezastupitelnost státu v oblastech jako obrana, zahraniční politika, vnitřní bezpečí a justice, prosazují většinu zbývajících pravomocí státu přesunout na obce a kraje. S tím souvisí také omezení správního centralismu a možnost přesunutí ústředních orgánů státní správy z Prahy do regionů. Tento krok by následně vedl k zeštíhlení ministerských úřadů a zároveň zvýšil osobní odpovědnost občanů za jejich rozhodování. Dalším z předvolebních slibů STAN spočíval v zefektivnění elektronizace veřejné správy, ke které by měli přístup všichni občané a vytvoření souhrnných údajů pro různé složky veřejné správy, čímž by se dosáhlo snížení byrokratické zátěže jak na straně občanů, tak úřadů. Strana se také výrazně vymezuje vůči samovolnému posilování pravomocí prezidenta republiky, které umožňuje volná interpretace Ústavy. Do budoucna považují za nutné ji zpřesnit v souladu se zažitou

ústavní praxí. Především se jedná o postup prezidenta při jmenování vlády, zpřesnění pravomocí Senátu a snížit počet voleb, což by bylo umožněno sloučením některých jejich termínů do jednoho (Starostove-nezavisli.cz, 2019a).

4.2 Předvolební spolupráce TOP 09 s hnutím Starostové a nezávislí

Počátky spolupráce mezi TOP 09 a STAN lze datovat až k samému vzniku strany TOP 09. Ještě před oficiální registrací strany na ministerstvu vnitra budoucí místopředseda strany Kalousek zahájil jednání o možné kooperaci s předsedou STAN Petrem Gazdíkem (Havlík, 2011, s. 70). První Smlouva o dlouhodobé spolupráci mezi TOP 09 a STAN byla podepsána dne 9. července 2009 a vymezovala rámec nadcházející spolupráce a společný postup pro nadcházející volby.⁶⁹ Strany se dohodly vést ve volbách společnou kampaň, podat k registraci kandidátní listiny a představit veřejnosti společný volební program. Oba subjekty měly do voleb nominovat známé a úspěšné osobnosti veřejného života se silným zázemím ve svých regionech. TOP 09 a STAN si kladli za cíl vytvořením smlouvy překonat roztržičnost malých stran a propojit ambice výrazných jednotlivců. TOP 09 a STAN nabídli na kandidátních listinách odpovídající prostor důvěryhodným osobnostem veřejného života podporujícím společné programové priority a zásady. Mezi další motivy pro uzavření dohody patřil také důvod, že při sestavení vlastní kandidátní listiny by hnutí STAN na celostátní úrovni prosazovalo své programové priority jen velmi obtížně a s největší pravděpodobností by se do Poslanecké sněmovny ani nedostalo⁷⁰ (top09.cz, 2009b).

S TOP 09 našli STAN největší názorové shody, a strana zároveň byla ochotna prosazovat i nové priority hnutí jako férové rozpočtové určení daní, zdůraznění významu samosprávy a snížení byrokracie (Novinky.cz, 2019b). Součástí smlouvy bylo mimo jiné otevřené

⁶⁹ Smlouva byla uzavřena v době, před zrušením předčasných voleb do Poslanecké sněmovny na podzim roku 2009. Upravovala ale vztahy i všech následujících komunálních, regionálních a případně i parlamentních voleb do roku 2012 (top09.cz, 2009).

⁷⁰ V průzkumu stranických preferencí v červnu a září 2009 strana Starostové a nezávislí není ani zahrnuta ve výzkumu (cvvm.soc.cas.cz, 2009),

vyjádření vzájemné podpory a deklarování, že TOP 09 nebude stavět své kandidátní listiny proti Starostům a nezávislým, a také v krajských volbách budou na společných kandidátních listinách preferováni zástupci za STAN. Ve všech čtrnácti krajích smluvní strany vybraly důvěryhodné osobnosti, které nebudou oprávněny zasahovat do podaných kandidátních listin, s výjimkou specifických případů. Smlouva dále určuje, že TOP 09 a STAN nominují své zástupce do volebního štábu, který určuje strategii propagace, produkce, distribuce a dalších činností volební kampaně. Pokud volební štáb nedospěje v konkrétní věci ke konsenzu, budou informována vedení TOP 09 a STAN, která naleznou kompromis. Smlouva o společné spolupráci mezi TOP 09 a STAN byla za TOP 09 podepsána předsedy přípravného výboru a předsedou hnutí Karlem Schwarzenbergem a Miroslavem Kalouskem, za hnutí STAN dokument podepsal předseda hnutí Petr Gazdík a první místopředseda hnutí Stanislav Polčák (top09.cz, 2009a).

Vzhledem k tomu, že první smlouva o spolupráci skončila svou platnost na konci roku 2012, vedení obou stran se rozhodlo nahradit ji smlouvou novou. Tento navazující dokument byl schválen 31. května 2013 na celostátním sněmu STAN v Praze. Tajnému hlasování na sněmu předcházelo jednání všech krajských sněmů, a schválení celostátním výborem. Oběma stranami však byla podepsána až 26. září 2013 po schválení výkonným výborem TOP 09. Dokument představuje po čtyřech letech úspěšné spolupráce⁷¹ nové společné cíle, programové priority, postup ve volební kampani a její společné financování. V následujícím roce 2014 sestavily dle pravidel smlouvy TOP 09 a STAN společné kandidátní listiny pro volby do Evropského parlamentu a také do Senátu ČR založené na vzájemné podpoře při prosazování daňových změn a v otázce přímé volby starostů. Ve volbách do Evropského parlamentu koalice získala 15,95 % hlasů, což ji vyneslo na druhé místo za hnutí ANO 2011. Volby do Senátu téhož roku se za koalici účastnil pouze jeden kandidát⁷², který post získal (volby.cz, 2019). Nejvýznamnější změnou oproti původní smlouvě byla možnost, vytvoření samostatné kandidátní listiny STAN i TOP 09 závislé

⁷¹ „Když to budu hodnotit jako poslanec, spolupráce na centrální úrovni je nadmíru úspěšná. TOP 09 se podařilo spolu prosadit hlavní cíl Starostů, tedy změnu v rozpočtovém určení daní. A STAN zase podporovali TOP 09 v její snaze o úsporu veřejných prostředků.“ Uvedl Jaromír Drábek z TOP 09 (Ceskapozice.lidovky.cz, 2013).

⁷² Kandidátem byl Dušan Hluzín na Přerovsku (volby.cz, 2019).

jen na dohodě krajských organizací. Tuto možnost strany získaly pouze pro komunální volby v roce 2014 a v krajských volbách v roce 2016. Důvodem byla především nespokojenost mnohých zástupců STAN, kteří po krajských volbách v říjnu 2012 zaznamenali pokles voličské podpory, což vedlo k diskuzím o možném ukončení další spolupráce. Největším odpůrcem pokračující spolupráce STAN s TOP 09 byl tehdejší hejtman Libereckého kraje a lídr hnutí Starostové pro Liberecký kraj Martin Půta (Ceskapozice.lidovky.cz, 2013). Starostové a nezávislí v Libereckém kraji kandidovali samostatně, což jim v říjnu 2012 vyhrálo krajské volby se ziskem 22 % hlasů. Oproti tomu společná kandidátní listina TOP 09 a STAN zde zcela propadla, když získala jen necelá 4 % hlasů (volby.cz, 2019).

Ani na centrální úrovni touha po spolupráci nebyla zcela jednotná, a vycházela spíše ze strany TOP 09. První místopředseda TOP 09 Miroslav Kalousek se vyjádřil, že si váží celostátní spolupráce s hnutím STAN, a smlouva tedy bude pokračovat především na této úrovni, zatímco na krajské a komunální úrovni si Starostové a nezávislí vyjednali, že mohou postupovat samostatně. Vyjádřil však obavu z oslabení obou stran v případě samostatného postupu a následné posílení KSČM a ANO 2011 na regionální úrovni (Top09.cz, 2014a). Petr Gazdík se v rozhovoru⁷³ vyjádřil, že hlavní cíl, se kterým šlo hnutí do Poslanecké Sněmovny, a to prosazení nového rozpočtového určení byl splněn a hnutí nyní zvažuje, zda se nevrátit na regionální úroveň. O tom, zda má spolupráce s TOP 09 a STAN budoucnost měly rozhodnout nadcházející voleb do krajských zastupitelstev (Starostove-nezavisli.cz, 2012). I přes nové nastavení spolupráce, které mělo platit do konce roku 2017, oba subjekty 8. listopadu 2016 oznámili ukončení spolupráce, iniciovanou zejména ze strany Starostů a nezávislých. Podle Petra Gazdíka by další prodloužení bilaterální smlouvy s TOP 09 nebylo prozíravé. *„Byli jsme na jejích kandidátkách, pouze jsme ji podporovali, byli jsme takový menší bratr. Ty volební výsledky, které Starostové mají, nás opravňují k tomu mít větší cíle a být skutečnou změnou pro Českou republiku,“* uvedl (Ct24.cz, 2016b). Hnutí STAN své rozhodnutí zdůvodnilo snahou o navázání spolupráce i s ostatními stranami, což smlouva s TOP 09

⁷³ Rozhovor pro Hospodářské noviny v červenci 2012 proběhl krátce po obvinění ministryně Parkanové z předraženého nákupu transportních letadel CASA.

neumožňovala. Karel Schwarzenberg se k ukončení spolupráce vyjádřil s jistou mírou pochopení: „*Mají své zájmy jako obchvat nebo novou školu a většina z nich není politicky vyhraněná. Dosáhnou toho spíš tehdy, když jsou spojeni s nějakou vládní stranou. Opozice je na tom hůř, to je přirozené,*“ a dodal, že dosavadní spolupráci vnímá pozitivně a strana se díky ní dozvěděla, jaký je pohled na politiku na Ostravsku nebo ve Šluknovském výběžku⁷⁴ (Ct24.cz, 2016b).

Pravděpodobně nejdiskutovanějším bodem ukončení spolupráce byla osoba Petra Gazdika na postu místopředsedy. Gazdík přes své původní vyjádření, že na funkci nelpí, odmítl sám odstoupit, s argumentem, že poslanecký klub o jeho odvolání, nestojí. Karel Schwarzenberg podal k nastávající situaci za klub TOP 09 toto vyjádření „*Jen jsme mu řekli, zda považuje za férové, když byl za nás zvolený, si funkci ponechat. Není to ale nátlak, jen jsme kladli otázku. Nikoho odvolávat nebudeme*“ (Ct24.cz, 2016b). Vzhledem k tomu, že hlasování o odvolání Petra Gazdika v poslaneckém klubu až do konce volebního období neproběhlo, zůstal ve funkci až do podzimu 2017.

4.2 Předvolební spolupráce KDU-ČSL a STAN

Ještě před oficiálním ukončením spolupráce STAN a TOP 09 se v médiích začaly objevovat zprávy o možném vytvoření společného bloku STAN a KDU-ČSL, ve kterém by příští rok na podzim kandidovali do Poslanecké sněmovny. Druhou možnou variantou byl návrh Miroslava Kalouska z TOP 09 na vytvoření velkého bloku politických stran zahrnující všechny středové a pravicové strany. Cílem této koalice by bylo porážení Andreje Babiše ve volbách a následné vydání jeho osoby trestnímu stíhání. Zatímco lidovci se už tehdy stavěli k nastolené možnosti relativně skepticky, ODS diskusi o užší spolupráci na pravici nevyklučovala (top09.cz, 2016). Přestože většina parlamentních stran se shodovala na nutnosti spojit se ve volbách proti společnému nepříteli, nejdále se ve vyjednávání dostali Starostové a nezávislí společně s KDU-ČSL. Po prvním jednání Petra Gazdika s Pavlem Bělobrádkem se předsedové obou stran shodli, že schůzka byla pouze

⁷⁴ Mírnil tím tak slova 1. místopředsedy Kalouska, který STAN nařkl, že strana chce být za každou cenu v jakékoliv vládě (ct24.cz, 2016a),

informačního rázu a návrh na možné vytvoření bloku musí být probrán v jednotlivých stranách. Cílem setkání bylo vytvořit tzv. Třetí sílu, která by ve volbách byla schopná konkurovat jak hnutí ANO 2011, tak ČSSD, ale současně se nemělo jednat o středopravý blok Miroslava Kalouska. Při vyjednávání se hovořilo spíše o pokračování v úzké spolupráci s výraznými osobnostmi z SNK-ED, Soukromníky a 17 regionálními uskupeními. Další jednání však byla přesunuta na začátek roku 2017, kdy zasedal celostátní výbor STAN, na kterém se definitivně určili partneři pro možnou spolupráci (ct24.cz, 2016c).

První kroky k zahájení spolupráce proběhly 18. března 2017, kdy se sešlo vedení KDÚ-ČSL i STAN, kde měli rozhodnout na základě hlasování. V dopoledních hodinách spolupráci jednomyslně odhlasovalo vedení STAN a o několik hodin později se připojila s těsným výsledkem 39 hlasů pro a 31 hlasů proti také KDU-ČSL.⁷⁵ (idnes.cz, 2017a) STAN partnerství s KDU-ČSL potvrdil o týden později v tajné volbě na devátém republikovém sněmu jasným výsledkem 86 % hlasů pro spolupráci. Současně byla na sněmu ujednána také forma budoucí spolupráce, kterou nastínil Vít Rakušan: *Partnerství s KDU-ČSL by mělo mít několik základních parametrů. Především musí panovat shoda na volebním programu, v šesti krajích bude lídr za STAN, v osmi krajích lídr za KDU-ČSL. Kandidát číslo dvě bude vždy z druhé strany než z té, která má lídra, a další místa budou obsazována podle konkrétní kvality kandidátů. Celkový poměr kandidátů a nákladů na volby bude v poměru 6:4; KDU-ČSL:STAN* (starostove-nezavisli.cz, 2017). Vzhledem k blížícím se volbám a nejisté politické situaci, došlo k podpisu koaliční smlouvy ještě před květnovým sjezdem KDU-ČSL.

Dokument 12. dubna 2017 za Starosty a nezávislé podepsal předseda hnutí Petr Gazdík a 1. místopředseda Vít Rakušan. Za lidovce pak předseda Pavel Bělobrádek a 1. místopředseda Marián Jurečka. Smlouva zajišťovala, že celostátním volebním lídrem za koalici a také možným kandidátem na premiéra bude Pavel Bělobrádek. Při skládání kandidátních listin budou koaliční strany dbát na dodržení stanoveného poměru zastoupení

⁷⁵ Na straně KDU-ČSL se tedy jednalo o jediný schvalovací proces a dle předsedy strany Pavla Bělobrádka toto rozhodnutí mohl zvrátit teoreticky pouze květnový sjezd strany. Hlavním tématem sjezdu měla být volba na post předsedy strany, na který proti Bělobrádkovi kandidoval bývalý šéf strany a zlínský hejtman Jiří Čunek mající vůči budoucí spolupráci výhrady (idnes.cz, 2017a).

KDU-ČSL 60 % a STAN 40 % v rámci celé republiky. Ve stejném poměru mělo být rozděleno také financování předvolební kampaně, kdy lidovci přispěli 30 milionů a STAN 20 milionů Kč. Strany také představily své společné priority, na kterých se rozhodly postavit svůj předvolební program stavící na podpoře pracujících rodičů, vzdělání, malého a středního podnikání, rozvoje venkova, a veřejné správě postavené na principu rozhodování co nejbližší lidem (starostove-nezavisli.cz, 2017a).

Trvání spolupráce STAN a lidovců paradoxně trvala kratší dobu, než její vyjednávání a 18. července 2017 se v médiích začaly objevovat informace o rozvázání koaliční smlouvy ze strany KDU-ČSL. Přestože vedení lidovců se k této informaci z počátku odmítalo vyjádřit, Stanislav Polčák a Vít Rakušan za hnutí STAN tuto informaci potvrdili. *„Dnes ráno přišlo předsednictvo KD-ČSL na koaliční jednání s tím, že dojde k ukončení koaliční smlouvy a že nás zvou na své kandidátky,“* potvrdil europoslanec Stanislav Polčák z hnutí STAN (Lidovky.cz, 2017). Hlavním důvodem ukončení spolupráce byly nízké volební preference koalice. Průzkumy veřejného mínění hrozily, že společná kandidátní listina nepřekročí potřebnou 10% klauzuli⁷⁶, přičemž samostatné volební preference ukazovaly, že bez Starostů a nezávislých KDU-ČSL bez problému dosáhnou na potřebných 5 % hlasů. Informaci potvrdil Petr Gazdík ve svém vyjádření pro televizní pořad Události komentáře: *„Určitě to byly obavy lidovců z desetiprocentní hranice a návrh, že máme jít na jejich kandidátky,“* pojmenoval Gazdík hlavní důvod ukončení koaliční spolupráce pro podzimní sněmovní volby. *„Značnou dávku energie jsme spotřebovali na to, že jsme neustále čekali, zda buď celostátní sjezd KDU-ČSL nebo celostátní konference tu spolupráci potvrdí. A čas ubíhal. Asi jsme nezbudili emoci, kterou jsme měli.“* (starostove-nezavisli.cz, 2019a) O více než devět dní později podalo oficiální vyjádření také vedení KDU-ČSL, kde předchozí spekulace potvrdilo s tím, že ukončení koalice byla předem domluvená varianta, v případě nepříznivého vývoje preferencí. Samotnému ukončení spolupráce předcházela nabídka ze strany KDU-ČSL na připojení kandidátů STANu na kandidátní listiny strany (Kdu.cz, 2017b). Starostové nabídku odmítli, neboť se již nejednalo o rovnoprávné partnerství, jako v případě koaliční smlouvy a rozhodli se na

⁷⁶ Společnost Median v červenci 2017 vyhodnotila volební podporu koalici na 9,5 % hlasů (median.eu, 2017).

poslední chvíli kandidovat samostatně.

Ukončení spolupráce s KDU-ČSL velmi krátce před volbami vedlo k jedinému možnému východisku: samostatné kandidatuře s podporou SNK ED a regionálních hnutí. Poprvé za dobu své existence tak STAN sestavil vlastní kandidátní listinu a prezentoval se pouze svým politickým programem. Přestože hnutí mělo jen velmi krátký čas na zahájení předvolební kampaně, díky předchozí spolupráci s TOP 09 i KDU-ČSL jim byla věnována velká míra mediální pozornosti. Přestože Starostové a nezávislí mají svou voličskou základnu opřenou především o silné osobnosti s podporou ve vlastním regionu, rozpad koalice těsně před volbami jim zajistil celorepublikovou prezentaci a nejspíše také podporu po „zradě“ KDU-ČSL. Ve volbách konaných 20. a 21. října 2017 těsně překročili uzavírací klauzuli s volebním ziskem 5,18 %, který jim zajistilo 262 157 hlasů.

5. Povolební koaliční vývoj

Volby do Poslanecké sněmovny, které jsou cílem zkoumání, se konaly 20. a 21. října 2017. Jasným vítězem voleb se s 29,64 % hlasů stalo hnutí ANO 2011 (ANO) s Andrejem Babišem v čele. Následovala ODS s 11,32 % hlasů, na třetím místě skončili Piráti (10,79 % hlasů), které těsně následovala Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamura (SPD) s 10,64 % hlasů. Volební klauzuli dále překročila KSČM se 7,76 % hlasy, výrazně oslabená ČSSD se 7,27 % hlasy, KDU-ČSL (5,8 % hlasů), TOP 09 (5,31 % hlasů). Devátým subjektem v Poslanecké sněmovně se stalo hnutí STAN (5,18 % hlasů). (Volby.cz, 2019e)

Tabulka č. 3 Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny parlamentu v roce 2017.

Politický subjekt	Zisk hlasů (%)	Počet mandátů
ANO	29,64	78
ODS	11,32	25
Piráti	10,79	22
SPD	10,64	22

KSČM	7,76	15
ČSSD	7,27	15
KDU-ČSL	5,8	10
TOP 09	5,31	7
STAN	5,18	6

Zdroj: (volby.cz, 2019e)

Volby do Poslanecké sněmovny na podzim 2017 se díky povolebnímu uspořádání staly v mnoha ohledech výjimečnými. V první řadě se v dolní komoře Parlamentu dostal nejvyšší počet politických stran a hnutí v historii České republiky, z toho tři politická uskupení – Piráti, SPD a STAN – ve volbách uspěla vůbec poprvé a vítězem voleb se stalo hnutí ANO, které se poprvé etablovalo v předcházejících volbách v roce 2013. Český stranický systém se ukázal jako velmi roztržštěný s ustupujícím vlivem tradičních politických stran. Přestože se ODS dokázala odrazit od svého historického dna a umístila se ve volbách na druhém místě, volební zisk 11,32 % hlasů znamenal jen 3,6% nárůst podpory voličů oproti předchozímu hlasování. Enormní propad zaznamenala také ČSSD, která byla ještě v minulém volebním období nejsilnější stranou v Poslanecké sněmovně a nyní skončila až na šestém místě za KSČM (volby.cz, 2019). Tento vývoj ukazuje, že pro voliče již není při rozhodování, komu vyjádří svou podporu, směrodatným ukazatelem socioekonomické

štěpení, ale mají tendence volit strany nové, případně protestní strany typu ANO, Piráti⁷⁷ a SPD. Podíváme-li se na rozložení hlasů, bez politického kontextu, vidíme, že ANO mohlo vytvořit pravicově orientovanou vládu s ODS, která by získala podporu 103 poslanců. Další variantou bylo také zopakovat levicovou koalici s ČSSD a KDU-ČSL z minulého období, která by vynesla taktéž podporu 103 poslanců. Většina stran se ovšem ještě před volbami zavázala nevstupovat do koalice s vítězným hnutím, pokud by v jejím vedení měli i nadále zůstat předseda Andrej Babiš a 1. místopředseda Jaroslav Faltýnek.⁷⁸ Z údajů, které politické subjekty poskytly před volbami serveru Volební kalkulačka (volebnikalkulacka.cz, 2017) je patrné, že pouze SPD a KDU-ČSL nevyloučily možnou koaliční spolupráci s hnutím ANO.⁷⁹

V průběhu sčítání volebních výsledků, jednotliví zástupci stran postupně začali vydávat prohlášení o jejich možné účasti ve vládě. Místopředseda KSČM Pavel Kováčik na otázku povolební spolupráce s hnutím ANO odpověděl, že strana nevyklučuje podporu menšinové vlády vítěze voleb. Místopředseda SPD Radim Fiala taktéž nevyloučil spolupráci, ale pouze za podmínky, že předsedou vlády nebude Babiš a vláda prosadí návrh zákona o referendu. Pavel Bělobrádek za KDU-ČSL i předseda Pirátů Ivan Bartoš se vyjádřili podobně. Nevyloučili spolupráci s hnutím ANO v případě, že ve vládě nezasednou obvinění Babiš a Faltýnek. Jan Farský se za STAN se vyjádřil, že hnutí svou roli vidí v konstruktivní opozici a politické strany ODS a TOP 09 odmítli i samotné jednání o vládě s vítězem voleb (Novinky.cz, 2017b). Hnutí ANO v čele s Andrejem Babišem po celý čas koaličního vyjednávání odmítalo navrhnout na post premiéra jiného kandidáta než svého předsedu. Tato neústupnost se opírala nejen o zisk bezmála 30 % hlasů pro hnutí, ale také téměř 50 tisíc preferenčních hlasů, které Babiš získal (volby.cz, 2019e). Na základě

⁷⁷ Česká pirátská strana je vnímána jako strana nová z pohledu své první účasti v Poslanecké sněmovně. Již v předchozích letech se prosadila v komunálních volbách nebo ve volbách senátních, kdy v roce 2002 uspěl její kandidát Libor Michálek v obvodu Praha 2 (senat.cz, 2019).

⁷⁸ Oba hlavní představitelé hnutí ANO byli ještě před volbami obviněni z dotačního podvodu v kauze Čapí hnízdo, kdy měli neoprávněně čerpat dotace. V případě jejich zvolení do Poslanecké sněmovny, orgán musel rozhodnout, zda budou vydáni trestnímu stíhání. Na zasedání poslanecké sněmovny 19. ledna 2018 byla oběma poslancům odebrána imunita a bylo umožněno jejich vyšetřování (irozhlas.cz, 2018).

⁷⁹ Andrej Babiš se oproti tomu před volbami jasně vymezil proti případné spolupráci s KSČM, SPD a TOP 09. (Idnes.cz, 2017c, Forum24.cz, 2017)

jasného vítězství ve volbách prezident Miloš Zeman 31. října 2017 pověřil Babiše jednáním o sestavení nové vlády bez toho, aby nejprve získala důvěru sněmovny. Nestandardní byl také příslib prezidenta jmenovat Babiše premiérem ihned po podání demise Sobotkovy vlády 20. listopadu i prohlášení, že pokud menšinová vláda nezíská v Poslanecké sněmovně důvěru, pověří Andreje Babiše jednáním o vládě i podruhé (ct24.cz, 2017a). Svou první vládu složenou z odborníků za hnutí ANO představil Babiš prezidentovi Zemanovi 28. listopadu 2017. Ten seznam přijal bez výhrad a 6. prosince jmenoval Babiše premiérem. Proti rozhodnutí jmenovat Babiše premiérem bez důvěry Poslanecké sněmovny se postavil Miroslav Kalousek za TOP 09, když představil svůj první návrh na spolupráci všech demokratických stran. Podle TOP 09 mohlo zabránit vzniku menšinové vlády v čele s Babišem zablokováním ustavující schůzce Poslanecké sněmovny tím, že nebude zvolen její předseda. „*Nebude-li totiž schůze ustavena a nebude zvolen předseda sněmovny, nemůže Sobotkova vláda podat demisi a nepodá-li Sobotkova vláda demisi, nemůže být předsedou vlády jmenován předseda Babiš, a tudíž nemůže sestavit menšinovou vládu,*“ prohlásil Kalousek pro ČT (ct24.cz, 2017c). Přestože TOP 09 plán přednesla všem stranám, s výjimkou ANO a KSČM, podporu pro svůj plán nenalezla. Iniciativa poslance Kalouska předznamenala vznik společného uskupení demokratických politických stran. Malé strany si uvědomovaly, že kroky prezidenta na podporu Babiše v roli premiéra zcela zablokovaly jejich možnost na prosazení svého programu v Poslanecké sněmovně. Vzhledem k roztržičnosti sil KDU-ČSL, TOP 09 a STAN se nedalo předpokládat, že by samostatně mohly dosáhnout na předsednické posty ve výborech a komisích. Cestou z nevýhodného postavení malých stran se ukázalo spojení s některou ze silnějších stran, která by s nimi při vyjednávání vystupovala jako samostatný subjekt.

Dne 15. listopadu 2017 oznámil svůj vznik Demokratický blok zaštiťující spolupráci čtyř demokratických stran ODS, KDU-ČSL, TOP 09 a STAN⁸⁰. Hlavním motivem pro spolupráci stran bylo dohodnutí společného postupu při ustanovování orgánů PSP ČR na počátku VIII. volebního období, s ambicemi na vytvoření jednotného opozičního subjektu

⁸⁰ Piráti nabízenou účast v Demokratickém bloku odmítli, protože dle vyjádření Ivana Bartoše nechtěli být řazeni do „skupiny přátel pana Babiše anebo přátel pana Kalouska či pana Fialy“ (idnes.cz, 2017d).

vůči chystané vládě Andreje Babiše. Projekt spojoval 48 poslanců, kteří dohromady získali podporu 27,61 % voličů. Politické kluby se zavázaly předložit společné kandidátní listiny pro ustanovení výborů podle zásady poměrného zastoupení. Demokratický blok požadoval obsazení dvou místopředsedů z navrhovaných pěti – jeden pro ODS, druhý pro KDU-ČSL,⁸¹ a současně se rozhodl, že nebude navrhovat Petra Fialu jako svého kandidáta na post předsedy Sněmovny (idnes.cz, 2017d).

Zúčastněné strany chtěli také získat předsednictví těchto výborů: Bezpečnostní výbor, Výbor pro obranu, Mandátový a imunitní výbor, Školský výbor, Ústavně právní výbor, Zahraniční výbor, Hospodářský výbor. A v neposlední řadě také předsednictví ve čtyřech komisích: Stálá komise pro kontrolu činnosti BIS, Stálá komise pro kontrolu činnosti vojenského zpravodajství, Stálá komise pro kontrolu použití odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu⁸², Stálá komise pro kontrolu činnosti FAU (Top09.cz, 2017a). Společný postup Demokratickému bloku při vyjednávání lze částečně považovat za úspěšný. Uskupení získalo předsednictví ve dvou z požadovaných výborů – Ústavně právní výboru (ODS) a Výboru pro obranu (ODS). Nad rámec požadovaných výborů získaly strany také předsednictví ve Výboru pro evropské záležitosti, kde se předsedou stal Ondřej Benešik za KDU-ČSL. Své zástupce Demokratický blok prosadil také do Stálé komise pro kontrolu činnosti BIS, kde se předsedou stal Pavel Belobrádek, Stálé komise pro kontrolu FAU (František Vácha za TOP 09), Stálé komise pro kontrolu činnosti Vojenského zpravodajství (Vít Rakušan za STAN), Stálé komise pro kontrolu poskytnutí údajů z centrální evidence účtů (Karel Krejza z ODS) a Stálé komise pro kontrolu činnosti Úřadu pro zahraniční styky a informace (Pavel Blažek z ODS).⁸³ Za neúspěch lze považovat pouze neprosazení svého kandidáta na post místopředsedy Poslanecké sněmovny. Přestože se Demokratický blok nikdy oficiálně nerozpadl, s ukončením ustavovacího procesu Poslanecké sněmovny dohoda naplnila svou podstatu. Další parlamentní spolupráce mezi stranami nadále pokračovala *ad hoc*.

⁸¹ Návrh ANO počítal s postem místopředsedy pouze pro ODS (idnes.cz, 2017d).

⁸² Tato Stálá komise nebyla zřízena (psp.cz, 2019).

⁸³ Demokratický blok byl v obsazování svých kandidátů na posty předsedů v komisích mimořádně úspěšný. Jeho zástupci získali pět předsednických postů z devíti možných (psp.cz, 2019).

Prvním příkladem pokračující spolupráce mezi politickými subjekty Demokratického bloku mohl být Zákon o státním rozpočtu pro rok 2018 schvalovaný 19. prosince 2017 projednávaný na čtvrté schůzi Poslanecké sněmovny. Při schvalování návrhu předloženém hnutím ANO se však ukázalo, že Demokratický blok není vázán jednotným hlasováním, neboť KDU-ČSL se rozhodla na návrh podpořit, poslanci za STAN se zdrželi a pouze zástupci ODS a TOP 09 hlasovali proti návrhu. Argumenty ODS, TOP 09 i STAN, proč s návrhem státního rozpočtu nesouhlasili lze označit za totožné a týkaly se plánovaného schodku 50 miliard korun v době ekonomického růstu (echo24.cz, 2017, novinky.cz, 2017a). Jan Farský za poslanecký klub STAN poděkoval za schválení podpory mateřským školám a navýšení částky určené do oblasti sociálních služeb, nicméně klub nesouhlasil s vysokým schodkem rozpočtu. Z tohoto důvodu se poslanci rozhodli zdržet hlasování. Jan Bartošek za KDU-ČSL zdůvodnil rozhodnutí strany podpořit návrh navýšením prostředků v oblasti sociálních služeb a jejich mezd, což je pro stranu z hlediska programu klíčové (Stenoprotokol PSP, 2017a). Důležitým poznatkem v tomto případě je, že KDU-ČSL se ještě jako vládní strana minulého období podílela na přípravě návrhu státního rozpočtu a podpora sociálních služeb byla klíčovým tématem volebního programu strany (kdu.cz, 2017a). Z hlediska policy-seeking by bylo iracionální návrh nepodpořit.

Následující schůze Poslanecké sněmovny se nesla nejen v duchu hlasování o důvěře menšinové vládě Andreje Babiše. Před otevřením debaty k hlasování o důvěře vládě předseda poslaneckého klubu KDU-ČSL Jan Bartošek podal procedurální návrh ke změně programu jednání. Návrh zněl, aby schůze byla přerušena, do projednání bodu vydání poslance Andreje Babiše a Jaroslava Faltýnka k trestnímu stíhání a zbavení imunity. Návrh předsedy Bartoška, který jednotně podpořili nejen všichni zástupci Demokratického bloku, ale také Piráti, však nezískal potřebný počet hlasů a přešlo se k jednání o jednání o vládě (Stenoprotokol PSP, 2017b). Po ukončení hodinu a půl trvající debaty proběhlo hlasování, prezentující na půdě Poslanecké sněmovny vzácnou shodu. Všech 78 poslanců za hnutí ANO hlasovalo pro vyslovení důvěry vládě a zbylých 117 poslanců napříč všemi politickými subjekty hlasovalo proti.⁸⁴ Výsledek hlasování dopadl podle očekávání, neboť všechny politické strany a hnutí se předem vyjádřili, že menšinový kabinet nepodpoří

⁸⁴ Hlasování o důvěře vlády se pět poslanců neúčastnilo.

(irozhlas.cz, 2018).

Následující schůze Poslanecké sněmovny se nesla nejen v duchu hlasování o důvěře menšinové vládě Andreje Babiše. Strany ODS, Piráti, TOP 09 a STAN před zahájením schůze na tiskových konferencích prohlásili, že prioritou dnešního jednání by měla být spíše otázka trestního stíhání předsedy vlády, než jednání o vládě samotné. Na úvod jednání vystoupil prezident Miloš Zeman s projevem na podporu premiéra Babiše, ve kterém potvrdil, že pokud vláda podporu nezíská, pověří jej opět sestavením vlády. Podle rozvrhu schůze měla Poslanecká po odchodu prezidenta přejít rovnou k otevření debaty k hlasování o důvěře vládě. Předseda poslaneckého klubu KDU-ČSL Jan Bartošek ale podal procedurální návrh ke změně programu jednání. Návrh zněl, aby schůze byla přerušena, do projednání bodu vydání poslance Andreje Babiše a Jaroslava Faltýnka k trestnímu stíhání a zbavení imunity. Návrh předsedy Bartoška, který jednotně podpořili nejen všichni zástupci Demokratického bloku ale také Piráti, získal pouze 58 hlasů ze 180 přítomných. Návrh na zařazení bodu do programu nebyl schválen a Sněmovna přešla k jednání o jednání o vládě (Stenoprotokol PSP, 2018a). Po ukončení hodinu a půl trvající debaty proběhlo hlasování, představující shodu na půdě Poslanecké sněmovny. Všech 78 poslanců za hnutí ANO hlasovalo pro vyslovení důvěry vládě a zbylých 117 poslanců napříč všemi politickými subjekty hlasovalo proti.⁸⁵ Výsledek hlasování dopadl podle očekávání, neboť všechny politické strany a hnutí se předem vyjádřili, že menšinový kabinet nepodpoří (irozhlas.cz, 2018).

Po prvním neúspěšném pokusu o sestavení vlády zahájil premiér v demisi další kolo vyjednávání poslaneckými kluby. K jednání o sestavení vlády se opět kladně stavěly SPD a KŠČM, výměnou za prosazení části svých volebních programů. Hrozba vzniku vlády s podporou extrémistickými stranami na nějakou dobu narušila společný postup Demokratického bloku. Občanští demokraté přistoupili k jednání o vládě skepticky: „*Poslechnusi Andreje Babiše, postoj ODS je jasný a srozumitelný. Vyjednávání pana premiéra v demisi naopak vůbec jasné a srozumitelné není,*“ uvedl předseda strany Petr Fiala před samotným jednáním. Dal tak jasně na srozuměnou, že postoje ODS

⁸⁵ Hlasování o důvěře vládě se pět poslanců neúčastnilo.

zůstávají vůči osobě Andreje Babiše neměnné. Vyjednávání také znesnadňoval postoj hnutí ANO k návrhům ODS na půdě Poslanecké sněmovny. Zatímco poslanecké návrhy druhé nejsilnější strany v Poslanecké sněmovně poslanci za hnutí ANO nepodpořili, návrhy KSČM a SPD postupují v legislativním procesu dále (ihned.cz, 2018a). Poněkud vstřícněji k jednání s vítězem voleb přistupovali zástupci hnutí STAN, kteří připustili možnou podporu vlády i za účasti trestně stíhaného premiéra, pokud by to zabránilo vládě opírající se o hlasy extrémních stran jako SPD nebo KSČM (Echo24.cz, 2018, Novinky.cz, 2018b). Po společném jednání ODS, KDU-ČSL a STAN o dalším postupu při jednání o vládě, které proběhlo 13. února 2018, již všechny strany vystupovaly opět jednotně.⁸⁶ Názorový obrat proběhl také ve vnitřně nejednotné ČSSD. Strana, která před volbami odmítla jít do vlády s Andrejem Babišem (Ct24.cz, 2017b), se nově dostala do situace, kdy i přes svůj volební propad měla šanci získat ve vládě silné postavení. Vnitřní názorový rozpor uvnitř strany se vedení ČSSD rozhodlo vyřešit závazným vnitrostranickým referendem, ve kterém měli členové strany rozhodnout o dalším postupu. Ochotu ČSSD vyjednat o vládě podporované komunisty strany Demokratického bloku tvrdě zkritizovali a po zveřejnění programového prohlášení vlády vydaly jednotné odsuzující stanovisko. Kritika se snesla především na obecnou formulaci dokumentu, která dle Petra Fialy kombinuje nefungující levicová řešení s populistickými frázemi, které jen dále zatíží byrokratický aparát. Za problematické strany považují také to, že prohlášení neobsahuje podmínky, které si vyjednala KSČM výměnou za svou toleranci (idnes.cz, 2018c). I přes protesty demokratických stran i voličů⁸⁷ si 15. června 2018 strana odhlasovala účast ve vládě s hnutím ANO tolerovanou KSČM. Referenda o vstupu do vlády se účastnilo 64,74 % členů strany, z nichž se 58,53 % vyjádřilo pro účast ve vládě (Ihned.cz, 2018b). ČSSD, tak s nejhorsím ziskem ve svých dějinách 7,27 % hlasů a 15 mandátů získala pět ministerských křesel ve vládě.⁸⁸ Druhé jednání o důvěře vládě proběhlo na mimořádné 17. schůzi

⁸⁶ Z veškerých jednání o podobě druhé vlády byla vyloučena TOP 09, jejíž postoj vůči hnutí ANO i jeho předsedovi zůstalo neměnné (top09.cz, 2018).

⁸⁷ Proti účasti KSČM ve vládě i trestně stíhanému premiérovi se pořádala na jaře roku 2018 po celé republice řada demonstrací. Spolek Milion chviliek pro demokracii založil petici Za slušného premiéra a slušnou vládu, která v době hlasování důvěře měla již 254 tisíc podpisů (ihned.cz, 2018c).

⁸⁸ Na základě vyjednávání s hnutím ANO získala ČSSD ministerstvo vnitra, ministerstvo zahraničních věcí, ministerstvo práce a sociálních věcí, ministerstvo zemědělství a ministerstvo kultury (vláda.cz, 2019).

Poslanecké sněmovny zahájené 11. července 2018. Jednání se především díky projevům zástupců opozičních stran protáhla dlouho do noci a k samotnému hlasování o důvěře se poslanci dostali až po půlnoci 12. července 2018. Ze 196 poslanců a poslankyň hlasovalo pro důvěru vládě 105 přítomných, proti návrhu 91 (Stenoprotokol PSP, 2018b).

S uzavřením koaliční smlouvy mezi hnutím ANO a ČSSD za podpory KSČM došlo v Poslanecké sněmovně k výrazné změně v rovnováze sil. Přestože obě levicové strany utrpěly ve volbách tvrdou porážku, díky neochotě ostatních politických subjektů slevit ze svých programů, získaly ve vládě silný vliv. Oproti tomu nástroje opozičních demokratických subjektů proti vládě zůstaly velmi omezené. Aféry kolem stávajícího premiéra Babiše přesto přiměly opozici již dvakrát vyvolat hlasování o nedůvěře vládě, která měla naději na úspěch. První návrh na vyslovení nedůvěry vládě Poslanecká sněmovna projednávala na mimořádné schůzi 23. listopadu 2018. Všechny opoziční strany včetně SPD vyzvaly premiéra k rezignaci poté, co byla odvysílána investigativní reportáž Televize Seznam v kauze Čapí hnízdo.⁸⁹ Pro vyslovení nedůvěry hlasovalo všech 92 poslanců za ODS, Piráty, SPD, KDU-ČSL, TOP 09 i STAN (Novinky.cz, 2018b). Babišův kabinet podpořilo 90 poslanců za ANO a KSČM a třináct přítomných poslanců za ČSSD před hlasováním opustilo dále. Přestože hlasy opozice převládly nad vládou, návrh nezískal potřebných 101 hlasů a vláda hlasování o nedůvěře ustála. (Ct24.cz, 2018)

Druhému hlasování o nedůvěře současná koalice čelila v polovině června roku 2019 poté, co Evropská komise zveřejnila předběžné zprávy z auditu, který nechala provést kvůli podezření ze střetu zájmů premiéra Andreje Babiše. Oproti předchozímu hlasování o nedůvěře už opozice nebyla jednotná, ale odstoupení premiéra požadovali pouze ODS, Piráti, KDU-ČSL, TOP 09 a STAN. V souvislosti s hlasováním o nedůvěře vydaly strany společné prohlášení, ve kterém konstatují, že: „*politické strany ČSSD, SPD a KSČM přebírají plnou politickou odpovědnost za střet zájmů předsedy vlády, za finanční škody pro české daňové poplatníky a za reputační škody pro český stát*“ (ods.cz, 2019). Hlasování o nedůvěře bylo předmětem mimořádné 32. schůze Poslanecké sněmovny, která

⁸⁹ Dne 12. listopadu 2018 odvysílala Televize Seznam reportáž, ve které syn Andreje Babiše prohlašuje, že byl proti své vůli držen na Krymu, aby nemohl vypovídat v kauze Čapí hnízdo proti svému otci. (Seznamzpravy.cz, 2018)

se protáhla až do ranních hodin následujícího dne. Pro vyslovení nedůvěry vládě, stejně jako v listopadu Předěšlého roku hlasovali všichni přítomní poslanci za ODS, Piráty, SPD, KDU-ČSL, TOP 09, STAN a také dva bývalí členové ODS, což tentokrát představovalo 85 platných hlasů.⁹⁰ Pro udržení vlády se vyjádřili všichni poslanci ANO a ČSSD, komunisté se tentokrát hlasování zdrželi (Stenoprotokol PSP, 2019).

Jak vidíme na minulých snahách o vyjádření nedůvěry vládě, vliv malých stran, ale i celé opozice na rozhodování o aktuálních otázkách nebyl po volbách na podzim roku 2017 příliš silný. I přes omezené šance na prosazení vlastního politického programu však opoziční strany zůstávaly jednotné, což se paradoxně nedalo říci o vládní koalici, která nebyla jednotná ani při hlasování o vyjádření nedůvěry vládě. KDU-ČSL, TOP 09 a STAN fungují společně se silnější ODS a příležitostně také Piráty a SPD jako konstruktivní opozice, což dokazuje nejen jednota při obou hlasování o nedůvěře vládě. V prosinci 2018 ODS, Piráti, lidovci, TOP 09 a STAN neúspěšně navrhovali vytvořit sněmovní vyšetřovací komisi, která by hodnotila vliv cizích autoritativních režimů na Česko. Tento požadavek strany vznesly na základě zveřejnění výroční zprávy BIS a Vojenského zpravodajství, které upozornily na sílící špiónážní aktivity v zemi ze strany Číny a Ruska (Ct24.cz, 2018b).

V neposlední řadě je potřeba zmínit také posílenou spolupráci mezi KDU-ČSL, TOP 09 a STAN mimo dolní komoru Parlamentu. Na senátní úrovni můžeme pozorovat společný postup především v otázce ústavní žaloby Senátu proti prezidentu republiky Miloši Zemanovi, která vznikla z iniciativy předsedy Klubu pro liberální demokracii - Senátor 21 Václava Lásky. K žalobě se postupně připojilo dalších 38 senátorů především ze senátních klubů KDU-ČSL, ODS, STAN a TOP 09, s jejichž podporou návrh prošel do Poslanecké sněmovny (Ct24.cz, 2019, Zalobaneprezidenta.cz, 2019). Strany také od roku 2018 spojují své síly pro senátní volby a navrhují společné kandidáty, jako tomu bylo například u Jiřího Drahoše (STAN, KDU-ČSL, TOP 09 a SZ), Mikuláše Beka (STAN, TOP 09, SZ a ODS), Jiřího Růžičky (STAN a TOP 09) a Tomáše Czernina (STAN a TOP 09) (Starostove-nezavisli.cz, 2019). Jak ukázaly volby do Evropského parlamentu, spolupráce mezi malými stranami funguje také mimo Poslaneckou sněmovnu a Senát. Hnutí STAN

⁹⁰ Václav Klaus mladší a Zuzana Majerová Zahradníková v Poslanecké sněmovny vystupují jako nezařazené subjekty, oba jsou však členy nově vzniklé strany. (Volimtrikoloru.cz, 2019)

vytvořilo s TOP 09 koalici 17 politických subjektů, které ve volbách do Evropského parlamentu v květnu 2019 získaly 11,65 % hlasů, což jim vyneslo čtvrté místo ve volbách a 3 mandáty z 21 možných. (volby.cz, 2019d). Jak TOP 09, tak STAN také nevyloučili možnou spolupráci pro příští parlamentní volby, nezbytná však bude jak podpora členské základy obou subjektů, tak úspěch spolupráce na regionální úrovni (Ct24.cz, 2019b).

Závěr

Fenomén malých politických stran má v českém stranickém prostředí dlouhou historii sahající až k počátkům první Československé republiky, kdy se dařilo prosazovat v rámci koaličních vlád Československé straně (národně) socialistické a především Československé straně lidové. ČSL se díky umístění ve středu politického spektra a širokému koaličnímu potenciálu stala nepostradatelným partnerem téměř všech koaličních vlád za První republiky. Se vznikem samostatné České republiky se především díky zavedení volební klauzule počet malých stran v Poslanecké sněmovně snížil, čímž se zvedl jejich koaliční a vyděračský potenciál. Poprvé využití vyděračského potenciálu pozorujeme v období po volbách v roce 1996. KDU-ČSL a ODA si společným postupem při vyjednávání se 14,5 % hlasů a 31 mandáty vyjednaly stejný počet vládních křesel jako vítězná ODS. S třetím volebním obdobím ve znamení opoziční smlouvy postavení malých stran na půdě Poslanecké sněmovny výrazně oslabilo. Menším stranám se však podařilo najít cestu k prosazení svých zájmů především mimo Dolní sněmovnu parlamentu. S ohledem na minimální vliv, který stranám zůstal po podpisu opoziční smlouvy se strany KDU-ČSL, US, ODA a DEU rozhodly po celé volební období vystupovat jednotně pod Čtyřkoalice. Tento krok jim přinesl vítězství v senátních volbách a možnost částečně omezit politiku stran opoziční smlouvy. Pravděpodobně nejúspěšnějším obdobím pro malé strany z hlediska koaličního vyjednávání byly volby v letech 2002 a 2006. S ohledem na rozložení politických sil se malé strany staly pro utváření koalic nezbytné. V těchto letech nejen, že mohly lépe prosazovat své programové požadavky, také získávaly nepoměrně více politických křesel, než jim náleželo. Následující volby v roce 2010 se nesly spíše ve znamení větších stran, nejmenšího volebního výsledky dosáhly Věci veřejné, které také překonaly 10% hranici stanovenou pro malé strany v této práci. S volbami v roce 2013 se do Poslanecké sněmovny po třech letech vrátil tradiční koaliční partner velkých stran – KDU-ČSL, kterému se podařilo ve vládě díky vyděračskému potenciálu a dohodě s ANO vyjednat obstojnou pozici.

Postavení malých stran po volbách v roce 2017 bylo oproti předchozím volebním obdobím poměrně nestandardní. Nejen, že se do Poslanecké sněmovny dostal nezvykle vysoký počet malých stran, ale koaliční vyjednávání určovalo jediné téma a to, postava trestně stíhaného kandidáta na premiéra. V tomto bodě všechny politické subjekty již před volbami shodně prohlásily, že spolupráce s Andrejem Babišem nebude možná, pokud se neprokáže jeho nevina v kauze dotačních podvodů. Cílem této práce bylo zmapování povolebního vyjednávání malých stran a odhalení strategií, které využívají k prosazení svého volebního programu. Odpověď na tuto otázku souvisí také s navazující druhou výzkumnou otázkou, která se pokouší ověřit, zda mají malé strany na úrovni Poslanecké sněmovny tendenci kooperovat nebo jsou jejich zájmy protichůdné. V neposlední řadě se práce zabývala také otázkou postoje jednotlivých politických subjektů k vládním postům z hlediska motivace k vládnutí.

Z dostupných dat bylo vyzkoumáno, že pro malé politické strany není prioritou získání vládních křesel za cenu svolení ze svých předvolebních slibů a zrazení důvěry voličů. Hnutí ANO představované Andrejem Babišem vyzvalo KDU-ČSL i STAN dvakrát k jednání o vládě. Ta však ve všech případech ztroskotala na neústupnosti menších stran porušit svůj závazek vůči voličům a vládnout s trestně stíhaným premiérem⁹¹. Všechny zkoumané strany tak prokázaly, že strategie *office seeking*, tedy získání postů ve vládě, pro ně není rozhodující. Otázkou však zůstává, nakolik se jim bez vládních postů daří prosazovat svůj politický program za stávajícího rozložení moci. Z vyjádření stran vyplývá, že určujícím faktorem pro rozhodování o (ne)vstupu do vlády byla důvěra voličů, kteří malým stranám svěřili své hlasy a neochota tuto důvěru zradit. Odhalili jsme tak poměrně vzácný případ, kdy se strany uchýlili k *vote seeking* strategii s nadějí na podporu stávajících voličů v dalších parlamentních volbách. Zajímavý je také případ KSČM, která svým voličům dokázala, že hlavní prioritou zůstalo plnění programu (*policy seeking*) bez ohledu na dosažení svých kandidátů do ministerských křesel. Oproti tomu účast ČSSD na vládě představuje typický příklad úspěšné *office seeking* strategie, kdy strana získala vzhledem ke svému neúspěchu ve volbách nadprůměrný počet vládních křesel. Strany ČSSD a

⁹¹ V případě jednání ANO a TOP 09 proběhla vzhledem k vzájemným antipatiím a zásadním programovým rozdílům mezi stranami pouze jedna formální schůzka krátce po volbách.

KSČM však z hlediska dlouhodobého fungování ve stranickém systému nelze považovat za malé strany, nebyl jim proto v práci věnován prostor.

Z hlediska teorie koalic malé strany po parlamentních volbách potvrdily Strömův předpoklad, že *office seeking* není vždy žádoucí strategií. Politické subjekty STAN, TOP 09 a KDU-ČSL při rozhodování o účasti ve vládě nejsou ovlivňovány pouze teorií racionální volby, ale berou v potaz také časové hledisko svých rozhodnutí. V případě, že by vstoupily do vlády s trestně stíhaným Andrejem Babišem a porušily tak předvolební slib, mohly by zaznamenat propad voličské podpory v následujících volbách, který si obzvláště malé strany nemohou dovolit. Paradoxně tak nastala situace, kdy odmítnutí účasti ve vládě a přijetí role konstruktivní opozice lze vyhodnotit jako racionálnější řešení, než prosazování svého programu ve vládě.

Poté co malé strany ještě před prvním hlasování o důvěře vlády upustily od strategie *office seeking* byl z iniciativy Jana Farského a Miroslava Kalouska vytvořen Demokratický blok zaštiťující nejen spolupráci tří nejmenších poslaneckých klubů, ale také ODS, která skončila ve volbách na druhém místě. Cílem Demokratického bloku bylo zastřešit čtyři politické subjekty, které by vystupovaly společně při ustavování orgánů Poslanecké sněmovny ČR na počátku volebního období a vytvoření jednotného opozičního subjektu při jednání s chystanou vládou Andreje Babiše. Zúčastněné strany díky společnému postupu získaly předsednictví ve třech výborech a pěti komisích, což bylo považováno za úspěch. Přestože ustavením orgánů Poslanecké sněmovny byl smysl Demokratického bloku naplněn, veškerá další spolupráce malých stran na půdě dolní komory Parlamentu i nadále pokračovala pod záštitou ODS. Nejvýznamnějšími opoziční kroky vůči druhé vládě Andreje Babiše však semknuly i nejen Demokratický blok, ale také zbývající opoziční strany – Piráty a SPD. Již v listopadu roku 2018, tak byla poprvé ověřena hypotéza, že KDU-ČSL, TOP 09 a STAN ve snaze podílet se na moci a prosadit své návrhy budou vytvářet krátkodobá koaliční partnerství s většími stranami, které jsou jim ideově vzdáleny. Prohloubení spolupráce mezi stranami i za hranice dolní komory Parlamentu. V Senátu je nejlépe viditelná spolupráce Pirátů, KDU-ČSL, ODS, STAN a TOP 09 ve věci ústavní žaloby na prezidenta republiky Miloše Zemana. V roce 2018 především TOP 09 a STAN navázaly na svou předchozí na regionální úrovni při sestavování společných kandidátních

listin v některých krajích a především společnou kandidaturou ve volbách do Evropského parlamentu. Podobně jako v roce 1998 Čtyřkoalice i tentokrát malé poslanecké kluby našly cestu, jak skrze spolupráci prosazovat své zájmy, což jim napomohlo k tomu, aby se staly konstruktivní opozicí, která, pokud zůstane jednotná, má šanci na úspěch v příštích volbách do Poslanecké sněmovny.

Summary

The position of small parties after the elections in 2017 was relatively non-standard compared to previous election periods. An unusually large number of small parties got into the Chamber of Deputies, but the coalition negotiation was determined by a single topic - the figure of the prosecuted prime minister. At this point, all the political players had already agreed before the election that cooperation with Andrej Babiš would not be possible unless his innocence was proven in the case of subsidy fraud. The aim of this work was to map the post-election negotiations of small parties and to reveal the strategies they use to push through their election program. The answer to this question is also related to the following second research question, which verifies whether small parties at the level of the Chamber of Deputies tend to cooperate or their interests are contradictory. Last but not least, the work also dealt with the issue of attitudes of individual political entities to government positions in terms of motivation to govern.

From the available data, it was examined that for small political parties the priority is not to gain government seats, but to keep election promises and voter confidence. The ANO movement represented by Andrej Babiš called KDU-ČSL and STAN twice to talk about the government. However, it failed in all cases on the insubstantiality of smaller parties to violate its commitment to voters and rule with the prosecuted prime minister. All the parties surveyed thus proved that the office seeking strategy, ie gaining positions in the government, is not decisive for them. The parties' observations show that the decisive factor in deciding whether to join the government was the confidence of voters who gave their votes to small parties and their unwillingness to betray that confidence. This has revealed a relatively rare case where the parties resorted to a vote seeking strategy with the hope of supporting existing voters in the next parliamentary elections.

After the small parties dropped the office seeking strategy before the first vote on government confidence, a Democratic bloc was created on the initiative of Jan Farský and Miroslav Kalousek, backing not only the cooperation of the three smallest parliamentary clubs, but also the ODS. The aim of the Democratic Bloc was to cover four political entities that would act together in establishing the bodies of the Chamber of Deputies of the Czech Republic at the beginning of the parliamentary term and creating a single opposition entity in negotiations with the forthcoming Andrej Babiš government. However, the most significant opposition steps to the second government of Andrej Babiš united not only the Democratic Bloc, but also the remaining opposition parties - the Piráti and the SPD. Already in November 2018, it was first verified the hypothesis that KDU-ČSL, TOP 09 and STAN in an effort to participate in power and enforce their proposals will create short-term coalition partnerships with larger parties that are ideologically distant from them.

Seznam zkratek

BIS – Bezpečnostní informační služba České republiky

ČSL – Československá strana lidová

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

ČT – Česká televize

DEU – Demokratická unie

EU – Evropská unie

FAU – Finanční analytický úřad

HOS – Hnutí za občanskou svobodu

HSD-SMS - Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko

KDS – Křesťanskodemokratická strana

KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

LDS – Liberálně demokratická strana

LIDEM – Liberální demokracie

NATO – Severoatlantická aliance (North Atlantic Treaty Organization)

ODA – Občanská demokratická unie

ODS – Občanská demokratická strana

OF – Občanské fórum

SPR-RSČ – Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa Miroslava Sládka

SPD – Svoboda a přímá demokracie

STAN – Starostové a nezávislí

SZ – Strana zelených

US – Unie svobody – Demokratická unie

Použitá literatura

ALMOND, Gabriel Abraham, 1989. *The civic culture: political attitudes and democracy in five nations / Gabriel A. Almond, Sidney Verba*. ISBN 0803935587.

ARON, Raymond, 1993. *Demokracie a totalitarismus*. 2. vyd. Brno: Atlantis. ISBN 80-7108-064-0.

AXELROD, Robert, 1967. Conflict of Interest: An Axiomatic Approach. *The Journal of Conflict Resolution* [online]. **11**(1), 87-99 [cit. 2019-07-12]. ISSN 00220027.

AXELROD, Robert M., [1970]. *Conflict of interest: a theory of divergent goals with applications to politics*. Chicago: Markham Pub. Co. ISBN 9780841030206.

BALÍK, Stanislav, 2008. *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností: koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994-2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK). Politologická řada. ISBN 978-80-7325-144-4.

BALÍK, Stanislav a Vlastimil HAVLÍK, 2011. *Koaliční vládnutí ve střední Evropě (1990-2010)*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav. Monografie. ISBN 978-80-210-5537-7.

BENEŠ, Edvard, 2013. *Funkce politických stran / Edvard Beneš ; k vydání připravila Věra Olivová*. ISBN 9788086107486.

BUDGE, Ian a Hans KEMAN, 1990. *Parties and democracy: coalition formation and government functioning in twenty states*. Oxford: Oxford University Press. Comparative European politics. ISBN 0-19-827925-6.

CABADA, Ladislav, 2006. *Koalice a koaliční vztahy České republiky v evropském kontextu*. Plzeň: Čeněk. ISBN 80-7380-004-7.

CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT, 2007. *Úvod do studia politické vědy*. 2007. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN isbn978-80-7380-076-5.

ČERNÝ, Ondřej, 2006. Koaliční vládnutí v České republice ve volebním období 2002-2006: Mýty a skutečné koalice v Poslanecké sněmovně. In: CABADA, Ladislav. *Koalice a koaliční vztahy České republiky v evropském kontextu*. Plzeň: Čeněk, s. 84-108. ISBN 80-7380-004-7.

DOWNS, Anthony, c1957. *An economic theory of democracy*. New York: Harper Collins. ISBN 0-06-041750-1.

DUVERGER, Maurice, 2016. *Politické strany*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. Politeia. ISBN 978-80-246-2568-3.

FIALA, Petr a Vít HLOUŠEK, 2003. Stranický systém České republiky. In: HERBUT, Ryszard a Petr FIALA. *Středoevropské systémy politických stran: Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko*. Brno: Masarykova univerzita, s. 13-54. ISBN 80-210-3091-7.

FIALA, Petr a Maxmilián STRMISKA, 2009. *Teorie politických stran*. Dotisk [i.e. 2. vyd.]. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal. Vědecké studie (Barrister & Principal). ISBN 978-80-87029-71-8.

HAVLÍK, Vlastimil, 2010. Politické strany a jejich systém v letech 2006-2010. In: BALÍK, Stanislav. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), s. 11-38. ISBN 978-80-7325-224-3.

HAVLÍK, Vlastimil, 2011. Česká republika. In: BALÍK, Stanislav a Vlastimil HAVLÍK. *Koaliční vládnutí ve střední Evropě (1990-2010)*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, s. 39-90. ISBN 978-80-210-5537-7.

KLICPEROVÁ-BAKER, Martina, 2007. *Demokratická kultura v České republice: občanská kultura, étos a vlastenectví ze srovnávacího pohledu / Martina Klicperová-Baker ... [et al.]*. ISBN 9788020014337.

KLOKOČKA, Vladimír, 2006. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie) / Vladimír Klokočka*. ISBN 8072016067.

KOLÁŘ, Petr, Jindřiška SYLLOVÁ, Jiří GEORGIEV a Štěpán PECHÁČEK, 2013. *Parlament České republiky*. 3. prepracované a aktualizované vydání. Praha: Leges, 512 s. ISBN 9788087576953.

LA PALOMBARA, Joseph a Myron WEINER, 2015. *Political Parties and Political Development. (SPD-6)*. **00006**. ISBN 9780691021638.

LEISERSON, M., 1968. Factions and Coalitions in One-Party Japan: An Interpretation Based on the Theory of Games. *American Political Science Review* [online]. **62**(3), 770 - 787 [cit. 2019-07-12]. DOI: 10.2307/1953429. ISSN 15375943.

LIJPHART, Arend, 2012. *Patterns of democracy: government forms and performance in thirty-six countries / Arend Lijphart*. ISBN 9780300189124.

LIJPHART, Arend, 1984. *Democracies: patterns of majoritarian and consensus government in twenty-one countries*. New Haven: Yale University Press. ISBN 0-300-03182-3.

NOSÁL, Igor, 2004. Zrození české postkomunistické politické kultury. In: *Politická kultura: antropologie, sociologie, politologie*.

NOVÁK, Miroslav, 1997. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-22-2.

NOVÁK, Miroslav a Tomáš LEBEDA, 2004. *Volební a stranické systémy: ČR v mezinárodním srovnání*. Plzeň: Aleš Čeněk. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86473-88-0.

PECKA, Emanuel, 2000. *Politická kultura v ČR*. Praha: Vysoká škola ekonomická. ISBN 80-245-0017-5.

RIKER, William H., 1984. *The theory of political coalitions / by William H. Riker*. ISBN 0313242992.

ŘÍCHOVÁ, Blanka, 2002. *Úvod do současné politologie: [srovnávací analýza demokratických politických systémů]*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-628-4.

ŘÍCHOVÁ, Blanka, 2000. *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0742-9.

SARTORI, Giovanni, 2005. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu* [online]. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK) [cit. 2019-07-16]. Klasikové společenských věd. ISBN 80-7325-062-4. Dostupné z: <http://alephuk.cuni.cz/CKIS-28.html>

SCHOFIELD, Norman, 1991. *Multiparty government: the politics of coalition in Europe*. Oxford: Oxford University Press. Comparative European politics. ISBN 0-19-827293-6.

SCHUMPETER, Joseph Alois, 2004. *Kapitalismus, socialismus a demokracie* [online]. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury [cit. 2019-07-14]. Klasikové společenských věd. ISBN 80-7325-044-6. Dostupné z: <http://alephuk.cuni.cz/CKIS-28.html>

SKOVAJSA, Marek, 2010. *Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice* [online]. Praha: Portál [cit. 2019-07-16]. ISBN 978-80-7367-681-0. Dostupné z: <http://sfx.is.cuni.cz/sfxlcl3?sid=shorturl&isbn=80-7367-681-8>

SMITH, Gordon, 1972. *Politics in Western Europe. A Comparative Analysis*. London: Heinemann Educational Books. ISBN 0-435-83786-9.

STRØM, Kaare, 1990a. A Behavioral Theory of Competitive Political Parties. *American Journal of Political Science* [online]. **34**(2), 565-598 [cit. 2019-06-26]. DOI: 10.2307/2111461. ISSN 00925853.

STRØM, Kaare, 1990b. *Minority government and majority rule*. Cambridge: Cambridge University Press. Studies in rationality and social change. ISBN 978-0-521-06472-9.

SWAAN, A. de, 1973. *Coalition theories and cabinet formations: A study of formal*

theories of coalition formation applied to nine European parliaments after 1918. New York: Elsevier Scientific Pub. Co. ISBN 0-444-41144-5.

ŠVEC, Kamil, 2010. Analýza voleb do krajských zastupitelstev v roce 2008 v kontextu teorie koalic a srovnání s volbami v roce 2000 a 2004. *Acta Politologica* [online]. 2(2), 186-204 [cit. 2019-06-22]. ISSN 1803-8220. Dostupné z: <https://acpo.vedeckecasopisy.cz/publicFiles/00076.pdf>

VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA, 2011. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 3., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-893-7.

WINTR, Jan, 2010. *Česká parlamentní kultura*. Praha: Auditorium. ISBN 978-80-87284-13-1.

Select Works of Edmund Burke: Thoughts on the Cause of the Present Discontents and The Two Speeches on America, 2014. 00001. ISBN 9780865971639.

Webové stránky

Aktualne.cz: Gazdík předčasně končí jako šéf Starostů. Chce to nový elán, vysvětluje, 2018. *Aktuálně.cz* [online]. [cit. 2019-04-26]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/petr-gazdik-konci-jako-sef-starostu-nahradihostar~1cfab85efe1611e898daac1f6b220ee8/>

Aktualne.cz: Razie na mocné [online], 2019. [cit. 2019-07-25]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/domaci/razie-na-mocne-2013/r~i:wiki:3806/>

Ceskapozice.lidovky.cz: TOP 09 a Starostové budou v krajských volbách kandidovat zvlášť [online], 2013. [cit. 2019-04-28]. Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/tema/top-09-a-starostove-budou-v-krajskych-volbach-kandidovat-zvlast.A130418_220322_pozice_116339

Ct24.cz: TOP 09 a Starostové ukončí spolupráci, Gazdík má odejít z vedení sněmovny [online], 2016a. [cit. 2019-04-29]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1952940-top-09-a-starostove-ukonci-spolupraci-gazdik-ma-odejit-z-vedeni-snemovny>

Ct24.cz: Senát schválil návrh ústavní žaloby na prezidenta Zemana [online], 2019a. [cit. 2019-07-28]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2878169-senat-schvalil-navrh-ustavni-zaloby-na-prezidenta-zemana>

Ct24.cz: Starostové odmítli, aby Gazdík rezignoval na místopředsedu sněmovny [online], 2016b. In: . [cit. 2019-04-29]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1954496-starostove-odmitli-aby-gazdik-rezignoval-na-mistopredsedu-snemovny>

Ct24.cz: Lidovci a Starostové jednájí o společném bloku pro sněmovní volby, 2016c. *Česká televize* [online]. 4.12.2016 [cit. 2019-04-29]. Dostupné z: <https://>

ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1972999-lidovci-a-starostove-jednaji-o-spolecnem-bloku-pro-snemovni-volby

Ct24.cz: Vláda ustála hlasování o nedůvěře. „Grilování“ trvalo sedm hodin [online], 2018a. [cit. 2019-07-20]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2659865-vlada-ustala-hlasovani-o-neduvere-grilovani-trvalo-sedm-hodin>

Ct24.cz: Povolební počty: Bez ANO koalice nevznikne, strany ale odmítají stíhaného Babiše [online], 2017b. [cit. 2019-07-12]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2280916-povolebni-pocty-bez-ano-koalice-nevznikne-strany-ale-odmitaji-stihaneho-babise>

Ct24.cz: Opozice požaduje vyšetřovací komisi k silicím špionážním aktivitám Číny a Ruska [online], 2018b. [cit. 2019-07-22]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2670203-opozice-pozaduje-vysetrovaci-komisi-k-silicim-spionaznim-aktivitam-ciny-a-ruska>

Ct24.cz: Slučování pravicových stran se nechystá. Spolupracovat ale chtějí třeba v krajských volbách [online], 2019b. [cit. 2019-07-28]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2827439-slucovani-pravicovych-stran-se-nechysta-spolupracovat-ale-chteji-treba-v-krajskych>

Ct24.cz: Prezident pověřil Babiše jednáním o sestavení vlády. Důvěru sněmovny nepožaduje [online], 2017a. [cit. 2019-07-05]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2289292-babis-zamiri-do-lan-pro-povereni-zemanovi-predstavi-obrysy-mensinove-vlady>

Ct24.cz: „Nebude-li totiž schůze ustavena a nebude zvolen předseda sněmovny, nemůže Sobotkova vláda podat demisi a nepodá-li Sobotkova vláda demisi, nemůže být předsedou vlády jmenován předseda Babiš, a tudíž nemůže sestavit menšinovou vládu,“ [online], 2017c. [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2289520-fiala-podil-obcanskych-demokratu-na-mensinove-vlade-je-absurdni>

Cvvm.soc.cas.cz: Důvěra k vybraným institucím veřejného života – březen 2019 [online], 2019. [cit. 2019-05-27]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4893/f9/po190328.pdf

Cvvm.soc.cas.cz: Důvěra vrcholným politikům [online], 2011. [cit. 2019-07-27]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/institute-a-politici/1620-duvera-vrcholnym-politikum5>

Cvvm.soc.cas.cz: Stranické preference a volební model v červnu 2009 [online], 2009. [cit. 2019-04-29]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a704/f9/100931s_pv90625.pdf

Czso.cz: Výsledky voleb do ústavodárného Národního shromáždění v roce 1946 na území České republiky [online], 2019d. [cit. 2019-04-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/>

documents/10180/20536128/422008k018.pdf/0e71fa93-c8e0-479a-9644-11d34f80f014?version=1.0

Czso.cz: Výsledky voleb v Československu [online], 2019a. Český statistický úřad [cit. 2019-06-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536128/422008k03.pdf/8a05c66b-c633-4e2a-a9a4-622838993b2c?version=1.0>

Czso.cz: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v letech 1996 až 2006. [online], 2019c. [cit. 2019-06-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536128/422008k026.pdf/0682d28f-ed7f-4f2e-ad19-9942c25e889f?version=1.0>

Czso.cz: Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v letech 1990 až 1992. [online], 2019b. Praha [cit. 2019-06-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536128/422008k025.pdf/52f276b7-dfc4-4670-a059-acca786b1978?version=1.0>

Denik.cz: LIDEM zůstává ve vládě, zrušila usnesení o odchodu ministrů Zdroj: https://www.denik.cz/z_domova/peake-je-proti-odchodu-lidem-z-vlady-20130108.html [online], 2013. [cit. 2019-06-25]. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/peake-je-proti-odchodu-lidem-z-vlady-20130108.html

Dotaceu.cz: Metodika Konceptu inteligentních měst [online], 2015. [cit. 2019-07-27]. Dostupné z: https://www.dotaceu.cz/getmedia/9c597c78-8651-43a8-8d94-bc9f19da74c5/TB930MMR001_Metodika-konceptu-Inteligentnich-mest-2015.pdf

Echo24.cz: Poprvé od roku 1989. Rýsuje se vláda s přímou podporou komunistů [online], 2018. [cit. 2019-07-15]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/SJ7Xk/poprvé-od-roku-1989-rysuje-se-vlada-s-primou-podporou-komunistu>

Echo24.cz: Sněmovna schválila rozpočet na rok 2018. Schodek bude 50 miliard [online], 2017. [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/SBwWH/snemovna-schvalila-rozpocet-na-rok-2018-schodek-bude-50-miliard>

Forum24.cz: Babiš vyloučil vládní spolupráci ANO s KSČM či TOP 09 [online], 2017. [cit. 2019-06-31]. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/babis-vyloucil-vladni-spolupraci-ano-s-kscm-ci-top-09/>

Idnes.cz: Lidovci těsně schválili koalici se STAN, stejně jako před tím Starostové, 2017a. In: *Www.idnes.cz* [online]. [cit. 2019-04-29]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/starostove-lidovci-koalice-volby-dohoda.A170318_122345_domaci_jw

Idnes.cz: Půta ve Sněmovně nezasedne, bude pokračovat jako hejtman [online], 2017b. [cit. 2019-06-30]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/454118-puta-ve-snemovne-nezasedne-bude-pokracovat-jako-hejtman.html>

Idnes.cz: ODS, TOP 09, KDU-ČSL a STAN půjdou společně [online], 2017d. [cit.

2019-07-29]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/dohoda-ods-top-09-kdu-csl-a-stan.A171115_093551_domaci_kop

Idnes.cz: Babiš: Nechci jít s komunisty a Okamurovou. Takže to vypadá na opozici [online], 2017c. [cit. 2019-06-31]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/predvolebni-rozhovor-idnes-cz-andrej-babis.A171002_112059_domaci_kop

Idnes.cz: Ať se Babiš podívá na výsledky voleb, hájí lidovci, že chtějí tři křesla [online], 2013. [cit. 2019-06-30]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/lidovci-haji-pozadavek-na-tri-kresla-vysledkem-voleb.A131213_151844_domaci_kop

Idnes.cz: Jednání o sestavení vlády Bohuslava Sobotky [online], 2019. [cit. 2019-06-28]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/jednani-o-sestaveni-vlady-bohuslava-sobotky.K64210>

Idnes.cz: Vláda nezískala důvěru. ANO odsunulo hlasování o vydání Babiše [online], 2018a. [cit. 2019-07-15]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/snemovna-kaucha-capi-hnizdo-hlasovani-o-duvere-vlade.A180115_201143_domaci_kop

Ihned.cz: Pro vládu s ANO je 58,5 procenta členů ČSSD. Vláda opřena o komunisty má největší podporu v Praze, na Vysočině a ve středních Čechách [online], 2018b. [cit. 2019-07-12]. Dostupné z: <https://domaci.ihned.cz/c1-66170220-zive-hamacek-oznamivysledky-stranickeho-referenda-ocekava-se-vstup-cssd-do-vlady>

Ihned.cz: ODS dostala od Babiše pozvánku k jednání o vládě. Poslechnu si ho, náš postoj se ale nezměnil, říká Fiala [online], 2018a. [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <https://domaci.ihned.cz/c1-66077600-ods-dostala-od-babise-pozvanku-k-jednani-o-vlade-poslechnu-si-ho-nas-postoj-se-ale-nezmenil-rika-fiala>

Ihned.cz: Tisíce lidí po celém Česku protestovaly proti chystané Babišově vládě. "Komunisty a estébáky ve vládě nechceme," stálo na transparentech [online], 2018c. [cit. 2019-07-12]. Dostupné z: <https://domaci.ihned.cz/c1-66159300-video-lide-v-centru-prahy-protestuji-proti-chystane-babisove-vlade-vadi-jim-podpora-komunistu>

Irozhlás.cz: Hlasoval jeden pro druhého. Sněmovna vydala Babiše a Faltýnka, podpořili je pouze poslanci ANO [online], 2018. [cit. 2019-06-10]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/babis-faltynek-ano-vydali_1801191337_pj

Kdu.cz: Ukončení koalice KDU-ČSL a hnutí STAN byla předem domluvená varianta v případě nepříznivého vývoje preferencí, nikoli podraz, 2017b. *Www.kdu.cz* [online]. 28.7.2017 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: <https://kdu.cz/aktualne/archiv/2017/ukonceni-koalice-kdu-csl-a-hnuti-stan-byla-predem>

Kdu.cz: Tisková konference KDU-ČSL po jednání s ODS a hnutí STAN [online], 2018. [cit. 2019-07-15]. Dostupné z: <https://www.kdu.cz/aktualne/archiv/2018/kdu-csl-po-jednani-s>

ods-a-hnuti-stan

Kdu.cz: Zodpovědně pro společný domov : Řešení pro tři generace a jednu společnou budoucnost České republiky [online], 2017a. [cit. 2019-06-15]. Dostupné z: <https://www.kdu.cz/getattachment/f3c301fb-b96a-4915-87e4-6ad5713164a3/Volebni-program-2017-2021.aspx>

Kdu.cz: Stručná Historie ČSL a KDU-ČSL [online], 2019. [cit. 2019-04-27]. Dostupné z: <https://kdu.cz/o-nas/historie>

Lidovky.cz: Koalice KDU-ČSL a Starostů míří ke konci, lidovci od ní couvají, 2017. *Lidovky.cz* [online]. 12.7.2017 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/lidovci-chteji-ustoupit-od-koalice-se-stan.A170712_150803_ln_domov_jho

Median.eu: Sněmovní volební model MEDIAN Červenec 2017 [online], 2017. [cit. 2019-04-28]. Dostupné z: http://www.median.eu/cs/wp-content/uploads/2016/01/MEDIAN_Snemovni_volebni_model_2017_07.pdf

Novinky.cz: Koalice ustoupila námitkám ODS a TOP 09 ve sporu o služební zákon [online], 2014. [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/344363-koalice-ustoupila-namitkam-ods-a-top-09-ve-sporu-o-sluzebni-zakon.html>

Novinky.cz: LIDEM [online], 2019a. [cit. 2019-06-25]. Dostupné z: <https://tema.novinky.cz/lidem>

Novinky.cz: Starostové chtějí jednat o toleranci vlády se stíhaným Babišem [online], 2018b. [cit. 2019-07-12]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/463845-starostove-chteji-jednat-o-toleranci-vlady-se-stihanym-babisem.html>

Novinky.cz: Sněmovna se chystá hlasovat o nedůvěře vládě [online], 2011. [cit. 2019-06-25]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/231759-snemovna-se-chysta-hlasovat-o-neduvere-vlade.html>

Novinky.cz: TOP 09 [online], 2019b. [cit. 2019-05-27]. Dostupné z: <https://tema.novinky.cz/top-09>

Novinky.cz: Celá opozice vyzvala Babiše k rezignaci [online], 2018a. [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/489041-cela-opozice-vyzvala-babise-k-rezignaci.html>

Novinky.cz: Starostové a nezávislí se dohodli na spolupráci s TOP 09 [online], 2009. [cit. 2019-05-20]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/172756-starostove-a-nezavisli-se-dohodli-na-spolupraci-s-top-09.html>

Novinky.cz: ON-LINE: Sněmovna schválila státní rozpočet na příští rok [online], 2017a. [cit. 2019-07-12]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/458305-on-line-snemovna-schvalila-statni-rozpocet-na-pristi-rok.html>

Novinky.cz: *Volby ovládlo ANO, ve Sněmovně je rekordních devět stran* [online], 2017b. [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/452529-volby-ovladlo-ano-ve-snemovne-je-rekordnich-devet-stran.html>

ODS.cz: *Společné prohlášení zástupců ODS, Pirátů, KDU-ČSL, TOP 09 a STAN ve věci střetu zájmů premiéra Andreje Babiše* [online], 2019. [cit. 2019-07-20]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/clanek/17722-spolecne-prohlaseni-zastupcu-ods-piratu-kdu-csl-top-09-a-stan-ve-veci-stretu-zajmu-premiera-andreje-babise>

Psp.cz: *Poslanci a kluby v 5. volebním období* [online], 2019b. [cit. 2019-06-25]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/organy2.sqw?k=1&o=5>

Psp.cz: *Stenoprotokol schůze Poslanecké sněmovny 19. 12. 2017* [online], 2017. [cit. 2019-07-12]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2017ps/stenprot/004schuz/s004084.htm#h124>

Psp.cz: *Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna 2010 – 2013* [online], 2019c. [cit. 2019-05-26]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=5300&o=6>

Psp.cz: *32. schůze, 3. hlasování, 27. června 2019, 03:54 Návrh na vyslovení nedůvěry vládě České republiky* [online], 2019d. [cit. 2019-07-20]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=70749&l=cz>

Psp.cz: *Poslanci a orgány, 2019a. Psp.cz* [online]. [cit. 2019-06-24]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=182&o=3>

Select Works of Edmund Burke: Thoughts on the Cause of the Present Discontents and The Two Speeches on America, 2014. 00001. ISBN 9780865971639.

Seznamzpravy.cz: *Zvláštní vyšetřování: Průlomové svědectví v kauze Čapí hnízdo. Slonková a Kubík vypátrali zmizelého Babišova syna* [online], 2018. [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/prulomove-svedectvi-v-kauze-capi-hnizdo-slonkova-a-kubik-vypatrali-zmizeleho-babisova-syna-60198>

Starostove-nezavisli.cz: *KDU-ČSL a STAN podepsali koaliční smlouvu*, 2017b. *Www.starostove-nezavisli.cz* [online]. 2017b [cit. 2019-04-29]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/info-a-media/tiskove-zpravy/kdu-csl-a-stan-podepsali-koalicni-smlouvu>

Starostove-nezavisli.cz: *Program, 2019c. Starostové a nezávislí* [online]. [cit. 2019-04-26]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/program>

Starostove-nezavisli.cz: *Sněm STAN schválil spolupráci s KDU-ČSL a SNK ED před volbami*, 2017c. *Www.starostove-nezavisli.cz* [online]. [cit. 2019-04-29]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/volby/archiv/parlamentni-volby-2017/nejnovejsi-informace/snem-stan-schvalil-spolupraci-s-kdu-csl-a-snk-ed-pred-volbami>

Starostove-nezavisli.cz: Koaliční smlouva pro volby do Poslanecké sněmovny 2017, 2017a. *Www.starostove-nezavisli.cz* [online]. [cit. 2019-04-29]. Dostupné z: https://www.starostove-nezavisli.cz/fmfile/0/files/smlouva_STAN_KDU.pdf

Starostove-nezavisli.cz: Gazdík: Bylo poctivé to zkusit, 2019a. *Www.starostove-nezavisli.cz* [online]. [cit. 2019-04-29]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/udalostikommentare/videos/10155628631657235/>

Starostove-nezavisli.cz: *Jestli s Kalouskem, nebo bez, uvidíme po volbách* [online], 2012. [cit. 2019-04-12]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/info-a-media/vystupy-z-medii/jestli-s-kalouskem-nebo-bez-uvidime-po-volbach>

Starostove-nezavisli.cz: *Senátorský klub Starostové a nezávislí* [online], 2019b. [cit. 2019-07-28]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/nasi-lide/senatorsky-klub-starostove-a-nezavisli>

Stenoprotokol PSP [online], 2019. [cit. 2019-07-15]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2017ps/stenprot/032schuz/s032102.htm>

Stenoprotokol PSP, 2017a.

Stenoprotokol PSP [online], 2017a. [cit. 2019-06-31]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2017ps/stenprot/004schuz/s004084.htm>

Stenoprotokol PSP [online], 2017b. [cit. 2019-06-31]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2017ps/stenprot/005schuz/s005044.htm#h7>

Stenoprotokol PSP [online], 2018a. [cit. 2019-06-31]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2017ps/stenprot/005schuz/s005044.htm#h7>

Stenoprotokol PSP [online], 2018b. [cit. 2019-06-31]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2017ps/stenprot/017schuz/s017086.htm>

Top09.cz: Strana TOP 09 a hnutí Starostové a nezávislí podepsaly smlouvu o spolupráci, 2009b. *Www.top09.cz* [online]. 9.7.2009 [cit. 2019-04-28]. Dostupné z: <https://www.top09.cz/co-delame/tiskove-zpravy/strana-top-09-a-hnuti-starostove-a-nezavisli-podepsaly-smlouvu-o-spolupraci-69.html>

Top09.cz: *Kalousek: Situace je vážná. Pravicový blok za pokus stojí* [online], 2016. [cit. 2019-04-17]. Dostupné z: <https://www.top09.cz/co-delame/medialni-vystupy/kalousek-situace-je-vazna-pravicovy-blok-za-pokus-stoji-21298.html>

Top09.cz: *Smlouva o dlouhodobé spolupráci mezi TOP 09 a STAN 2013* [online], 2014a. [cit. 2019-05-28]. Dostupné z: <https://www.top09.cz/co-delame/medialni-vystupy/dohoda-top-09-a-stan-pokracujeme-15067.html>

Top09.cz: *Vize České republiky 2030* [online], 2019b. [cit. 2019-06-27]. Dostupné z: <https://www.top09.cz/proc-nas-volit/vize2030/>

Top09.cz: Programová východiska a principy [online], 2019a. [cit. 2019-05-26]. Dostupné z: <https://www.top09.cz/proc-nas-volit/programova-vychodiska-a-principy/>

Top09.cz: Nepodpoříme menšinovou vládu, je nedůvěryhodná [online], 2018. [cit. 2019-07-12]. Dostupné z: <https://www.top09.cz/co-delame/tiskove-zpravy/nepodporime-mensinovou-vladu-je-neduveryhodna-23810.html>

Top09.cz: Vytvořili jsme Demokratický blok [online], 2017a. [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <https://www.top09.cz/co-delame/tiskove-zpravy/vytvorili-jsme-demokraticky-blok-23498.html>

Top09.cz: Spolupráce mezi TOP 09 a STAN byla úspěšná, 2017b. *Www.top09.cz* [online]. [cit. 2019-04-29]. Dostupné z: <https://www.top09.cz/proc-nas-volit/spoluprace-se-stan/spoluprace-mezi-top-09-a-stan-byla-uspesna-21659.html>

Top09.cz: Kalousek: Celostátní spolupráce se STAN si vážíme, 2014b. *Www.top09.cz* [online]. [cit. 2019-04-29]. Dostupné z: <https://www.top09.cz/co-delame/medialni-vystupy/kalousek-celostatni-spoluprace-se-stan-si-vazime-15020.html>

Top09.cz: Smlouva o dlouhodobé spolupráci mezi TOP 09 a STAN, 2009a. *Www.top09.cz* [online]. 9.7.2009 [cit. 2019-04-28]. Dostupné z: https://www.top09.cz/files/soubory/smlouva-o-dlouhodobem-spolupraci-mezi-top-09-a-stan_37.pdf

Vlada.cz: Jmenování vlády premiéra Petra Nečase [online], 2010. [cit. 2019-06-25]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/jmenovani-vlady-premiera-petra-necase-74262/>

Vlada.cz: Vláda Bohuslava Sobotky [online], 2019c. [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2013-cr/bohuslav_sobotka/prehled-clenu-vlady-bohuslava-sobotky-29-01-2014---trva-124534/

Vláda.cz: Rejstřík předsedů vlád [online], 2019a. [cit. 2019-06-24]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/rejstrik-predsedu-vlad/>

Vláda.cz: Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice uzavřená mezi Českou stranou sociálně demokratickou a Občanskou demokratickou stranou [online], 2019b. [cit. 2019-06-24]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/milos-zeman/Opozicni-smlouva.pdf>

Volby.cz: Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 28.05. – 29.05.2010 [online], 2019b. [cit. 2019-07-25]. Dostupné z: <https://volby.cz/pls/ps2010/ps2?xjazyk=CZ>

Volby.cz: Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20.10. – 21.10.2017 (promítnuto usnesení NSS) [online], 2019e. [cit. 2019-06-30]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/ps2017nss/ps2?xjazyk=CZ>

Volby.cz: Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 05.06. – 06.06.2009 [online], 2019d. [cit. 2019-05-26]. Dostupné z: <https://volby.cz/pls/ep2009/ep11?xjazyk=CZ>

Volby.cz: Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013 [online], 2019c. [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/ps2013/ps2?xjazyk=CZ>

Volby.cz: Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 02.06. – 03.06.2006 [online], 2019a. [cit. 2019-06-24]. Dostupné z: <https://volby.cz/pls/ps2006/ps2?xjazyk=CZ>

Volebnikalkulacka.cz [online], 2017. *respekt.cz* [cit. 2019-06-10]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/politika/zakladni-otazka-povolebni-spoluprace-s-babisem-nebo-proti-nemu>

Volimtrikoloru.cz [online], 2019. [cit. 2019-07-20]. Dostupné z: <https://www.volimtrikoloru.cz/>

Zákon České národní rady, 1992. In: *Sb. ročník 1992, číslo 94.*

Zákon České národní rady, 1990. In: *Sb. ročník 1990, číslo 54.*

Zákon o volbách, 1995. In: *Sb.. ročník 1995, číslo 247.*

Zalobaneprezidenta.cz [online], 2019. [cit. 2019-07-28]. Dostupné z: <https://www.zalobanaprezidenta.cz/support/>

Teze závěrečné diplomové práce
Koaliční politika malých stran v České republice po volbách 2017
Zimní semestr 2017/2018

Příjmení, jméno: Sobotková Dominika

Název práce: Strategie malých politických stran v koaličním vyjednávání po volbách v roce 2017

Název práce anglicky: Strategy of small parties' negotiation after parliamentary election in 2017

Vedoucí práce: PhDr. Kamil Švec, Ph.D.

Studijní program: Politologie

Semestr zadání: Zimní semestr 2017/2018

Zdůvodnění tématu:

Téma bude zpracováno především kvůli jeho aktuálnosti s ohledem na politickou situaci v České republice po sněmovních volbách na podzim 2017. Vzhledem k faktu, že se do dolní komory dostal na české poměry neobvykle vyšší počet politických stran, otevřela se tím otázka složitosti koaličního vyjednávání. Již od ustavující schůze sněmovny můžeme pozorovat, že se část některé z politických stran spojily do tzv. Demokratického bloku, odmítajícího vládní koalici s vítězným hnutím ANO 2011. V české politice je ustavení neformálního koaličního uskupení, které spolupracuje na obsazení výborů a dalších sněmovních orgánů, neobvyklé a je otázkou, jak dlouho spolupráce dotčeným stranám bude přinášet očekávaný efekt.

Předpokládaný cíl a metodologická práce:

V případě koaličního partnerství politických stran vycházíme z předpokladu, že každý konkrétní případ mezistranické spolupráce je specifický a dané podmínky jsou specifické a také obtížně opakovatelné. Cílem práce je případová studie, která obsáhne povolební

vyjednávání malých stran v dolní komoře parlamentu při aplikaci stávajících teorií koalic. Hlavní část práce spočívá v analýze konkrétního případu koaličního vyjednávání malých stran v České republice po posledních parlamentních volbách v roce 2017. Na případu koaličního vyjednávání po volbách do dolní komory parlamentu v roce 2017 bude práce ověřovat aplikovatelnost teorie koalic.

Použity budou především teorie zabývající se motivací účasti na vládě vycházející z americké i evropské tradice, jak je představují Laver a Schofield v knize *Multiparty Government*. Z americké tradice navazující na teorii her bude práce vycházet z Teorie politických koalic Williama H. Rikera a jeho koncept racionality v utváření koalic. V práci bude využita jak typologie koalic se zaměřením na minimální vítěznou koalici, tak předpoklad podílu na vládě, jako hlavního cíle v politické soutěži, tedy office seeking theory. Motivací politických aktérů k utváření koalic se dlouhodobě zabývá také Kaare Strøm, pracující mimo office seeking, také s koncepty policy seeking a vote seeking. S ohledem na zaměření práce bude pozornost při aplikaci uvedených teorií soustředěna na malé politické strany. Použita bude také teorie pantových stran G. Smitha zabývající se velikostí strany s ohledem na koaliční potenciál, jak ji představil ve sborníku prací *Small Parties in Western Europe. Comparative and National Perspectives*.

Z hlediska odborného zaměření se diplomová práce chce zabývat zodpovězením výzkumných otázek. Práce se chce zaměřit na to, jakých prostředků malé strany v českém parlamentu využívají pro prosazení svého programu. Tedy zda bude využívat jednacího řádu k prosazení svých záměrů či jiných způsobů, jak se zviditelnit. Další otázkou je to, zda mají malé strany v parlamentu tendence kooperovat nebo jsou jejich zájmy antagonistické? V neposlední řadě se práce zaměřuje i na otázku jednotlivých politiků ve vztahu k politickým postům. Je pro malé strany prioritou získání postu nebo prosazení vlastní politiky?

Z těchto výzkumných otázek pak vychází i hypotézy.

První hypotézou je, že povolební uspořádání ve sněmovně povede k ideovému semknutí malých politických stran. Druhá hypotéza rozvíjí hypotézu první, tedy že politické strany

budou spolupracovat, ve snaze podílet se na moci a prosadit své návrhy ale malé strany vytvoří krátkodobá koaliční partnerství s většími stranami, které jim jsou ideově vzdáleny.

Hypotézy vycházejí i ze situace, kdy všechny tři – co počtu svého sněmovního zastoupení – nejmenší sněmovní strany, tedy KDU-ČSL, TOP 09 a STAN, od počátku koaličních vyjednávání odmítaly vstoupit do vlády Andreje Babiše, což znesnadňuje jak formování vládní koalice, tak prosazování vlastního volebního programu. Argumentem, který tyto politické strany uváděly, bylo trestní stíhání předsedy hnutí ANO Andreje Babiše.

Metodologie

Metodologická část práce vychází z analýzy povolebního vyjednávání jednotlivých subjektů a jejich přístupu k vyjednávání. Sledována je především jejich motivace se zaměřením na taktiky vote seeking, office seeking a policy seeking přístupů. S ohledem na stále se vyvíjející koaliční vyjednávání v praxi nelze v projektu specifikovat všechny konkrétní zdroje. Práce bude vycházet z mediálních sdělení představitelů politických stran, ze stranických dokumentů, analýzy tisku a pokud možno také interních dokumentů, které strany přijímaly ve věci koaličního postupu. Nezbytnou součástí práce je také analýza stenozáznamů, v nichž budou představeny postoje hlavních politických aktérů na půdě Poslanecké sněmovny. Jedná se o jedinečnou, nebo také deskriptivní, jednopřípadovou studii přinášející detailní znalosti o konkrétním případě, který vzhledem k neopakovatelnosti daných podmínek nelze vědecky zobecňovat. Případová studie si klade za cíl sběr a analýzu informací o fenoménu malých politických subjektů v českém prostředí a jejich chování ve vymezeném časovém horizontu. K dosažení cíle bude využito techniky sledování procesů, konkrétně politického vyjednávání, chování a mediální prezentace předmětu výzkumu.

Základní charakteristika tématu:

Český politický systém lze od svého počátku v roce 1993 považovat za stabilní politické prostředí s dvěma dominujícími politickými subjekty ČSSD a ODS. Tyto dvě strany si po celá devadesátá léta minulého století, a první desetiletí toho současného, udržely postavení nejsilnějších stran, jež se s pravidelností střídaly u moci a jejichž pozice se zdála být

neotřesitelnou. Tento trend však definitivně ukončily volby v roce 2013, kdy ODS ve sněmovních volbách zaznamenala propad hlasů a s necelými osmi procenty se stala až pátou nejsilnější stranou. V těchto volbách se naplno ukázala krize voličské důvěry v tradiční pravicové strany, která dala prostor již v minulých volbách etablované TOP09 a nově vzniklým hnutím, zejména pravicově se prezentujícímu ANO 2011 a Úsvitu přímé demokracie Tomia Okamury, který se prezentoval pravicovým nacionálně a populisticky orientovaným programem. Celkem se tak do Poslanecké sněmovny ČR dostalo sedm politických uskupení, což byl do té doby nejvyšší počet.

Krize v politickém systému zavedených stran se však v plné síle ukázala až v zatím posledních sněmovních volbách na podzim roku 2017, kdy pětiprocentní volební práh překročilo devět subjektů, z nichž tři se do parlamentu dostaly vůbec poprvé. Došlo tak k ojedinělé situaci v českém parlamentarismu, kdy se jedna strana stala jasným vítězem s výrazným náskokem před všemi ostatními. Ve volbách s převahou zvítězilo hnutí ANO 2011, pětiprocentní práh překročilo dalších osm subjektů. Z nich pět zůstalo pod hranicí osmi procent. V takto rozšířeném politickém spektru vzniká velký prostor pro vyjednávání o budoucí vládní koalici, který se však uzavírá s osobou kandidáta na předsedu vlády, Andreje Babiše. V současném politickém vyjednávání, tak na důležitosti získávají právě malé strany a hnutí, pro něž by podpora vítěze voleb mohla být cestou k prosazení volebního programu, ovšem za cenu porušení předvolebního slibu.

Analýza chování malých politických subjektů v povolebním vyjednávání je cílem diplomové práce. V současném rozložení politických sil jsou nejen malé strany postaveny před otázkou, do jaké míry jsou v zájmu prosazení politického programu ochotny uzavírat koaliční partnerství a přistupovat ke kompromisům. Práce se bude také zabývat vývojem vzájemných vztahů stran v období před volbami a při následném sestavování vlády.

Předpokládaná struktura práce

Struktura práce se oproti projektu může mírně odklonit z důvodu budoucího vývoje na politické scéně.

1. Teoretický rámec práce

1.1. Teorie politických stran

1.1.1. Velikost politických stran a vymezení malé politické strany

1.1.2. Politické strany v českém politickém systému

1.2. Teorie koalic

1.2.1. Vyjednávací taktiky (office seeking, policy seeking, vote seeking strategie)

1.2.2. Racionalita vyjednávání

1.3. Český parlamentarismus

1.3.1. Charakteristika české politické scény

1.3.2. Historický vývoj

2. Předvolební koaliční vývoj

2.1. Spolupráce TOP 09 a STAN

2.2. Předvolební koalice KDU-ČSL a STAN

3. Povolební koaliční vývoj

3.1. Spolupráce malých politických stran

3.2. Vznik tzv. Demokratického bloku

3.3. Strategie malých politických stran

4. Závěr

Přehled základní literatury a využitých zdrojů:

BUDGE, Ian a Hans KEMAN. *Parties and democracy: coalition formation and government functioning in twenty states*. Oxford: Oxford University Press, 1990. Comparative European politics. ISBN 0-19-827925-6.

BRUNCLÍK, Miloš. Koaliční vládnutí ve střední Evropě (1990-2010). *Politologicka Revue* [online]. 2011, 17(2), 186-189. ISSN 12110353.

CABADA, Ladislav. *Úvod do studia politické vědy / Ladislav Cabada, Michal Kubát a kolektiv*. 2004. ISBN 8086432637.

GALLAGHER, Michael. *Representative government in modern Europe / Michael Gallagher, Michael Laver, Peter Mair*. 2011. ISBN 9780077129675.

LAVÉR, Michael a Norman SCHOFIELD. *Multiparty government: the politics of coalition in Europe*. Oxford: Oxford University Press, 1991. Comparative European politics. ISBN 0-19-827293-6.

MÜLLER-ROMMEL, Ferdinand a Geoffrey PRIDHAM. *Small parties in Western Europe: comparative and national perspectives*. 1991. Newbury Park, Calif.: Sage Publications, 1991. ISBN 0803982615.

NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-22-2.

RIKER, William H. *The theory of political coalitions / by William H. Riker*. 1984. ISBN 0313242992.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0742-9.

STRØM, Kaare. *Minority government and majority rule*. Cambridge: Cambridge

University Press, 1990. Studies in rationality and social change. ISBN 978-0-521-06472-9.

STRØM, Kaare. A Behavioral Theory of Competitive Political Parties. *American Journal of Political Science* [online]. , **34**(2), 565-598. DOI: 10.2307/2111461. ISSN 00925853.

VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 3., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-893-7.

WINTR, Jan. *Česká parlamentní kultura*. Praha: Auditorium, 2010. ISBN 978-80-87284-13-1.

Datum odevzdání: 20. 2. 2018

Seznam příloh

Příloha č. 1: Zisky stran po parlamentních volbách v roce 2006. (tabulka)

Příloha č. 2: Volební zisky TOP 09 ve volbách do Poslanecké sněmovny parlamentu České republiky.

Příloha č. 3 Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny parlamentu v roce 2017. (tabulka)

Seznam použitých zkratek